

A
L 666

ZIEMA

J. JAUNSDRABINA
STĀSTS

VALTERA UN RAPAS
AKC. SAB. IZDEVUMS

L $\frac{A}{666}$ ✓

duhl.

L

Jāņa Jaunsudrabiņa

810p

Z I E M A

Stāsts

Rīgā, 1925.

Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

Latvijas Nacionālā

BIBLIOTEKA

~~96-1.807~~
0809057829

Valtera un Rapas
akc. sab. spiestuve
Rīgā, Brīvības ielā 129/133.

„Naktī ir iekritis sniegs.“

Šie vārdi uzmodināja Jāni no miega. Gurdi viņš pacēla galvu, kurā vēl nakts sapņi vārstījās nenoteiktos tēlos un tēlu kopojumos.

Kur viņš atradās?

Pirmais, ko Jāņa acs uztvēra, bij pelēka gaisma, un šai gaismā Aija sukāja savus kastaņbrūnos matus. Viņa sēdēja kājgalī uz gultas malas, un kad Jāņa skats viņu aptvēra, viņas lūpas pasmaidīja cauri matu vilņim. Uzreiz istabā gaisma papletās plašāk.

Kas te notika?

Ak ja: viņš taču atkal atradis bij savu meiteni, savu ligavu, kurū viņam agrā jaunībā nolaupīja kāds vecs burvis.

Jānis pacēlās un, atbalstījies uz elkoņa, silti raudzījās Aijā.

Te nu bija viņa sirds lolojums, par kurū viņš nebij mitējis domāt ilgus, ilgus gadus. Šis smaids nu bieži pavadīs viņa soļus. Šīs rokas, tik tikamas un spēka pilnas, noglaudīs rūpes no viņa pieres un darīs dzīvi tīru un gaišu. Visas domas un jūtas, kas verd un kūšā šai mīlajā augumā, tagad vērpsies kopā ar viņa domām un jūtām. Nu viņš bij bagāts un laimīgs. Nekad viņš savā mūžā nebij jutis otru cilvēku sev tik tuvu. Nekad nebij apzinājies sievieti kā savu neatņemamu daļu, kā savu piederumu. Viņš reizā jutās valdnieks un reizā vergs. Viņš bij gatavs auklēt Aiju savās rokās, kā bērnu, un no viņas saņemt rājienus un pamācības, kā no mātes.

Bet vai šīm bagatībām nenāca pavados visrūgtākā nabadzība? Kādu valodu runāja mazie lodziņi, no kurū astoņām rūtīm trīs bija aizbāztas ar lupa-

tām? Nokvēpušie griesti zirnekļu tīklu aizmigloti. Krāsni stūri izbrukuši. Durvju kaktā netīrumiem apķepuši cūku spaiņi, krukis, krāsns slota un visādas grabažas. Un tur, platajā gultā, gulēja trīs bērni. Viņu kailie locekļi šur tur izšāvās no cisām un no lupatu verpelēm.

Jānis pacēlās gultā sēdus. Pa labi bagātība, pa kreisi nabadzība un posts. Ar vienu nebij vedama nekāda ciņa, tā bija tikai sargājama. Tā tad jāpārvar tikai otra vara. Viņš izstiepa abas rokas Aijai pretim un teica:

„Mijā, mana sirdsmijā, — no šās dienas visai mūsu dzīvei vajag iet vienīgi uz augšu. Es neiešu vairs atpakaļ pie Pakalniem, ne uz Radiem, ne uz Rīgu. No šīs dienas es sākšu te dzīvot, kopšu tavu zemi, vedīšu kārtībā tavas būdas un līdzēšu tev pašai un taviem bērniem visās jūsu likstās.“

Aija ņēma no smaidā sakniebtajām lūpām resnas, melnas adatas un sprauda matos. Tad viņa pieglauda savu galvu Jānim pie krūtīm un ar pirkstiem urbās viņam padusēs. Savādas, stindzinošas trīsas gāja no pakauša līdz kāju pirkstu galiem. Viņš atstūma Aiju un cēlās.

„Tu neaptveri šī brīža nopietnības,“ viņš ar vieglu pārmetumu balsī teica.

Es pateicos par to, kas man rokā. Daudz jūs, vīrieši, mēdziet solīt, bet maz dodiet. Mēs, sievas, nesolam nekā, un atdodam visu, kas mums ir.“

Aija bija pilnīgi apģērbusies. Savās ne visai tīrajās darbdienas drēbēs viņa pati bija kā savu tikko izteikto vārdu vislabākais apstiprinājums. Vai viņa nebij atdevusi netaiķim Galdaram, šim vecajam dzērājam savu jaunību, savu meitas bezbēdību?

„Aija, tev ir grūti gājis, tāpēc tu netici vairs ne dzīvei, ne cilvēkiem. Tu vienkāršas lietas uzskati kā brīnumus. Tu toreiz atraidīji manu mīlestību, kuŗa tevi būtu apņēmusi kā staru gredzens, tāpēc tev bij tik smagi jācieš.“

Aija bija noliekusies pār toverīti durvju kaktā.

Atrotītu roku viņa maisīja kopā vāritus kartupeļus ar pelevām. Galvu nepaceldama viņa atbildēja:

„Aiz nabadzības cilvēki cieš, ne tavas mīlestības dēļ. Mīlestībai ir tikai viens vienīgs jaukums, kurš neēdušam neiet pie sirds, bet kurš paēdušus uz dažiem acumirkļiem var saistīt cieši kopā arī bez mīlestības. Gan redzēsim, ko tavš staru gredzens uzburš te, šai postažā.“

„Tu runā, Aija, kā zobodamās par vissvētāko. Man šķiet, mēs neesam nekur tālāk tikuši. Tā ir tā pati doma, ko tu šķetināji vakar vakarā, kad es tevi bildināju. Un tomēr tu redzēsi, ka mīlestība uzvarēs. Vai saule neaizdzen nakts tumsu? Vai viņa neaizdzen pat ziemu, tiklīdz pavirzās mūsu zemei tuvāk? Vēl vairāk: viņa zemei dod zaļumu un ziediem krāsas.“

„Vai tu nevarētu man durvis attaisīt?“ Aija, nēšus uz pleciem paņēmusi, vienaldzīgi teica.

Jānis bij pa pusei apgērbies. Mekaniski viņš atvēra būdas durvis, pa kuŗām izgāja Aija, apkopt govī un šivēnus, jo vairāk lopu viņai nebij.

Palicis viens, Jānis vispirms apskatījās, kur vārētu mazgāties; bet tā kā neredzēja ne trauka, ne divieļa, ne piliena tīra ūdens, tad palika nemazgājies, pirmo reizi, kopš atcerējās. Viņš gribēja sēsties pie loga; bet ārs ar savu balto segu viņu ieinteresēja vairāk, nekā pārdomas, kuŗām gribēja nodoties. Taču vajadzēja arī redzēt sētu, kas tur bij un kā tur trūka, kur vispirms būtu pieliekama vīrieša roka.

Ārā izgājušu, Jāni sagraĶa gaišs ziemas prieks un apņēma tāds miers, kādu izbauda zāles stiebrs, kuŗš visas vasaras audzēts un bargā rudenā rūdīts, tagad pieglaudās zemei zem sniega. Pаметis acis visapkārt, redzējis tumšu upi plūstam baltos krastos, balti apķepušus lapainus ozolus piekalnē, pilošus jumtus, uz kuŗiem gulēja bieza kārtā naktī sniguša sniega, viņš priecīgs sauca Aijas vārdu.

Viņa atsaucās kūtiņā.

Un nu sākās ēku, lopu un visas sētas aplūkošana. Aija rādīja, šo to piezīmēdama, un Jānis katrā vietā

atrada ko labot. Daudz ko varēja izdarīt pilnīgi bez naudas, vienīgi darba rokas pieliekot. Tā jau te bija visu kalnieku nelaipe, ka viņi visi bij amatnieki un no zemes maz ko pagērēja.

„Visi viņi dzīvo ne labāk par mums,“ Aija teica un novilkta ar roku visapkārt, „izņemot Pakalhus, kurš pats ir namdars un smalks galdnieks, bet sieva no bagātām mājām.“

Kūtiņa patiesi bija tuvu sagrašanāsai. Cik istaba, kuŗa bija celta vienā laidā ar klēti, devās uz vienu pusi, tik strauji kūts ar šķūnīti tiecās uz pretējo.

Ielīdušu pa kūts durvīnām, Jāni pārsteidza griestu zemums. Jau tagad, rudenī, govij mugura nestāvēja tālu no sīkajām sijām, kuŗas bija vidū tā pārlīkušas, ka kuŗu katru acumirkli draudēja lūzt. Sivēni rakņājās pa visu kūti un kāpa silē, pie govš, kuŗa tos šad un tad ar vienu ragu pasvieda nost. Govs bija brūna, asiem krusta kauliem, gariem tropainiem ragiem, sāpīgu izteiksmi lielajās, udeņainajās acīs. Sivēni apauguši dzeltenu kūlu, līdz acīm notašķījušies, slapjo kūti rakņādami.

Šķūņa vārti bij tā zemē iegrimuši, ka nebij iespējams tos atvērt. Aija pašķieba augšu uz āru un viņi abi ielīda telpā, kuŗa bij gandrīz pavisam tukša. Varbūt pus vezuma salmu izsvaidīts pa visu šķūnī. Pa tiem, kā likās, arī bija rakņājušās cūkas. Pamats bij tā izbrucis, ka visa ēka tikko turējās uz nedaudziem akmeņiem. Jumts bija caurs kā siets. Salmi izdvesa mītrumu un pelējuma smaku.

„Te jau izskatās pēc pavasara, ne pēc rudenā,“ Jānis teica.

Viņam kļuva baigi, raugoties šai tukšumā, kur priekšā stāvēja gaŗa, nežēlīga ziema; bet Aija bēdāja maz. Tur uz kūtiņas viņa bija uzbāzusi divus vezumus laba līča siena un tikpat daudz zālaina vasarāja, ko nebij vērts kult. Daži graudi, ko govš tur piekodīs, būs arī viņas vienīgā spēka barība.

No visas ražas šoruden bij ienācis tikai astoņpadsmit pūru kartupeļu, trīs pūri rudzu un puspūrs miežu, kuŗi nederēja ne sēklai, ne putrainiem. Viss

cits bij vislabākā gadījumā pelavas, ļaunākā — mēsli nākošam gadam.

„Jau nebij audzis, tad tas pats aizlija un atkal aizlija, līdz samelnēja, saplaka un sazēla,“ Aija no-
beidza.

Tad viņi gāja uz istabu.

Aija priedējās par sniegu, kurš gan ar šo dienu būšot atkal nost, tomēr kaut uz brīdi dodot atpūsties no dubļiem.

„Kā mūžīgā mārķā jāmirkst,“ viņa teica. „Ista-
biņai jau pa sienu ūdens uzvilcīs līdz logiem. Baļķi izčakstējuši kā sūklis. Kaut nem un pirkstos saberz visu māju. Dievs vien zina, kā viņa turās kopā, kā viņa nesakrīt un ar jumtu neapsedzas, kā ar sūnu segu, jo, taisnību sakot, tur ir vairs tikai sūnas un kailas kārtis.“

„Un kas tur tai klētiņā?“ Jānis vaicāja.

Aija atbildēja:

„Nav bagātības ne te, ne tur. Paskaties, ja vē-
lies.“

Pāris maišeļu, ap pusi viegli aizsieti ar linu šķips-
nām, stāvēja zemē pie lielas lādes, kurai nebija ne vāka, ne dibena. Jānis pataustīja maisus. Vienā bija linsēklas, otrā putraimi. Rudzi visi bij samalti miltos un sabērti tinē. Putraimu maisu bija vienā stūrī pe-
les sakapājušas, un Aija lādējās. — To pašu mazumiņu iznīcinot nolokamā kustoņa.

Vēl tur stāvēja aprūsējis, gluži sarkans, cirvis, kurš tikpat labi varēja būt arī āmurs, visāda dzelzs un koka lūžņa, divas mucas, koka stīpām, un vecs skapis, notrunējušām kājām un atšķeltu kroni. Pie sienas uz lika vadža bij uzkārtas aramās sakas, no kuŗu silkses līda laukā salmi. Turpat karājās veci, no auklām pīti apauši. Tā bija vienīgā zīme, ka šai mājā kādreiz bijis zirgs.

Aija mudināja Jāni istabā. Viņai nepatika, ka viņš visu aplūkoja itkā vērtēdams, kā negādību at-
klādams. Kad Jānis vēl kavējās, viņa nenocietās ne-
izteikusi, ko domāja:

„Man būtu patiesi kauns tev visu to rādīt, ja tu nebūtu vēl plikāks par mani.“

Jānis savilkās kā sitienu saņēmis. Tad viņa lūpas sašķiebās sāpīgā smaidā. Viņš satvēra Aijas roku un, kā sevi mierinādams, teica:

„Nekas, miļā. Divi nabagi katrs par sevi panīkst, bet kopā sadevušies, viens otru balstīdami, tie bieži vien kļūst bagāti. Tu zini, ka viens var tik daudz nopelnīt, lai pieci paēstu, bet pieci nespēj padzirdīt viena žūpas. Vai tu saproti, ko es domāju? Es nebūt nevainoju tevi.“

„Tu apvaino manu nelaiķi vīru. Lai Dievs mielo viņa dvēseli, — es neņemos viņu aizstāvēt, bet negribu arī tiesāt. Mums neveicās.“

Uz istabas sliekšņa viņa sastapa visas trīs meitenes. Tās bij aiz sajūsmas par uzkritušo sniegu vienā kreklā izskrējušas paskatīt balto pasauli. Aija rājās un grasījās bērnus pērt.

„Nu, pagaidiet tikai, žagatas! Māre, arī tu, lielā govs, bez lindraku.“

Bērni ieskrēja istabā un pa gultu čubinādamies meklēja kopā savas panckas. Viņi ģērbās un klusām kurnēja, brīžām izgrūzdami apvaldītus smieklus. Viņu nagi, tiklīdz rokas bija svabadas, kasījās pa pin-kainajiem matiem.

Aija rādamās mudināja:

„Ērcējiet nu tās galvas, skrieniet uz upi, nomazgājaties, un — žigli atpakaļ!“

Bez kādas pauzes viņa griezās pie Jāņa.

„Tu laikam arī neesi vēl bijis pie upes. Pagaidi, es pameklēšu dvieli. Jums, vīriešiem, jau nav tāda drēbes gabala, kur noslaucīties.“

Nu Jānis saprata, kāpēc uz auklas, krāsns sānos, redzēja vienīgi rika-lupatu. Dvielis te, šai mājā, līdz šim bij lieka greznība. Tā jau vairs nebij nabadzība vien, tā bija galīga nolaidība.

„Paldies, — es esmu jau pilnīgi apģērbies un man ir tāds iespaids, itkā es būtu arī mazgājies. Tomēr, — vai tad visu ziemu tu skuķus domā triekt uz upi?“

„Mums jau nav tāda trauka, ar ko ūdeni atnest.

Abi vecie spaiņi man ir vajadzīgi lopiem. Putrai uznesam ar katliņu. Ja gribi, vari katliņā nomazgāties. Nekas jau nepielips. Ak, es aizmārša: vēl es neesmu par brokastu domājusi. Tūlīt jākuŗ uguns. Tīrais posts ar to iekuršanu. Nav nevienas pagalītes sausas malkas. Tu ieliec veselu sauju sausu skalū, tie izsvilst, bet pie ņagariem neķeras.“

Aija ņēma no ārdiņām resnu priedes pagali un plēsa skalus, runādama joprojām.

„Šodien jādzen skuķi atkal uz pakrasti, lai salsas sausānus. Būtu tādi bērni kā nav, būtu jau vasarā pievilkuši ņagarus visai ziemai. Bet viņi jau manis neklausā. Ko es viens sievieša cilvēks ar viņiem varu izplēsties.“

„Nekas, gan es kurināmo sagādāšu. Iztaisīsim arī spaiņus ūdens nešanai.“

„Es ceru, ka tu gādāsi arī par ūdeni, kad nebūsi vairs te viesis. Tas krasts ziemā, kad nolejas un nosalst, nav ne noejams, ne uzejams.“

„Nebēdā! Nokaisīsim ar smiltim un kāpsim kā pa trepēm.“

„Tas jādara. Citādi govš var kājas izlauzt. Pērn cik reižu tika nojājusi uz galvas lejā. Viss var būt, ka tāpēc arī izmetās un tagad nedod vairs ne puses tā piena, ko senāk deva.“

„Vai tad tu govī dzen uz upi dzert, tāpat kā bērņus mazgāties?“

„Tu domā, ka labāk nest ūdeni un pašai sevi bendēt? Es jau vīram visus tos gadus zvanīju, lai izrok aku, ka var ietaisīt reni uz stalli. Skaties kā Pakalniem, — ūdens pats nāk augšā no upes. Bet vai tad mani kāds klausija.“

Bērņi sakrita atkal pār augsto sliksni istabā. Sniega gaismā viņi izskatījās neparasti bāli, gandrīz balti, tikai acis un degungali ziedēja sarkani.

„Tagad, skuķi, man ar jums runājams viens prātigš vārds,“ Aija teica. „Nāciet šurp, redziet, tas te būs jūsu jaunais tēvs.“

Meitenes raudzījās cita citā. Viņu bālās sejas bij līdz smieklīgumam nopietnas.

„Māre, nu, velcies šurp un nobučo tēvam roku.“

Lielākais meitēns lēnām pienāca, veselo aci mazliet augstāk nesdams, negribīgi, tikai kā pavēli izpildīdams.

Jānim tas likās savādi, tik negaidīti un piepeši, ka nu viņu uzreiz sauks par tēvu un bučos viņam roku, kā vecam cilvēkam, kur viņš vēl jūtas tik jauns, kā ar šiem bērniem varētu spēlēties. Viņš satvēra meitenes abas rokas. Sirds viņam bija pilna žēluma pret šo sakropļoto bērnu. Viņš pievilka viņu sev cieši klāt un noskūpstīja uz pieres, kuņa bija vēl pavisam mitra un auksta no sniegainā upes ūdeņa. Tāpat viņš apmīloja Zentu un mazo Rūtu. Pēdējo Jānis paturēja klēpī un vaicāja:

„Vai tu mani mīlosi tāpat kā mammu?“

Meitenīte smaidīja, kuļāja kājas un nezināja ko atbildēt. Kā palīga meklēdama, viņa ar acīm griezās pie māsām, tad pie mātes, un Aija teica:

„Sak', ko tu man par to dosi?“

Bērns atkārtoja mātes vārdus.

II.

Bija pagājušas tepat divas nedēļas kopš tā vakara, kad Jānis Balodis atstāja Pakalnus un aizgāja uz Galdariem. Sniegs bija nokūsis. Spīdēja atkal saule. Kā pēdējos spēkus saņēmusi, viņa sildīja zemi, bērzu birzes zeltodama un plāvas uzturēdama vasarīgi zaļas, neraugoties uz lielajām nakts salnām. Pa ličiem ganiņās vēl lopi, un gani sakliedzās ar skaļām dziesmām.

Tādā saulainā svētdienas rītā Zaldātu kalnam tuvojās kāds braucējs. Bija pusmūža sieva. Viņa satika vienu gājēju, pieturēja zirgu un kautko prasīja. Gājējs rādīja ar roku taisni uz Pakalnu mājiņu, un sieva brauca tālāk.

Pakalnu Emilija un Mārtiņš līdz ar bērniem sēdēja savas mājiņas dienvidpusē uz soļa un sildījās svētdienas saulē. Kad braucēja bij tuvāk tikusi, Emilija, plaukstas pār acīm turēdama, teica:

„Skaties, Mārtiņ, kas tur nogriežas pa mūsu ceļi. Man taisni izskatās, itkā tas būtu Radu zirgs. Nudien, tā būs mana māte!“

Steigšus viņa ņēma mazos dēlus katru pie savas rokas un skrēja pa ceļiņu braucējai pretīm. Viņai likās, ka māte brauc tur no tirga un viņa, maza meitene, skrien priekšā drusciņ pavizināties un saņemt savu klingeri, kā senās dienās.

Patiesi, tā bija viņas māte, tā pati Radu saimniece, kuŗa reiz bij noņēmusies, nekad pie meitas savu kāju nespert. Emiliju šis mātes solis aizgrāba. Viņa tikko varēja valdīt asaras, kad bij pie ratiem pienākusi.

Vajadzēja apturēt zirgu, lai mazie varētu ierāpties. Emilija apsveicinājās ar māti, tad arī viņa apsēdās uz maisa, kur bija vietas diezgan.

„Redziet,“ viņa teica, „tā te ir jūsu vecāmāte. Skūpstiet viņai roku.“

Katrai viņām klēpī bij pa puisēnam. Tā viņas iebrauca Pakalnu mazajā sētšvidū, kur pats stāvēja, lai saņemtu zirgu.

Pakalns vēsi apsveicinājās ar atbraucēju un palīdzēja viņai tikt no ratiem.

Izkāpusi, viešņa vēl brīdi turējās pie ratu malas un smējās.

„Raug, raug, kā kājas notirpušas,“ viņa teica.

Emilija saņēma māti pie elkoņa un viņas gāja uz istabu.

Pakalns novietoja zirgu. Protams, ka pie zirga vajadzēja palikt arī mazajiem puisiem.

Nu vispirms lai māte pasakot, vai mājā neesot gadījies kas ļauns.

Nē, viņa braukusi tikai tāpat. Sirds nedevisi miera. Viņi domājuši, ka Pakalnam ejot pavisam slikti, ja jau Jānis tik ilgi paliekot. Bet, kā šī redzot, tad znots jau esot pavisam vesels.

„Ja. Nu jau ir trešā diena, kopš sāka pamazām staigāt.“

„Bet kur tad Jānis? Man priekš viņa ir te vēstule.“

Radu māte izvilka no kabatas salocītu zilu kuvēru un sniedza to meitai.

Emilija vēstuli paņēma un nolika uz galda. Viņa vēl nekā neteica par Jāni.

Māte turpināja:

„Man viņam jānodod no Ievas labdienas. Viņi ir saskatījušies un laikam gan šo pašu rudeni precēsies.“

Emilija ieplēta acis. Ko? Vai tad tāds Jānis varēja būt? Un viņa izstāstīja visu, kas ar Jāni noticis. — Tikai trīs dienas viņš nostrādājis kārtīgi. Trešās dienas vakarā kā gājis, tā palicis. Tepat kaimiņos viņš atradis savu veco ligavu, un tā viņu sagūstījusi.

„Aizlaidās kā daždien balodis,“ — viņa smiedamās nobeidza.

Radu māte saņēma rokas un šūpoja galvu. Viņa nesaprata, ticēt vai neticēt. Meitas nopietnā seja tomēr teiktos vārdus apstiprināja.

„Dieviņ, Dieviņ,“ viņa nopūtās, „ko gan tā nabaga leva teiks, kad es viņai pastāstīšu. Viņa jau tagad vairs nerima ne ādā. Ik vārda galā tikai Jānis un Jānis, un nelaime, un nāve. Viņa sapni redzējusi, ka Jānis gājis tā kā pa appušķotiem vārtiem; bet tie vārti bijuši tā kā ūdenī. Šī viņu turējusi aiz rokas, bet viņš gājis un izgaisis... Tam vajagot būt sliktam sapnim. Jānis būšot slims vai nomiris. Kā gan citādi viņš tik ilgi nepārnāktu. Ak tu nabaga bērns. Žēl, žēl, — tik labs cilvēks tā leva. Tādas meitas man vēl nekad nav bijis.“

Patiesi esot žēl. Emilija Ievu labi pazīstot. Viņa taču dzīvojusi pirms gadiem trim tepat aiz upes, Lamžos.

Taisnība, taisnība. Taču no Lamžiem viņa uz Radiem atnākusi.

Bet nu māte, ja jau reiz bij atbraukusi, gribēja arī redzēt, kā meita dzīvo. Vispirms viņa aptaustīja gultas segas, tad astoņņīšu galdautu, tad diviēli uz vadziša. Viņa paskatījās pa vienu logu laukā, piegāja pie otra un paskatījās arī pa to. Viņa pacilāja ēveles uz skrūvbenķa.

Viņas iegāja otrā istabā. Te bija daudz vairāk ko redzēt. Baltais, puķainais aizkars, kuŗu apspīdēja bāla rudeņa saule, visu nelielo istabu darīja gaišu un siltu. Te bija smagi oša skapji un skaistas oša gultas, baltām, rakstītām segām pārklātas. Māte pavēra skapja durvis. Tur bija balta veļa. Acis apžilba raugoties. Viņa atvēra otru pusi un tīksmīgi noraudzījās uz rindā sakārtām kleitām daždažādās krāsās. Otrs skapis bij tikai priekš drēbēm. Tur glabājās kažoki, mēteļi, jakas un cepures. Nekas. Kā rādījās, trūkums viņus vis nespieda. Un paraug, kas grāmatu, — tīri kā lieliem gudriniekiem.

Nu, iešot tagad pa tām durvītiņām.

Viņas iegāja pieliekamā kambarī. Te stāvēja vairāki medus trauki, pilni izsviesta medus. Te bija

ari vairāki stikla podi, pilni ogu un ābolu ievārijumu. Katrs pods bija pārsiets ar baltu pergamenta papīru un uz katra bija uzraksts.

Un tad nāca vectēva kambarītis. Tas bija tīrs un vienkāršs, kā pats vecais kara vīrs, kurš gulēja gultā, rokas zem galvas salicis.

„Labdien, tēvain!“

„Labdien, labdien.“

„Nu, kā tad labi iet? Vai variet sadzīvot ar to manu meitu?“

„Paldies, māt, ka man uzaudzināji tik labu vedklu. Mēs dzīvojam kā Dieva ausī.“

Cik tas patīkami bija dzirdēt.

Nu, kur tad meita viņu tagad vedīšot? Vai neparādīšot savus lopiņus?

Ja gan. Bet vēl papriekšu nokāpšot pagrabā.

Viņas izgāja ārā.

Pakalns jau bij zirgu nolīcis un ratus nostūmis pie malas. Nu arī viņš ar puisēniem varēja gājienam piebiedroties.

Viņi nokāpa visi pagrabā zem mājas.

Trepes bij mūrētas no gludiem, šķeltiem akmeņiem. Pagraba sienas un grīda — cementa, sijas — dzelzs. Mazs lodziņš ziemēļa pusē meta pietiekoši daudz gaismas, lai varētu redzēt visu, kas te bij. Pa sāniem plaukti piena traukiem, maizes kukuļiem un dažādiem sīkumiem. Pie zemes vairākas mucas kāpostiem, bietēm un gurķiem. Kaktā tīras smiltis, kur paglabāt sīkāš saknes.

„Bet kas te!“ mazie sauca un lēkāja ap kādām aizvērtām durvīm vienā sālā.

Pakalns atvēra durvis. Un kad tās tika atvērtas, tad plūda pretīm itkā viņa smarža. Te bija ābolu pagrabs.

„Vai tev, vecmāt, arī ir āboli?“

„Ir, puisīt, ir.“

„Vai gārdi?“

„Vai lieli?“

„Citi lieli, citi mazi — tāpat kā tie kukuliši.“

Mums ir augstas, augstas ābeles. Atbrauciet ciemā, tad varēsiet kāpt pēc āboliem.“

„Memme teica, ka mēs nevarot braukt uz Rādiem, tāpēc ka tu nebrauci pie mums.“

Māte ar meitu saskatījās un slaucīja acis.

Tad viņi kāpa atkal augšā saules gaismā. Pakalns vēl mazliet kliboja.

Viņi gāja, visu pēc kārtas apskatīja un redzēto pārrunāja.

Stallītī stāvēja divas brūnas govīs, spīdīgiem kakliem, brūniem ragiem.

Ko, vai tad viņi govīs tagad, tādā siltā laikā jau turot mājā? Vēl taču neesot ziema.

Viņiem pat vasarā govīs stāvēt stallī. Tā viņu mīkstā pļava, kur agrāk bijuši tikai ciņi, netiekot nomidīta un izmīta. Neesot liels darbs, nopļaut nastu un atnest mājā. Daudz vairāk darba prasot katrreizēja vešana un siešana. Un kad gadoties norauties, tad nodarot tādu postu, ka bēda ko redzēt. Bez tam mēsli netiekot izmētāti saulē un vējā. Pie tik mazas zemītes jāievērojot taupība visās vietās. Līdz tikai vienā vietā palaidīšot vieglāk, uzreiz varot just.

Nu, piena jau viņiem pietiekot no divām govīm.

Oh, vēl varot pārdot ari. Piena laikā viņi slaucot astoņpadsmit stopus dienā un vēl vairāk.

„Tie desmit stopi mums atliek. Tas ir — mārčiņa sviesta ikdienas. Ja mēs būtu kā pie pilsētas, kur var izdot saldā pienā, skaties, saņemtu rubli dienā.“

„Un barokļi jums četri gabali!“

„Ja. Tos trīs pārdosim, viens būs pašiem. Mēs lieli gaļas ēdēji neviens neesam. Nākošam gadam aug raug šē atkal, divi lielāki, divi mazāki.“

„Bet vai jums ir ko ēst dot tādām pulkam?“

„Kartupeļu mums izaug pūru astoņdesmit. Arī miltus neesam pirkuši ne govīm, ne zirgam, ne cūkām. Zināms, mākslīgi mēsli drusku jāpiepērk, lai mēslošana neiznāktu vienpusīga.“

„Bet nu man jāskrien raudzīt pusdiena!“ Emilija

iesaucās. „Tu, Mārtiņ, uzved māti kalnā, lai viņa apskata to pasaules godību.“

Nē, kalnā gan viņa nekāpšot. Viņai sirds neesot vairs tik stipra. Bet vai znots viņai neparādīšot savu dārziņu?

Ja, to viņi varot apskatīt. Bites nu vairs ziedos neejot, tagad varot droši staigāt. Dārzs viņiem neesot liels, tikai pusotras pūrvietas, ierēķinot arī to, ko apsedza ēkas. Bet ja ar prātu iedalot, tad varot diezgan daudz ko stādīt tādā gabaliņā.

Dārzs bija diezgan stāvā piekalnē. Nule piesaulītē te bij tik silts, kā vasarā. Gaŗās rindās stiepās jaunas, spēcīgas ābeles, kurās vēl spīdēja pa retam ābolam, kuŗi apmākušā laikā ņemot nebij pamanīti. Pa ābeļu apakšu viscaur bij stādītas jāņogas un upeņes, bet pa starpām ziloja bišu stropi, kā mazas mājiņas. Radu māte skaitīja:

„Viens, divi, trīs ... Ak, nevar jau ne saskaitīt!“

Viņiem patlaban esot divdesmit trīs pilni stropi. Pērn bijuši divdesmit četri, bet ziemā viens izputējis. Uz tāda pulka gadoties. Bites vajagot stipri uzmanīt.

Vai daudz no viena stropa medus ņemot?

Ja laba vasara, līdz sešdesmit mārciņu.

„Ai, ai, ai! Kur tad jūs viņu variet likt?“

„Pārdodam. Šogad esam pārdevuši vairāk kā četri simti mārciņu. Mums te bites ļoti izdevīgi turēt. Tepat klātu liči un uz upes krasta liepas.“

Viņi gāja tālāk. Abi puisēni skrēja gabaliņu pa priekšu. Viņi pielida pie bišu stropa un skatījās.

„Vēl rāpo! Vēl rāpo!“ viņi kļiedza un skrēja atkal tālāk.

Pakalns stāstīja:

„Ābeļu mums pavisam sešdesmit. Desmit dažādas pašu lietošanai, bet tās piecdesmit jau stādot domātas pārdošanai. Tās visas ir vienas sugas. Tā man rudenī ir viegli. Es aizvedu uz Rīgu paraugus un saku: tik un tik es varu atsūtīt. Labi. Mēs salīgstam, un es sūtu. Piecdesmit piecus pudus jau aizsūtīju. Tos citus es laidīšu prom labi vēlāk. Tad ir pavisam

cita cena. Nu, un visapkārt gar sētu ir leišu ķirši. Tiem ir ogas ik gadus, ja tikai salna nenomaitā. Ogām cena aizvien laba. Ari upenes mēs tikām pārdevuši par rubļu divdesmit. Un redzi, pa rindu starpām vēl vietas diezgan visām dārza saknēm, zirņiem, pupām, kāpostiem, zemenēm un tomātiem. No visa pa druskai. Mums te tas dārziņš tāda maza, skaista pasaule.“

„Un ko tās sudmalas.“

„Tās sudmalas maļ mums ūdeni no upes augšā, ja ir pārāk sauss laiks. Tur augšā tai būdā ir liels skārda kubuls. To mēs vēja laikā piepumpējam pilnu. Tur iekšā iet vesels simts spaiņu. Nav vis joka lieta. Kad nu kubuls ir pilns, mēs sudmalas apturam. Tagad, kad tikai vajadzīgs, pieskrūvē strumpi un laisti. Bez tāda ierīkojuma mēs te sakalstu taisni tai pieres vietā. Bet šitā mēs nemaz nepazīstam, kas tas ir — sausums. Ari stallī mums ūdens nāk no šejienes.“

Te pie viņiem atskrēja Emilija. — Viņai kļuvis garlaicīgi vienai pašai tur ap plīti ņemoties. Vai visu redzējuši?

„Ja.“

„Bet kur tad manas vistas? Nē, tās tev vēl jāredz.“

Viņa sāka vistas skaļi saukt, un tās saskrēja spārnus plātīdamas no dārza viņa gala lejup. Tie bij lieli, melni putni, kochinchinas sugas. Emilija uzskaitīja visas šo vistu labās īpašības un nobeidza ar to, ka viss ienākums no vistām esot nolemts viņai kopā ar dēliem. Par to naudu šie varot pirkt, kas vien patīkot.

„Es pirkšu plinti!“ mazais sauca.

„Un es grāmatu!“

„Mēs nopirksim tādas grāmatas, kur iekšā skaiestas pasakas,“ Emilija teica, puisēnus sev klāt vilkdama.

Nu viņa bija tik daudz runājusi un skatījusies; vajadzēja taču iet iekšā atpūsties.

Kad mazā saime sēdās pie pusdienas galda, tad viešņa žēlojās, ka neesot vairs veci laiki, kad gar

krogu braukdams varējis ko līdzī paņemt. Tagad monopols esot tik tālu, ka taisni vajadzīgā brīdī nevarot to pasniegt. Šai taču vajadzējis atvest sālunmaizi.

To gan māte būtu par velti vedusi.

Ko, vai tad tēvs arī nēdzerot? Kas tas par zaldātu bijis, kuŗš nedzer votku?

Senāk viņš dzēris kā visi zaldāti; bet kad ticis uz kājām tik vājš, ka pats uz krogu vairs nevarējis aiziet un dēls mājā nenesis ne piles, tad vajadzējis atstāt.

„Un,“ viņš teica, „tagad es vairs ne mutē neņemu to velna dziru, ja man viņu kaut zelta bikerī lietu. Vai neredzam, kā te mūsu citi kalnenieki dzīvo dzerdami. Iet puspliki un badā aizmiruši, kā tas pats nelaikis Galdars.“

Pieminot Galdari, Emīlija ierunājās, ka pēc pusdienas būtu jāaiznes Jānim tā vēstule. Viņi nolēma, ka ies visi pēc pusdienas gar upmalu pastaigāties un Emīlija, vai arī pats Pakalns vēstuli ienesīs. Varbūt, ka Jānim būs kas sakams tēvam un mātei, ja ne Ievai.

III.

Tai pašā dienā, kad Radu saimniece pirmo reizi apmeklēja Pakalnos savu meitu, Galdaros notika lielas pārrunas. Jānis te jau bija nodzīvojis vairākas dienas. Kas viņas skaitīja! Pa šo laiku viņš bij paspējis iedraudzēties ar bērniem un sāka saprasties arī ar Aiju. Tiesa, šī sieviete, kuŗu viņš savās domās visu laiku bija nēsājis kā pusaugu skuķi, kāda tā bij Lapās, kad viņam vajadzēja vēl govis dzenāt, izrādījās pavisam citāda. Viņa vairāk līdzinājās tām kaprizajām daudz paģērošām sievām, kādas viņš bij redzējis Rīgas nomalēs, apciemodams savus precējušos darba biedrus. Viņa varēja būt laba un pieglaudīga kā meitene, kad sēdēja bez darba vai kad gulēja: bet tiklīdz viņai bij kāda gaita, viņa pārvērtās ignā sievā, kas bez mitēšanās sprēgāja kā slapja egles pagale. Tāda viņa nedeļa ne gaismas, ne siltuma. Bērni sargājās būt viņai pa kājām, un Jānis bija tikai slaists, kuŗš nejēdza nekā vairāk, kā vienīgi rakņāties un meklēt vainas viņas sētā. Viss tas prasīja daudz garīga spēka, lai sevi savaldītu un ar lēnu valodu, kaut sirdij strauji jonojot, Aijai aprādītu, ka viņas uzbrukumi nevietā, ka viņš nemeklē vainas, lai tās uzplēstu vēl lielākas, bet gan gribēdams tās dziedēt.

Šais dienās viņš bij daudz ko darījis. Šķūņa vārti nu jau bija veŗami, pamats samūrēts. Gan pagaidām vēl māls izpildīja kaļķu vietu, tomēr nu tur netika vairs cūkas cauri un ziemā sniegs nevarēja lopu barību maitāt. No kūts augšas viņš bij nogāzis sienu un vasarāju izlaidis pār vīsiem griestiem, siltuma labad nospāres piebāzdams ciešāk. Nu nebij vairs ko bēdāt, ka sijas varētu lūzt. Plīts priekšā gulēja īsi sacirsti žagari un būdas galā tādu bija varbūt zirga vezums. Upes mala, viņu pašu daļā, bija aizaugusi elkšņiem, vītoļiem un ievām, tikai līdz šim neviens

tiem nebij cirvi pielicis. Nevien žagaru, pat labas malkas tur pietika viņu saimniecībai vairākiem gadiem. Pie tam atsvabinājās pļava. Patlaban viņš, pēc Aijas parauga, bij lasījis vienīgi sausānus; bet arī to bija tik daudz, ka ziemā varēja būt drošs pret aukstumu. Šai darbā viņam labprāt palīdzēja bērni. Cieši gar mājiņas sienu bij apdzīti mieti, aizvīta vijīņa un starpa piebērta sausām lapām. Nu istabiņai vajadzēja būt siltai kā podam. Iekšā krāsns stūris nestāvēja vairs atkāries. Bij pielikta visur roka, kur posts bija vislielāks un kur varēja bez sevišķiem līdzekļiem ko labot.

Dienas pagāja vienā darbā, par ko Aija nereti noskaitās. Nevarot ne viņā paskatīties, ne ar viņu parunāt. Vienīgi pa to nakts melnumu, un kad piesēstot pie galda, viņš esot kā cilvēks.

Diezgan dusmās sprēgājusi un rājusies, Aija varēja piepeši krist Jānim pie lūpām un sakarsēt viņu līdz ārprātam. Viņa aiztrieca visas trīs meitenes ar govī un sivēniem uz lici, kuņš bij izrakņāts kā arumi, vienīgi, lai arī dienā ar Jāni varētu netraucēti pamīlināties. Pēc tam viņa atkal pārvērtās sprēgājošā, sūrā pagalē.

Jānim šāda Aijas izturēšanās likās savāda. Viņas mīlestībā nebij nekā ilgstoša. Tas bij zieds, kas pēkšņi uzplauka un turpat vīta. Tā nebija brīnumpuķe kam saknes stieptos dziļi sirdī. Tā vīta, pēc īsa milas mirkļa, noskurinājās un kašā atkal mēslus.

„Aija, tu esi nesaudzīga pret sevi un pret mani.“ Jānis čukstēja, kad Aija naktī viņu mocīja kā saldsmaigs lietuvēns.

Un viņa atbildēja:

„Ja tu tagad, tā sakot brūtgāna laikā, esi tik vēss, tad vēlāk gulēsi kā ledus gabals. Ai, ai, cik ātri tu jau esi kļuvis vecs, būdams veseli divi gadi par mani jaunāks un vieglāk dzīvodams. Bet to jau dara tā pilsēta. Tā jūs nelaikā novārdzina.“

Šādās reizēs Aija savā izteiksmē bija neizvēlīga. Viņa visu sauca īstā vārdā un sagādāja Jānim daudz rūgtuma.

Viss tas tomēr šķita pārejošs. Tā bij vēl tikai viņu nenoskaņotība. Bez šaubām Aija, kuŗa līdz šim bij dzīvojusi vienīgi miesīgi, ar laiku kļuŗ garīgāka, kad ieraudzīs citu pasauli. Viņa nebūs vairs ne vārdos, ne domās tik brutāla, kaut arī viņas kaislā daba nepieķāptos.

Un patiesi, pēc vairāk reižu mierīgas izrunāšanās, viņa tika nopietnāka, pat kautrīgāka. Viņa arī bija kļuvusi mazāk asa pret bērniem, kuŗi viņai sāka jau uzticēties un pieķerties.

Tagad, siltā rudenā svētdienas pievakarē, Jānis ar Aiju sēdēja uz upes krasta. Turpat lejā plūca tumšzaļo zāli viņu govŗ. Bērni skraidīja gar ūdens malu un nemitīgi čaloja. Bet viņi paši, te augšā, runāja par savām kāzām. Aija bija nemierā, ka jau pagājušā piektdienā nebija gājuši pie mācītāja. Nu jau viņi būtu pirmo reizi uzsaukti, un pēc divām nedēļām varētu dzert kāzas. Nebūtu pasaulei tad iemesla par viņiem ļaunas mēŗes taisīt.

„Es nezīnu,“ Aija teica. „vai esmu nelaimīgā dienā dzimusi, vai mani mazu šūpulī ir ļaunas acis noskatījuŗas, bet es nekad netīeku laukā no ļauŗu valodām. No pat pirmās dienas, kad nelaiķis mani šurp atveda, visi mazmājnieki mani rietin rēja. Vieniem es biju par lepnu, otriem par slinku, treŗiem par nabagu. Bet galvenais bij tas, ka es ar tik vecu vīru, pēc viņu domām, nevarēju apmierināties. Runāja, ka es savā pusē atstājuŗi divus brūtģanus, kuŗi šad un tad bij svētdienās redzēti te pakrastē ar mani satiekoties. Kāds varbūt kāzās bij melsis par Miķeli un par tevi. He, tu taču toreiz gāji vēl ganos! Un vēlāk, — vajadzēja tikai kādam jaunākam vīrietim parādīties mūsu māŗeles tuvumā, kad visi runāja par manu neuzticību vīram. Netrūka ziņu pienesēju. Vīru tas, protams, uztrauca, un viņš mani uzmanīja. Kad aizbrauca pēc ādām, es skaidri manīju, ka no visām pusēm tieku stingri novērota. Sākumā man bija kauns, ka par mani tik ļauni varēja domāt. Neviens taču mani nebij spīedis iet pie tik veca vīra. Es pati biju karojusi saimnieces vārda un brīvības, pēc kā

alkst katra kalpone. Bet vēlāk, tad es domāju: ja jau mani tā kā tā aizdomās tura...“

Jānis piepeši satvēra Aijas elkoni.

„Vai patiesi tu būtu!?“

Viņš aprāvās, jo Aija, viņa roku atstumdama, pārmetumu pilnā balsī turpināja:

„Kā dumjais! Vai es kāda paklīdusi sievietē? Es tikai tišām. Taisni par spīti. Vienīgi, lai kaitinātu tā veco, kā viņa sargeņģelus, kuŗi mīta apkārtējās būdās un ar kuŗiem es tagad netiekos ne ceļā. Man vajadzēja tikai ar pirkstiņu pamāt Salu Atim, Migu Mārtiņam vai Čakuļu Pēterim, un tie bija klāt, viens vai otrs. Vēl niknāk par mani sāka runāt, kad vecais nomira. Daudz netrūka, kad būtu lietu tiktāl noveduši, lai veco rok laukā un apskata, vai nav nobendēts. Ja tev vēl nav gadījies to dzirdēt, tad drīz tev kāds pierunās pilnu galvu. Lai tikai apzina, ka tu nopietni pie manis gribi palikt.“

Visi domāja, ka es vīru vienkārši nosaldējusi. Viņš atbraucis, bet tā kā istabiņā bijis Aizupju Juris, tad es nelaidusi iekšā. Ja jau zirgs viņu būtu atvedis nosalūšu, tā viņi domāja, tad man vajadzējis skriet uz kaimiņiem pēc lieciniekiem. Varbūt vēl būtu varējuši ar sniegu attrīt. Bet es viņu ievilkusi siltā istabā un tā nobeigusi. Skuķi vēl bija kaut ko izmuldējuši, itkā man tai vakarā būtu bijis ciemiņš. Tā mani tik tikko nepiespieda pie sienas, nevainīgu cilvēku. To rakšanu atmeta tikai tāpēc, ka bij apdomājušies. Nevarēšot jau arī ārsti pateikt, vai Galdars nosalis pats, vai ticis nosaldēts. Nosalis viens kā otrs. Baumas sacēlās visstiprākās vasarā, kad Aizupju Juris, ek, šeAizupju saimnieka brālis, šad tad atnāca man piepalīdzēt darbos. Vai pirmo reizi viens cilvēks otram izpalīdz?“

Aija visu izteica tik atklāti un vaļsirdīgi, ka viss dzirdētais Jāņa dvēselē neatstāja ne mazākās ēnas.

„Ir labi,“ viņš silti teica, raudzīdamies upei pāri, saulē apsilošajās tālēs, kurās vietu vietām dzirkstīja bērzu zeltainums. „Nu viņiem nebūs vairs iemesla kalt tev tādu slavu. Runāsim tagad par to, ko lūgsim kāzās. Es domāju, Pakalni būs jāpasauc.“

„Kaut gan viņi uz Galdariem aizvien no augšas raudzījušies, man tomēr nebūtu nekas pretim, jo viņi nenāks tukšām rokām.“

„Un tad es nezinu, kā būtu ar maniem vecākiem?“

„Nu, arī viņi tukšā nenāks. Viņi varētu varbūt mums šo to piemest no sava deputata. Šī ziema mums būs grūta. Vecā jau gan būs nemierā, ka tu par sievu izraudzījies atraitni. Lūgt tomēr vari. Ja nepatik, lai nenāk.“

„Tas arī būtu viss no manas puses. Un cik tev ir tuvu ļaužu?“

„Man nav neviena. No saviem radiem esmu atsvešinājusies. Te visapkārt tikai vīra radi, kuņus es tīri dabīgi nevaru aicināt. Tu jau zini, ka mani prieki nevar būt viņu prieki. Vienīgi es vēlētos, lai tas pats Aizupju Juris būtu mūsu kāzās. Viņš man tik daudz palīdzējis grūtos brīžos, ka būtu grēks viņam tagad itkā pīgu parādīt. Ar to būtu mutes aizbāztas visiem tiem, kuņi viņu uzskatīja par manu brūtgānu. Sak, paskatiet vien: labs cilvēks un draugs, bet vairāk nekas, un tāds viņš paliek arī joprojam. Bez tam — viņš ir izglītots cilvēks un atnesīs savu pusstopu. Ko es saku atnesīs, — viņš atvedīs. Aizvien teica: mani, Aija, nem par vedēju, kad precēsies. Iedzersim. Būs omulīgāk.“

Viņu tālākās sarunas pārtrauca skaļš, divbalsīgs labdien.

Abi runātāji atgriezās.

No muguras puses viņiem gluži klātu bija pienākuši Pakalnu abi puisēni. Viņi pieklājīgi pacēla cepurītes, tad sniedza Aijai un Jānim roku. Viņi atnesuši vēstuli, ko atvedusi Radu vecā māte. Viņiem arī jāpagaidot, varbūt, došot atbildi.

Jānim saskrēja asinis vaigos. — Viņš zināja, ka vēstule var būt vienīgi no Ievas. Trīcošiem pirkstiem viņš lēnām drupināja nost aplokšnes malu. Aija uzgūlās viņam uz pleca un ar nepacietību gaidīja, kad vēstule parādīsies atlocīta un lasāma.

„Cik tūlīgs,“ viņa ar dusmām teica un sniedzās

pēc vēstules, kura tai pašā acumirkli čaukstēdama saņurcijās Jāna plaukstā.

„Atļauj man vienam,“ viņš bez balss sauca un piecēlās kājās.

Acumirkli Aija nezināja ko atbildēt. Jāna stingrais žests viņai likās tik pavēlošs, ka neienāca ne prātā tam pretoties. Viņa palika mierīgi sēdot, aicināja arī puisēnus pasēdēt un pastāstīt, ko viņu mamma dara.

Zēni viens par otru centās attēlot šīs dienas piedzīvojumus. Viņi bij sajūsmināti par to, ka šodien viņiem atradusies vecāmāte, kurai esot tik lielas ābeles, kā tur tie ozoli uz krasta, un ka šie braukšot ciemā pie vecās mātes, kad uzkritīšot sniegs.

„Un tēte jau pavisam vesels?“ Aija prasīja, domās būdama pie vēstules un pie Jāna.

„Tēte staigā. Bet viņam vēl sāp. Viņi visi gribēja nākt pa upes malu, bet tēte teica: „labāk nē, ka nesamoca kāju. Tad arī memme negāja.“

„Vecāmāte paēdis launagu un tūlīt brauks.“

„Un mēs pavizināsimies.“

Puisēni sēdēja Aijai līdzās un izteica visu, kas viņu mazajās galvās šodien bija ienācis.

Pa tam Jānis, turpat stāvēdams un turēdams pār viņu galvām mazu, pelēcīgu pastpapīra loksni, lasīja sekošas rindas, ko bija veidojusi levas roka, kura bij veikla un šķirīga visos darbos, tikai ne rakstīšanā.

Mans mīļais draugs!

Es kļūstu smieklīga Tevis gaidīdama. Visi ļaudis redz, ka man kaut kā pietrūcis. Viņi zina, ka Tu tas esi, kas mani padarījis bēdīgu ar savu tik ilgo dzīvošanu tur Pakalnos. Tu taču brauci tikai uz dienām trim, un nu jau pagājušas tepat trīs nedēļas. Es katru vakaru līdz pilnai tumsai skatos uz mežu, no kura tev jāiznāk. Divas reizes esmu skrējusi tev pretīm; bet tie bij citi gājēji. Ari par šo pretīm iešanu visi mani zobo, kaut gan es to dariju pavisam slepeni. Es izdomājos visādi. Visvairāk man bail, ka tu neesi saslimis. Tu jau neesi radis

grūti un neatlaidīgi strādāt. Ar tawu māti mēs esam gandrīz draugos. Ari viņa ir bažīga tevis dēļ, un mēs viena otru mierinājamies. Mēs abas pielūdzām saimnieci, lai brauc apraudzīt savu slimo znotu, un tā viņa atved tev šo vēstuli. Mīlais Jāni, brauc mājā. Tu nemaz nezini, cik ļoti Tevis te gaida viens cilvēks. Es redzēju tik nelabu sapni. Tu gāji un iegrimi tā kā upē. Tas bija mūsu atvarā. Tad es gāju Tev pakal. Upe atvērās lēnām līdz dibenam, un es gāju kā pa grantētu celiņu, cauri apuškotiem vārtiem. Es saucu Tevi, kad vārti aizvērās aiz manis un kļuva tumšs. Tu atsaucies, bet es jutu, ka tā ir tikai Tava balss. Tevis paša tur nebij. Es uzmodos un drebēju aiz bailēm. — Mīlais draugs, brauc tūlīt mājā. Bet ja Tu tur esi vēl nepieciešams, tad uzraksti man pāris vārdu. Tie man vajadzīgi manam dvēseles mieram.

Tava Ieva.“

Sen vēstule bij izlasīta, bet Jānis to joprojam turēja sastingušos pirkstos un likās aizvien vēl lasam. Pie tam viņa domas skrēja šurp un turp, kā šāviena satraucēti putni. Te kā no pazemes viņu iztraucēja Aijas balss:

„Cik briesmīgi gara tev tā mīlestības vēstule.“

Viņš atjēdzās. Mierīgi salocīja papīri un, rūpīgi iebāzis aploksnē atpakaļ, paglabāja kabatā.

„Ja, briesmīgi gara man tā mīlestības vēstule. — Ejiet, bērni, mājā un sakiet savai vecaimātei, ka man nav pie rokas rakstamlietu, un tāpēc es nevaru nekā atbildēt. Lai sveicina visus Radu laudis, manu tēvu, māti...“

Puisēni atvadījās un aizgāja.

Aija redzēja, ka Jānim kaut kas bija uzgūlies kā slogs. Viņš bija bāls un lēnām virzījās pa upes krasta virsu prom. Viņa cēlās un klusēdama sekoja. Notālēm skatoties varēja domāt, ka viņi omulīgi pastāigājās.

IV.

Taisni Pļaujas svētkos mācītājs pēc sprediķa no kanceles ziņoja:

„Tai svētā laulības kārtā vēlas doties un šodien pirmo reizi tiek uzsaukti: Jānis Balodis, kalpa Andrēja un viņa sievas Māres dēls, jauns puisis no Rīgas, ar atraitni Aiju Galdar, dzimušu Zālīt, no Zal-dātu kalna Galdariem.“

Tas bija kautkas pavisam negaidīts. Jau turpat baznīcā dažas galvas sabāzās kopā, lai viena otrai šo to pačukstētu.

„Kas tas par Balodi? Diez vai tā paša vecā Radu Andra dēls? Tas jau daudzējās pa Rīgu.“

„Skaties, šī griežtaga dabūs vēl jaunu puisī.“

„Nu, Galdars jau arī bij jauns puisis, kad precējās. Tie gadi jau nav no svara.“

Skaistais Pļaujas svētku sprediķis, kurā jaunais mācītājs atrisināja skaistos vārdos vēl skaistāku domu, bija aizmirsts, ja tas vispār bija dzirdēts un saprasts. Viņš salīdzināja rudeni ar cilvēka mūža pēdējo cēlienu. Visi augļi ievākti — var ziema nākt šodien vai rītu. Un kā pēc rudenā nāk zemei balts miers, tā pēc cilvēka gaitām atnāk ilgais dusas laiks. Bet mums nebūtu vajadzīgs nekādus augļus ievākt, ja ziema un nāves nakts ilgtu mūžīgi. Nē. Augšamcelšanos sevī lolo katrs puteklīts, augšamcelšanās ir visā plašumā. Nekas nav miris kopš un pat pirms pasaules radīšanas. Ir tikai bijušas lielas un mazas pārveidošanās. Visā visumā valda mūžīgais atgriešanās likums. Kā pavasarī atkal koki plauks, puķes atvērs savus ziedu kausus, katra visniecīgākā zālīte savu asmenīti cels pretīm gaišajai saulei, tā arī mēs atkal atdzimsim jaunai dzīvei...

Maz bija to, kuri spēja šai domai sekot. Cilvēkos bija dziļi iesakņojusies tā pārliecība, ka baznīca

ir vieta, kur viņus vai nu iepriecē ar paradīzes priekiem, vai arī biedē ar visbriesmīgākām elles mokām. Tāpēc jaunais mācītājs, kuŗš bieži runāja par pavīsam laicīgām lietām, daudziem nepatika.

Radu Ieva, kuŗa, tumšu nojautu dzīta, bij saimniekam līdz atbraukusi uz baznīcu, sekoja mācītāja vārdiem ar vislielāko uzmanību, tomēr saprata ne visu. Varbūt tur savu daļu vainīgs bija liels, nāvi vēstošs smagums, kas kopš pagājušās svētdienas viņas dvēselē bij iegulies. Cilvēks, kuŗu vienīgo pasaulē viņa milēja, bija no viņas aizgājis tik viegli, itkā viņa būtu kāds nederīgs aizsainis, ko nav žēl atstāt kaut kuŗā vietā, ja negribas vairs tālāk nest. — Viņa bija gatava saņemt visu, kas vien varēja nākt, un tomēr baidījās. Saimniece viņai bija stāstījusi, ko Palkalni bij zinājuši teikt par Jāni, un Ieva saprata, ka liktenis Jāni viņai atrāvis un nedos vairs atpakaļ. Viņa to zināja, un tomēr, kad mācītājs izrunāja vārdus: Tai svētā laulības kārtā — viņai asinis apstāja ritēt. Viņa uz ieliņas stāvēdama, tvarstījās, kaut kur piekerties gribēdama.

„Tev slikti?“ kāda biedrene čukstēja un atbrīvoja viņai ceļu uz krēsliem, kur varēja vismaz atbalstīties.

Kad mācītājs minēja Jāņa vārdu, Ievai acīs viss satumsa. Viņa paguva ar vienu roku piekerties pie krēsla gala, bet roka nevarēja turēt, ko viegli iespēj sirds, un viņa īsi iešņukstēdamās saļīma.

Ģibonis bij īss. Ieva tūlīt atkal piecēlās. Viņa bija bāla.

Kāda sieva iznāca no krēsla un atdeva viņai savu vietu.

Kaut gan šo starpgadījumu bija redzējuši tikai nedaudzi, tad tomēr, pēc dievvārdiem ārā izgājuši, visi baznīcēni to zināja. Viņi zināja nevien pašu notikumu, bet arī viņa cēloņus, pie tam pavisam pārspīlētā veidā. Kur vien stāvēja kāds pulciņš sievu, trīs vai divas, — visur sarunu temats bija Ieva, tad Jānis un Aija.

„Ja, kas to gan būtu domājis, ka Ieva, tik dižena un krietna meita, ielaidīsies ar tādu pasaules gājēju.“

„Kad ielaižas, ielaižas. Kur nu puisis meitai nepiedursies. Nav jau engelis ne tas, ne tas. Bet vajadzēja tomēr ar prātu.“

„Vai tad tu, mās, domā, ka viņa jau tāda?“

„Prasa kā bērnš. Kāpēc tad šī ģība? Un kāpēc tinas tai šallē?“

„Kad tik tālu, tad jau gan slikti. Nu tikai vajadzētu pie laika iet pie mācītāja, lai velk šiem balķi priekšā.“

„Vīrieša neredzējis: sievietei skrien pakal, no bērna bēg.“

„Un tā Galdariene, — visu laiku tak peņķējās ar Aizupju brāli. Te uzreiz, kā no gaisa nokritis, pavisam cits.“

„Tam sievišķim ir tomēr laime. Nav jau vairs ne jaunā, nevar arī teikt, ka izskats būtu diezin kāds, tikumā jau nu pavisam slavēt nevar, — bet skaties, vīrieši viņai liptin līp klāt.“

„Šis jau nu gan laikam bagāts. Stāsta, ka stajājot baltu krūtešu.“

„Kā jau pilsētnieks.“

„Bet ja viņš krietns cilvēks, tad gan būtu labāk turējies pie levas.“

„Šai ir māja. Kas tad Ievai?“

„Māja. To labs vīrs ar plecu var iešķiebt upē.“

„Lauki visi vecainē. Zirga nav. Maizes nav ko ēst.“

„Ja šim būtu nauda. Bet Aija pati teikusi, ka esot plikāks par baznīcas žurku.“

„Baznīcas žurka vēl varbūt noķer kādu maizes vai siera drupanu, isbirušu no aizsainīša. Būtu labāk piemērojusi savām žurkām. Tās droši vien jau pussprāgušas tagad, rudenī.“

„Tiesa, tiesa. Ja jau labs cilvēks, tiešām žēl; bet ja kāds, lai abi lauž vai kaklus.“

„Neba kas mums par bēdu, tikai gribas pārmit kādu vārdu, kad satiekas.“

„Nu iesim, iesim, mīlā, skaties, jau zvanītājs slēdz durvis cieti.“

„Kad tikai neaizslēdz vārtus. Nudien, iesim.“

— Aija, kuŗa arī bija baznīcā, pārnāca pavisam saskābusi. Viņa bija dzirdējusi par Ievas pagībšanu. Viņai no baznīcas izejot bij nācies dzirdēt vairākas, tieši viņai mērķētas piezīmes, un tās viņu kaitināja visu ceļu. Kad Jānis vaicāja, kas viņai kaišot, viņa atteica, ka sasāpusi galva. Baznīca bijusi tik pilna lauzu.

„Redzi nu, — es sacīju, ka nevajag iet.“

„Bet es gribēju dzirdēt, kā mani otrām lāgām pār kanceļi sviež. O, es nemaz nenožēloju. Tur bij kaut kas, ko būtu bijis vērts dzirdēt arī tev. Tur kāda meita novēlās uz grīdas taisni tai brīdī, kad mūs uzsauca. Tai nu gan šodien nevajadzēja iet baznīcā.“

Jānis, kaut gan Aijai nerādīja Ievas vēstuli, tās saturu tomēr bija izstāstījis. Viņi par to bija runājuši visu pagājušās svētdienas vakaru līdz vēlai naktij. Valodas ap to bij grozījušās arī visu nedēļu, tā kā tagad pat bērni zināja, ka viņu jaunajam tēvam bijusi brūte un ka viņš to atstājis un tagad precēs viņu māti. Aija, labi Ievu pazīdama, baidījās no viņas, kāpēc pret Jāni izturējās daudz mīlāk, par Ievu katrā izdevīgā gadījumā patīkdama kaut ko sliktu. Jānim, kuŗš Ievu pazina vienīgi kā krietnu un tikamu meiču, Aijas vārdi sāpīgi griezās sirdī, bet viņš pret tiem nevarēja pacelt savu balsi, jo Aija tad varēja domāt, ka viņš patiesi mīl Ievu, kur visas viņa jūtas taču piederēja vienīgi viņai, viņa sirds izredzētai Aijai. Tā viņi bez kavēšanās bija devušies pie mācītāja. Un nu, kur viņi pirmo reizi bija uzsaukti, neraugoties uz nepatīkšanām tur baznīcā, Aija jutās jau pavisam droša. Jānis viņai likās kā saistīts pie viņas nesaraujamām saitēm, kaut arī viņi nebija vēl savienoti, samīļojot gredzeniem. Nu viņai šķita, ka nav vairs iemesla izlikties, ka var ar Jāni runāt skaidri un atklāti. Viņa pat gribēja viņu dzelt; jo sieviete vieglāk pacieš gaužas sāpes, nekā niecīgu aizvainojumu. Ja, kamdēļ gan viņai šodien nācās dzirdēt asas piezīmes?

Vienīgi tāpēc, ka Jānis bija ielaidīgs tur ar to plancku. Vai godīga meita tā pati kārtos puīšiem kaklā, kā Ieva to darija?

„Būtu es to agrāk zinājusi, ka tu kā teķis apkārt klisti,“ viņa zobgalīgi teica, „es tev būtu parādījusi ceļu atpakaļ tai vakarā, kad tu atnāci un man piedāvājies.“

Jāni ne mazumu pārsteidza šie asie vārdi. Viņš tomēr sakoda zobus un neatbildēja. Viņš pilnīgi saprata Aijas uztraukumu un piedeva šī uztraukuma radītos vārdus, zinādams, ka nākošā brīdī viņa tos pati nožēlos. Un tiešām, Aija tūlīt itkā atjēdzās un spieda Jāņa galvu pie savām krūtīm.

„Es jau zinu, — tu neesi vainīgs. Kad tev meita gulstās rokās, kāpēc lai tu viņu būtu atraidījis?“

„Tāda viņa nav,“ Jānis Aiju viegli atstumdams teica. „Es viņas neesmu aizskāris un viņa nav man rokās gūlusies. Tā ir tikai nelaimīga dvēsele, kuŗai lemts mani milēt, bet kuŗu es nevaru milēt tāpēc, ka mana sirds kāro tikai tevi vienīgi šai pasaulē. Aija, nu tu redzi manu suņa stāvokli. Ja, es neesmu nekas vairāk, kā nožēlojams suns. Viņu sit, bet viņš luncinas un laiza to roku, kuŗa viņu sit. Mīļā, es tomēr esmu arī cilvēks. Un kā cilvēks es tevi ļoti lūdzu, neturi mani vienīgi par suni. Mīli mani. Neliec manai mīlestībai izstarot tukšumā. Vēl es tevi lūgšu: nepiemini vairs Ievu. Viņa nav pelnījusi, ka par viņu ļaunu runā, pat no tālienes, un man viņas no sirds žēl. Apsoli man to, un es tev būšu mūžam par to pateicīgs.“

Aija paraustīja plecus.

„Kas man tur vairs ko pieminēt. Es zinu, ka tu savu solījumu man turēsi un atpakaļ vairs neskatīsies, ja arī viņa tev kādreiz būtu bijusi mīļāka par mani.“

„Bet es tev zvēru, ka tas nekad nav bijis,“ Jānis pārtrauca.

„Ir jau labi. Un es tevi mīlu,“ Aija teica, atkal Jāņa galvu iespiezdama savās krūtīs.

Viņš viņu cieši apkampa un ilgi skūpstīja.

— Bet tai pašā laikā Radu klētiņā Ieva sēdēja viena pati savā gultā un pār vaigiem bez mitēšanās viņai ritēja lielas, skaidras asaras. Būtu Jānis redzējis šīs asaras, bez šaubām, tās būtu uz viņu darījušas savu iespaidu. Nu to ritēšanai bija vienīgi tā nozīme, ka viņas atviegloja nabaga meičas sirdi. Ieva tur sēdēja un domāja par pagājušo vasaru. Cik daudz kas te tika pārrunāts un izsapņots. Viņa atcerējās skaisto gājienu uz baznīcu, ko Jānis, kuŗš Dievam ueticēja, uzņēmas vienīgi viņas dēļ. Viņš vispār bija kā vadoša zvaigzne viņas dzīvē. Viņš bija tik labs un saudzīgs pret viņu kā pret sievieti, kuŗa savā lielā mīlestības apreibumā būtu viņam labprāt upurējusies. Viņas acīs viņš stāvēja tik augstu, ka viņu pārsniegt nevarēja neviens cits vīrietis visā plašā pasaulē. Bezgala jauka viņai šķita pat tā nelaimīgā nakts, kad Jānis savā dzērumā un gara apmulsumā bija metis viņai ar lāpstu un viņu viegli ievainojis.

Ieva savās domās bij tik dziļi iegrimusi, ka nemaz nepamanīja Jāņa māti, kuŗa bija ienākusi un jau labu brīdi viņā raudzījās. Tikai viņas paskarbā balss iztraucēju raudošo meitu. Viņa pacēla asaru pilnās acis un kā nesaprašanā klausījās.

„Ko tu, muļķe, raudi. Vēl jau visām dienām nav gals. Tu visu par daudz ātri ņem pie sirds. Man jau saimniece stāstīja, ka viņi uzsaukti. Vai tad tu domā, ka es savam vienīgam dēlam ļaušu precēt atraitni. Lai viņai ta mājele, tomēr — jābrauc visu mūžu kā svešos ratos. Pagaidi vien, gan mēs viņu dabūsim atpakaļ kā brāli.“

Balodiene uz brīdi atņēma elpu, lai redzētu, kādu iespaidu viņas vārdi atstāja uz bēdās iegrimušo meitu.

Ieva tikko manami pavilka uz augšu plecus un paslēpa seju spilvenā.

„To es tev saku, — viņš pārnāks mājā kā incis, jeb viņš mans dēls vairs nebūs. Vai viņš mazumu viņas dēļ jau senāk izbēdājies? Vēl bija tīrais puika, kad toreiz Lapās dzīvoja un kad aizgāja pie Galdara. Visi ļaudis smējās un runāja, ka Aija Lapu ganu zēnu

atstājusi bārenī. Un nu viņš pie tādas skrien kā negudrs. Pagaidi vien, — rītu es ņemšu kājas pār pleciem un to lietu nokārtošu. To es viņai teikšu pašai taisni acīs. Sak, toreiz tevi tā mājele vilka. Nu, kad tā jau sapuvusi, nule tu velc reiz apsmādētu cilvēku, lai tas lāpa. Nesaki nekā, meit, — nu es tevi viņam vairs neliegšu. Lai es tevi kādreiz neieredzēju, — nu tu man patiesi esi kā pašas bērn.

Ievai šie mierinošie vārdi maz darija laba. Viņa tajos klausījās, kā bērn klausas šūplā dziesmā, saprazdama vienīgi vārdu skaņu, kuŗa nebij visai maiga. Viņa neticēja, ka varētu kādreiz Jāņa mātes nodoms piepildīties. Un tomēr viņu apņēma pa pusei stindzinošs, pa pusei saldi sērīgs miers. Vēl jau, patiesi, nekas nebij noticis. Vai kad rudenī nokrīt pirmais krusas grauds, jau iestājas ziema? Ak, bieži krusa uzbrūk pašā vasaras vidū, viskarstākā un skai-
stākā dienā. Un kad tā brīdi trakojusi un nodarījusi briesmīgu postu, piepeši atkal pašķiras mākoņi, un saule smeļ no jauna.

V.

Vēl joprojām pieturējās sauss un saulains laiks, kaut gan zeme jau bij stipri pagriezusies ziemas pusē. Upe bija nokritusies tik zemu kā vasarā. Ūdens likās skaidrāks kā jebkad, un saule ņirbināja upes dibenā selta tīklus, kad papūta vējš, vai kur straume stiprāk vilka. Skalbes bija kļuvušas sarkani-dzeltēnas, stiebrī pelēki, visas ūdenszāles samazinājušas savus apmērus. Tikai zaļu gļotu šķiesnas locījās ap akmeņiem bagātīgi. Ličos tumšais zāles zaļums bija pārklājies kā ar rūsu. To bija darījušas stiprās naktssalnas, kurām, kā par brīnumu, šogad nesekoja lietūs. Debesis ik dienas stāvēja zaļgani-zilas un tikai reti mākoņi ap pašu pusdienas laiku parādījās pamalēs, kā vijoletas švikas. Kokiem lapas norietās bez vēja. Pār zemi valdīja tāds miers un tik mierinoša krāsu un līniju noskaņa, ka tai katrā ziņā vajadzēja atstāt savu iespaidu uz visu dzīvu radību, ne vēl uz cilvēkiem, kurū sajūtas tik cieši saistītas ar lielo dabas ritmu.

Jānis, kaut gan viņu nekāda vara nebūtu spējusi atraut no Aijas, darba dienās tomēr jutās daudz labāk un brīvāk, nekā svētdienās. Viņam vajadzēja būt Aijas tuvumā, bet uz ilgāku viņas tuvums viņu apspieda. Viņa gara aptvere kļuva šaurāka. Viņa domas pinās kā pa lipīgu zirnekļa tīklu un atsvabinājās tikai tad, kad bija vienātnē! — Viņš bija mēģinājis Aijas galvu ierosināt uz domāšanu, lai viņa vismaz aptvertu savas sirds pukstēšanas nozīmi, lai zinātu savas miesas siltuma cēloņus, lai saprastu stādu augšanu. Kad viņš bij ilgi un dedzīgi runājis, viņa netīgi kratīja galvu un teica:

„Kur tu gadījies tāds gudrinieks, ka zini to, ko citi nezina?“

Gluži otrādi: katrs daudz maz attīstīts cilvēks to zina, un kas nezina, tam jācenšas kaut cik saprast

vismaz pašam sevi un savu tuvāko apkārtni. Pagaidi vien, kad daudz maz nokārtosim savu dzīvi, tad dabūsim grāmatas.“

„Vai tā grāmata man palīdzēs ūdeni nest, govī kopt un cūkas barot? Vai tais grāmatās būs pamācības, kā tikt pie zirga un pie visas iedzīves?“

Jānis nevarēja atbildēt. Viņš nosānis paraudzījās Aijā. Un viņa atmiņā tik dzīvi atplauka tās meitenes tēls, kurai viņš priekš piecpadsmit gadiem stāstīja par ģeografiju, sēdēdams ganībās uz ciņa un ēzdams viņas atnestu brokastu. Tikpat nevērīga viņa bija toreiz, kā tagad. Labāk bij, ja nerunāja par lietām, kas jau negulēja viņas smadzenēs kā nobrieduši jēdzieni. Un tomēr viņš nenocietās kādreiz atkal nevaicājis:

„Vai tu zini, Aija, kas ir ūdens?“

Viņa smējās par tādu jautājumu un vaicāja pretim, vai viņš zinot, kas esot piens?

To viņa nekad nevarēja ticēt, ka ūdens pastāvēja no divām gāzēm, no kurām viena uzturēja degšanu, bet otra pati dega.

„Nu tad ielej vienu stopiņu plītē un tu redzēsi kā degs,“ viņa zoboījās. „Tu esi tik lētticīgs, ka tici visam tam, kas tajās grāmatās rakstīts.“

„Bet to var izmēģināt un redzēt pats ar savām acīm.“

„Ar savām acīm gan. — Acis var grozīt šā un tā. Mans vectēvs, lai nav par ļaunu pieminams, stāstīja, — viņš reizi Rīgā cirkū redzējis, ka cilvēks pa vienu bluķa galu ielīdis un pa otru izlīdis. Bet gadījies viens, kurš ienācis vēlāk un kuram acis nebijušas apskunstītas, — tas kļiedzis: Ko jūs, mulķi, ticiet, redziet, kā viņš lien pa virsu!“

Jānis palika viens ar savām domām. No tās reizas viņš apņēmās ar Aiju nedalīt vairs savu zināšanu krājumiņu. Viņa domāt parādusās smadzenes tiecās visur iekšā, un viņam bija liela bauda, būt vienam, strādāt vaiga sviedros un tiekties lietās un parādībās pēc iespējas dziļāk un dziļāk. Bieži vien viņam vajadzēja atnest domu, izdomātu tikai līdz pusei. Vi-

nam aptrūka zināšanu, lai novestu to līdz galam. Bet tas viņu netraucēja ņemt atkal citu pavedienu un priecīgi to šķetināt.

Savas attiecības pret Aiju un pret levu Jānis sevī bija gaiši noskaidrojis. Levu viņš varētu mīlēt kā māsu, ar vieglu jūtu garojumu. Aija turpretim viņa sirdi pārvērtā liesmās. Protams, ka pirmā nekad nevarēja būt viņa sieva; jo tādā gadījumā viņa sirds tiektos pēc citas. Tagad, turpretim, neraugoties uz visiem Aijas untumiem, uz viņas neapdomāti izteiktiem asiem vārdiem, uz nevērību pret augstāku gara dzīvi un brīžam tīri dzīvnieciskām tieksmēm, viņam tomēr būs viegli galā tikt, jo viņa mīlošā sirds varēs daudz ko piedot un visu tumšo pārvērst gaismā.

Tik vēlā rudenī laukos vairs maz ko varēja darīt. Jānis tomēr tvēra vēl, ko iespēja. Viņš uz dienām trim dabūja no Pakalna zirgu un apgāza zemi nākošgada vasarājam. Viņš saņēma izklātos linus un, rūpīgi kūļos sasietus, novietoja saglābtajā šķūnī. Lai spaiņos nesmeltošas dūņas, viņš upes malā uztaisīja paceļamu un nolaižamu laipu. Krastā nu bij ieraktas trepes. Katra pakāpe nostiprināta ar koka sprunguli, katram sprungulim abos galos aizdzenot isus mieņus.

„Redzi,“ Aija viņam uzsauca, kāpdama ar ūdensnēšiem, „— tāda grāmata man patīk. Kad nu tikai govs mācētu uzkāpt un nokāpt.“

„Govi mēs vis nelaidīsim ziemas laikā laukā. Lai mierīgi stāv stallī. Es ūdeni pienesīšu.“

Viņš aizgāja uz Pakalniem un, ar Pakalna palīdzību, uztaisīja pāri egles koka spaiņu un nelielu toverīti, kurā varēja ūdeni turpat stallī uzkrāt, lai mazliet aprimst.

Viss tas bij padarīts samērā neilgā laikā. Mājiņa bij zaudējusi savu postašas iespaidu. Nu vismaz garām gājējs varēja noģist, ka tur iekšā dzīvo cilvēki.

Aija bij sākusi pareizi novērtēt Jāņa darbu. Šad un tad viņa iznāca un tiksmīgi noraudzījās viņa rīcībā. Un kad viņš vakarā pārstāstīja, ko padarījis, viņa

noglaudīja viņam galvu kā bērnam, kuŗš bijis rātns un paklausīgs. — Bija prieks strādāt un gādāt, neraugoties uz visu lielo trūkumu un nabadzību.

Jo tuvāk nāca kāzu diena, jo vairāk Jāni pārņēma kauns, ka viņš, nodzīvojis trīsdesmit gadus un nav ne tik daudz iekrājis, ka varētu godam palaist to lielo dienu, kāda ir cilvēkam mūžā vai vienīgi viena. Viņš izteica savas domas Aijai un viņa atsacīja:

„Ko lai dar, kad tu agrāk, tik daudz pelnīdams, neesi domājis par savu nākotni.“

„To tev gan nevajadzētu man pārmet. Taisni tev nē; jo tu pati esi vadījusi dienu dienā aizvien lielākā tukšībā. Mēs esam abi vienādi.“

„Mani tu nevari pielidzināt sev. Ja tev būtu bijuši tādi apstākļi kā man, es varu apgalvot, ka tev bikšu nebūtu kājā. Es vēl šodien, paldies Dievam, esmu apģērbusies un ari bērniem ir katram sava lupata ap gurniem. Kad tikai vienmēr tā būtu.“

„Tomēr ir nenoliedzama patiesība, ka, patlaban, par mums abiem kopā nav ne graša.“

Līdz šim Aija bija sargājusies cilāt tik kutelīgu jautājumu, kāds bija kāzu rīkošana. Lai cik nabadzīgi visu ņēma, bez naudas tomēr nevarēja. Bij jāizcep kaut pāris kukulišu baltmaizes. Vismaz sviesta un biezpiena nedrīkstēja galdā trūkt. Vajadzēja vēl cukura. Vajadzēja mācītājam maksāt. Savu nevarību viņa itkā slēpa. Tagad, kur mīkla bij uzminēta, viņi runāja droši un atklāti. Bija jau ari pienākusi trešdiena. Svētdien vajadzēja būt kāzām. Tā tad tikai trīs pilnas dienas.

Nu viss gāja ar steigu un skubu, Ka nauda bija vispirms vajadzīga, tur nevarēja divu domu būt. Bet kur to ņemt? Ka nopelnīt vairs nevar, tas bija skaidrs. Pārdošanai viņam it nekā nebij, izņemot divi pāri vecu liestu uz laktiņas, gabaliņu piķa un niecīgu kūliti saru turpat. Cita ceļa nebij, kā vienīgi smagais aizņemšanās ceļš.

Aija minēja dažus cilvēkus, pie kuŗiem varētu griezties pēc palīdzības. Viņa vispirms minēja tādus, no kuŗiem nebija nekādu cerību kaut ko izspiest. Viņa

to darīja, lai lielākās trumpas paliktu vēl rokās. — Klibiķiem pašiem nekā nebij. Pederiem jāsūta dēls pilsētas skolā. Ķieģelmaņiem naudas nekad netrūka, bet tikai savām vajadzībām. No Dingām viņa jau bij pavasārī aizņēmusies divi rubļi un līdz šim vēl nebij atdevusi. No Leteriem gan varbūt dabūtu, bet tad viņus arī vajadzētu kāzās lūgt, kas būtu ļoti neizdevīgi. Viņi nāktu un ņemtu līdz abus zēnus, kuŗi rījīgi kā pīles. Viņi vairāk apēstu, nekā varētu aizdot.

Jānis klusēja. Viņam nebij te neviena pazīstama. Beidzot viņš paklusām teica:

„Tad cits nekas neatliksies, ka jāgriezās vien būs pie tā paša Pakalna. Viņš man ir pateicīgs par to, ka es viņu paglābis. — Debess!“ Viņš iesita ar dūri sev pa pieri. „Vēl es taču neesmu saņēmis savu darba algu.“

Nu viss bij labi. Viņiem novēlās kā nasta no pleciem. Bet reizā ar to viņu vēlēšanās auga. — Nebūtu slikti, ja varētu apgādāt kādu pudeli spirta, vakaram, grokai. No Pakalna varēja ņemt vienīgi darba algu; bet Aija galvoja, ka Aizupju Juris, kā attāļš radnieks, vismaz pieci rubļi aizdotu. Viņš jau agrāk vairākkārt bij viņai izpalīdzējis nevien ar padomu un palīdzību darbos, bet šad un tad aizdevis pa druskai. Viņš bija tik labs cilvēks, ka par atdošanu neminēja ne vārda. Tikai viņa pati nebij tā ar mieru un lika visu pierakstīt.

„Pieci rubļi vairāk vaj mazāk,“ viņa nobeidza. „Tiklīdz tiksīm pie naudas, — atdosim.“

Jānis viņas vēlēšanos negribēja ierobežot. Taču viņai uz šo dienu gribējās kaut ko pielikt arī no savas puses, kaut arī par atdošanu vēlāk nāksies gādāt viņam pašam. — Viņš izcēla divas zili strīpotas lapas no savas kabatas grāmatīņas un uzrakstīja zīmīti Pakalnam. Tad Aija rakstīja smagiem, izšķobītiem burtiem Aizupju Jurim.

Pēc brīža abi lielākie mēiteņi bij ceļā. Viens gāja pāri upei, uz Aizupjiem, otrs tepat uz Pakalniem.

Tie bija reizā ielūgumi uz kāzām, reizā naudas prasība.

No Pakalniem meitens lēkdams atskrēja ar cieši saujā sažņaugtu naudu. Tur bija uz puses lielāka zuma, nekā Jānis cerēja.

No Aizupjiem atnesa vēsti, ka Juris vakarā atnākšot pats.

„Ko šis te vilksies!“ Aija iesaucās; „bet tūlīt ari apmierinājās un piebilda: „Nu, kad jau nāks, tad nesīs naudu. Ja atsacītos, tad nenāktu.“

Un kā to pašu domu tālāk domādama, viņa bažīgi teica:

„Redzi nu, — vakarā būs ciemiņš un mums vēl nav uguns. Steidzies tūlīt uz bodi. Atnes petroleju, lampai cilindri un jaunu daksti. Paņem piecas mārciņas labo miltu, pusmārciņu rozīņu, trīs mārciņas cietā cukura, raugu, un nopērc kādas sešas glāzes. Ja ir vaļā, paņem ari spirtu, lai nav atkal no lieka jāiet.“

Aija sameklēja pudeli un Jānis, kā stāvējis, devās prom, auklīnā iesieto petrolejas trauku vicinādam. Vajadzēja steigties, jo saule stāvēja jau launaga laikā, un līdz baznīcas kroga bodei bija verstes astone.

Kad Jānis atgriezās, saule jau bij nogājusi. Iegājis istabiņā, viņš krēslā saskatīja pie loga sēdošu bārdainu vīrieti. Galvā tam bija tāda kā krievu ieredņa cepure, platu virsu. Uz naga stūra dega vakara blāzma. Aija sēdēja uz gultas malas. Meitenes, kā arvien, mita savā platajā gultā.

Labvakaru padevis, Jānis pasniedza Aijai pirkumu paku, tad nolika petrolejas pudeli uz loga un sniedza svešajam roku. Aija pa tam jau bija atraišījusi mazo nastiņu. Viņa iešāva pirkstus miltu maišiņā, pielika pie mēles un teica:

„Labi miltiņi.“

Viņa apēda pāri rozīņu. Iesvieda skuķu gultā trīs graudi cukura. Attina glāzes, paskandināja un slavēja. Viss bija ļoti labs.

„Un zini ko?“ Aija gavilēdama sauca, „Juris jau

ir saimniekam izprasījis zirgu. Viņš būs brūtes vedējs. Tu brauksi vai nu ar savu tēvu, ja būs, vai ar Pakalnu. Un atpakaļ, tad mēs abi sēdisimies pie Jura.“

Jānim nepatika Aijas pārspilētais prieks par to, ka Juris apņēmies viņu aizvest uz baznīcu. Viņš norija rūgtumu un pēc iespējas laipni teica:

„Paldies. Tā mums gandrīz viss jau būtu kārtībā.“

Viņš nosēdās uz gultas malas, Aijai līdzās, ar vārdiem:

„Tas bija pamatīgs skrējiens.“

Aija gādīgi pielika roku viņam pie pieres.

„Redzi, kā nosvīdis. Pierīte slapja manam mīlulītim. Nevajadzēja tā steigties. Būtu pusstundiņu vēlāk pārnācis. Skaidros vakaros jau tik ātri netumst. Nesaki nekā, — paies tās godības, tad varēs mans vīriņš atpūsties.“

Jānim tas likās nepareizi, ka Aija bij tik laipna trešās personas klātbūtnē. Viņš pameta acis uz svešo tur pie loga. Caur tumsu viņš saskatīja nirdzīgi ieliektus vaigus un glūnošas acis. Kreisās rokas pirksti bungoja pa galda virsu. Kad Aija, Jānim pieglaudusies, palika brīdī klusu, svešais iesmējās:

„He, he! Ir gan baložu pāris!“

Viņš cēlās, pastiepa Jānim, tad Aijai savus īsos pirkstus un izgāja.

Aija pataustījās pa gultas galvgali, tad kaut ko čaukstošu turēja Jānim pie pašām acīm.

„Pieci rubļi!“ viņa naudu vicinādama sauca. „Uz neatdošanu...“

VI.

Dēla kāzu priekšvakarā atbrauca vecie Baloži. Viņi ieradās agrā pievakarē. Radi viņiem nebij zirgu lieguši, nedz laiku. Pieminēdama Jāni un likdama viņu sveicināt, saimniece par labām dienām bija atsūtījusi lielu siera riteni. Jāņa māte izcēla no ratiem divus prāva apmēra aizsaiņus un iestiepa tos istabā, kur Aija, vienā kreklā, sasarkusi un nosvīdusi, ņēmās ap krāsni.

Apsveicināšanās ar Aiju nebij visai sirsnīga, bet arī ne tik naidīga, cik to varēja sagaidīt no Jāņa mātes puses, atceroties viņas vārdus nesenaajā sarunā ar Ievu.

Jānis ar veco novietoja zirgu kūtiņā un ratus ievilkā šķūnī, jo taisījās tā kā uz lietu. Viņi to izdarīja klusēdami, vai pārmidami dažus lietišķus vārdus, kas zīmējās vienīgi uz pašu patreizējo darbību. Kad tas bij padarīts, dēls tēvam parādīja sava nākošā īpašuma robežas, īsumā pārstāstīdams, ko paspējis jau padarīt. Kopā sapīpējuši, viņi apmetās istabas priekšā uz tikko uztaisīta soliņa. Metās dzestr, tomēr te, aizvējā, likās vēl diezgan silts.

Visi āra darbi jau bij laikus apdarīti. Mazais sētsvidus nomēsts un noslaucīts kā galds. Pat istabiņas logu rūtīm bija piedots pavisam cits spodrums. To visu bija darījis Jānis, kā rādīt gribēdams, kā arī vecas lietas var atjaunot, kad tikai acs redz, kur roka pieliekama.

Māte pa tam istabiņā bija iepazinusies ar sava dēla pameitām, kuŗas te skrēja ārā, te iekšā, bez kādas sevišķas vajadzības, vienīgi lai izrādītu, ka arī viņas nestāv dīkā. Viņu basās kājeles mirdzēt mirdzēja. Mazāko māte, ar saldās maizes palīdzību, bij sev iedabūjusi klēpī un raudzījās pāri bērna galvai uz Aiju. Viņai patika vedeklas brašais izskats un roku

veiklās kustības, maizi veļot kukulišos. Visu ceļu viņa bija domājusi pret Aiju izturēties vēsi, ja ne auksti: lai neiedomājas, ka viņa savam dēlam nebūtu varējusi dabūt labāku vedeklu. Bet tā kā Aija viņu tūlīt uz sliekšņa bija apkampusi, nobučojusi taisni uz lūpām un teikusi: — Mammiņa, apsēsties nu sava dēla mājā, tad viņas vēsumam te nebij vietas. Aija noraisīja viņai lielo lakatu, novilka jaku... Pirmajā acmirkli viņai istabīnā bija licies pārāk šauri. Logi deva maz gaismas. Visa iedzīve bija nodilusi un sašķobijusies: krēsli, galds, gultas, soli. Bet pamazām viss kļuva pieņemamāks un pat tīkams. Savu daļu tur bija vainīgs tumšais rudenā laiks. Nāca arī vakars.

Brīdi sēdējusi, Balodiene lika bērnu zemē un stīviem soljiem meklējās uz durvīm.

„Jāpalūko, ko tas vecais tur gūro,“ viņa teica. „Man jau viņš stumjams un velkams.“

Izgājusi viņa viegli vīram iebrūda plecā.

„Ej iekšā.“

Un Balodis gāja. Jānis viņu ievadīja istabā, apsēdināja un, pavaicājis, vai Aijai nav vajadzīga viņa palīdzība, izgāja pie mātes.

Kamēr tēvs ar vedeklu istabā nepārmija neviena vārda, māte dēlu noveda lejā, licī, un dažās minūtēs sarunāja tik daudz, ka Jānis no visas vārdu drūzmas paturēja tikai to vienu:

„Ieva ir briesmīgi bēdīga un vēl cerē, ka tu viņas neatstāsi.“

Viņi piegāja pie stāvas pakrastes un Jānis teica:

„Te ir nu mūsu robeža. Iesim atpakaļ.“

Tad māte apstājās un vaicāja:

„Vai tu nekā nevari atbildēt?“

Jānis stostīgi, saraustītos teikumos atrisināja to pašu vecu veco domu:

„Es zinu, Ieva ir laba un krietna meita. Bet mana vieta ir šeit. Ak Dievs, — cik nav tādu, kuri pamet līgavas, noziegušies pret viņām. Un tomēr ar laiku sadzīst pat tik dziļi apvainojumi. Ko tad es esmu

noziedzies? Es viņai vēlu visu labu. Ja viņa grib, lai mani lād.“

„To viņa nedarīs. Bet viens kas tiesa: viņa stāigā kā mēnešsirdzīga un ar katru dienu vairāk izdilst. Es viņu esmu šad un tad naktī notvērusi dārzā. Sak, Ieva, ko tu te saldējies? — Jāņamāt, man nesalst, viņa saka. Ir tā kā vasaras naktī, kad mēs ar Jāni te rakām...“

Jānis ķēra ar roku pie pieres un nobrauca gar acīm, kā murgus atgaiņādams. Viņš nekā neteica un māte stāstīja tālāk:

„Es tūlīt gribēju braukt, kad padzirdu, ko tu apņēmies darīt. Bet Ieva mani atrunāja. Nebrauc, Jāņa māt, — viņa lūdzās. Nevienu cilvēku nevajag vest nost no tā ceļa, ko viņš pats izvēlējis. Varbūt viņš maldas, bet mēs varam maldīties vēl vairāk. Savu maldišanos vieglāk ciest.“

„Un ko viņa teica tagad, kad tu brauci?“

„Nekā. Viņai nobira dažas asaras, vairāk nekā. Bet vakar viņa bija priecīga. — Man ir tāda paredzēšana, ka Jānis pašā pēdējā brīdī atcerēsies mani. Viņam vajadzētu atcerēties, ko es teicu, kad šķiramies.“

Viņiem pretīm nāca Aija ar mazo Rūtu pie rokas.

„Nu, vai būsiet mani diezgan aprunājuši?“ viņa par gabalu sauca, un kad bija klātu, tad Jāņa elkonim pieķerdamās minēja: „Gan jau no tās ģībējas tev kādas ziņas atveda?“

Jānis atkal pārbrauca ar roku pār acīm un māte steidzās atbildēt:

„Ko nu aprunāt. Es jau Jānim saku, -- gan viss būs labi. Kur satikšana, tur viss labi. Sak, vai mēs ar tēvu neesam mūžu jau tikpat kā nodzīvojuši? Pieņāk sava reiza, kad sadusmojas un sabaras, bet vai tamdēļ laulātu ļaužu starpā jātur naidis? Ko esi uzņēmies pie altāra, tas jānes ar paciešanu.“

Tā kā vecie Baloži bij mērojuši labu ceļa gabalu, un mājinieki visu dienu kustējuši, tad vajadzēja agri iet pie miera. Pie tam rītu no rīta atkal bija darāms

šis un tas. Šī diena bija pagājusi kopjoties un ēdienu sagādājot, rītu vajadzēja apkopt pašiem sevi.

Glūži pie vakara padebeši kļuva aizvien biezāki. Pār zemi nolaidās savāda krēsla, kuŗa likās tumša kā nakts; bet tomēr kaut kur debesis bij kāda sprauga, pa kuŗu izlauzās kāds gaismas stars; jo visi priekšmeti asi izdalījās no šīs krēslas. Reizām pavizēja pret ēku tumsu kāda bikla sniega pārsla, vijīgi krizdama un kritot izgaizdama.

Vēl spocīgāk nekā ārā kokus, kalnus un mājas, savādā krēsla apņēma četrus cilvēkus, kuŗi sēdēja istabiņā pie samērā bagāta vakariņu galda. Meitenēm šoreiz vajadzēja apmierināties ar sola galu, kur viņas, ceļos nometušās, baudīja ar gardu muti to pašu, ko lielie. Tikai vienā ziņā lielo vakariņas atšķirās: viņi, uz satikšanos un saradošanos, nomēģināja kāzu šnapstu. Vīrieši iemeta pa glāzītei tīra, bet sievietes lēja spirtu pie tējas un patīkami iesila no vienas glāzes. Tas bija mazs ievads rītdienas kāzu godam.

Pēc vakariņām Aija aizdedza nelielu lampiņu, jo bija sameties pavisam tumšs. Nu vajadzēja gādāt par to, kur novietot ciemiņus. — Jāņa māte bija ar mieru kaut kur pasviest drēbes gabalu un pārgulēt; bet Aija to neatlāva. Tad ta būtu brīnums, ka tādi sivēna skuķi gulētu gultā un veciem cilvēkiem savi kauli būtu jāspaida uz cietas vietas. Viņa izvilkā no aizkrāsnes vecu, saplīsušu kažoku, paklāja pie zemes un lika skuķiem stiepties. Pārklājusi bērnus ar vecu lupatiņu deķi, Aija saveda kārtībā gultu un mudināja vecos gulēt.

Jāņa tēvs pa tam bij kaut ko izdomājis. Viņam tas likās necilvēcīgi, ka bērnus tā nosvieda zemē, kā pagales. Viņš klusām bija aizgājis uz šķūni un atnesis ratu maisiņu. To viņš, tāpat ne vārda neteikdams, pabāza meiteņiem zem galvām.

„Nu redziet, kur vecais tēvs gādīgs,“ Aija teica.

Un vecāmāte vaicāja:

„Kā tad jums patīk jaunais tēvs? Vai ieper arī kādu reizi?“

Bērni nekā neatbildēja. Viņi tikai smējās, cits

citu bikstīdami zem smagās segas, un Aija viņu vietā teica:

„Traki man viņas palaidušās, bez vīrieša rokas. Jānis jau ar viņām negrib kauties.“

Tās bija tukšas sarunas, kādas parasti tiek vestas vai nu galdu klādot, vai vietu taisot. Pa pusei jokojošs tiek jautāts, pa pusei jokojošs atbild.

Pēc pusstundas mazās istabiņas klusumā skanēja vienīgi circeņu čirināšana un gulētāju smaga, vienuļa elpošana. Ari Aija bija aizmigusi.

Vienīgi Jānis mocījās bez miega, kaut gan izlikās iemiegam pats pirmais. Pirms gulēt iešanas viņš bij izgājis ārā un jutis savādu dzestrumu. Viņš pastiepa roku un uz tās nolaidās dažas sniega pārslas. Šīs ziemas vēstneses viņam lika tagad daudz ko domāt. Vai viņas nozīmēja labu vai ļaunu, svētību vai postu? Toreiz, kad viņš pirmo reizi atnāca pie Aijas, viņu pavadīja sniegs. Tagad, kur rītu viņus savienos uz mūžu, krita atkal sniegs. Ziema! Viņa pavasaris un vasara bija pagājuši tajos jaukajos laikos, kad viņš Aijā raudzījās, kā raugas uz ziedošu puķi, kuŗa ir tik skaista, ka tikai visrupjākā roka spēj viņu noplūkt. Viņa rudenis, ar dzidro pavasara atspīdumu skaidrās Aijas veidā, un ar vasaras briedumu, kas nāca kā Ievas kvēlošā mīlestība uz viņu, arī bija gaŗām. Nu nāca ziema ar zemu, bālu sauli, ar sarmotiem rītiem, spalgām, lauskotām naktīm un smagiem, mežos sēcošiem atdrēģiem. Vai būs vēl kāda atmoda pēc šīs stindzinošās ziemas, — kas to zina? — Viņa domās iegulās Ievas smagais liktenis un saŗņaudza sirdi tik stipri, ka vajadzēja dziļi ievilkst elpu, lai tā neapstātos. Un itkā lūgdamās šī sāpju pilnā sirds nesa līdz ar asinīm uz smadzenēm ar katru vilni vienu un to pašu vēlēšanos: kaut Aija simtkārt atmaksātu, ko viņš Ievai pāri nodarījis, atraidīdams viņas mīlestību.

Bet cauri visām domām, cauri circeņu dziesmai un gulētāju elpošanai, viņa ausis uztvēra savādu, šņirkstošu, nemitīgu troksni. Varbūt tur peles kaut ko skribināja; bet varbūt arī nelaikis kurpnieks joprojām trina savu duncīti.

VII.

Pa nakti bija sasnigusi bieza kārtā sniega un snīga vēl joprojām.

Ap pulksten desmitiem iebrauca Galdaros Pakalns ar savu sievu. Pats vēl drusku kliboja, tomēr bija jau tik tālu, ka bez bēdām varēja mukt kājā zābaku.

„Es jau kliboju tikai pa vecam paradumam,“ viņš smējās, kad vaicāja, vai kāja neesot vēl gluži vesela.

Pakalniete, tāpat kā vakar Jāņa māte, iestiepa no ratiem istabā divus lielus aizsaiņus. Dievs zina, kur viņa bij rāvusi cūkas galvu un pievārījusi lielu bļodu recekļa. Nu varēja dzīvot tiešām kā pa kāzām.

Aija par Pakalnu ierašanos tik ļoti priecājās, ka Pakalnieti nobučoja un Pakalnim daudzreiz sirsnīgi spieda roku. Lai nu līdz šim nesagājušies, — turpmāk būšot kā radi.

Pēc pusstundas sētsvidū ieripoja otri rati. Tas bija Aizupju Juris. Zirgu apturējis, viņš lepni palika sēdot augstā, ādu apsistā atsperu krēslā, mazliet sašķiebies, sarkaniem grožiem rokā. Kad Aija un Jānis izsteidzās viņu saņemt, viņš no sava augstā sēdekļa apsveicinājās, pasniegdams lejup roku, un mudināja uz braukšanu.

„Tfi, — velna laiks! Divas stundas paies, kamēr aizkulsimies. Vai tad tu, Aija, nevarēji izpelnīties savām kāzām labāku laiku, tik ilgi dzīvodama? Tu būsi suņus slikti barojusi. — Ak, tev jau nemaz nav, ne suņa, ne kaķa... Bet joki pie malas. Mums jābrauc, ja gribam laikā tikt baznīcā. Jūs nemaz neziniet, kāda tagad braukšana. Paskaties, kādi riteņi.“

Juris bija šodien ārkārtīgi runīgs un jautrs.

Riteņi patiesi bija aplipuši biezām sniega plēkšņam. Tomēr laika bij vēl diezgan, un Juris beidzot bij ar mieru mazliet izkāpt no ratiem.

Kamēr Jānis novietoja zirgu, Aija Juri aiz rokas ievēda istabā. Bija tāds iespaids, itkā citādi viņš nebūtu ievēdams; tomēr abi Pakalni saskatījās.

Ar visiem sasveicinājies, Juris izvilka no mēteļa iekšējām kabatām divas pudeles degvīna un nolika tās uz galda, starp maizes kukulīšiem un sviesta šķīvīšiem.

„Es, kā puiša cilvēks, nekā cita nepaspēju apgādāt.“

„Nu, kad tikai savs dzeramais, uzkožamos jau neliegsim,“ Aija smējās un mudināja Juri sēsties pie galda.

Pie ēšanas un iedzeršanas Juris nebija piedabūjams. Viņš aizbildinājās ar to, ka papriekšu vajagot nodarīt darīšanu un tad tikai ēst, dzert un līgsמותies. Arī vista kladzinājot tikai tad, kad ola jau nodēta. Vajagot tikai posties uz baznīcu.

Kad lielie sāka taisīties uz braukšanu, abi vecākie meiteņi gribēja līdz. Bet tā kā nebija padomāts par cilvēku, kurš varētu māju uzraudzīt, tad bērniem nelīdzēja ne asaras, ne kurnēšana. Vajadzēja pievākt mazo mūsu, apkopt govus un sivēnus. Bez tam vakar, vispārējā steigā, neviens nebija domājis par bērnu apavu, un vismazāk paši bērni. Tik ērti bija basām kājām, ka ne prātā nenāca kurpes. Tagad Māre tās bija izvilkusī no aizkrāsnes, cietus kā ragus, cauriem purniem un nomītiem papēžiem. Abas ar Zentu viņas nu tur slaucīja, splāva un berzēja, bet panākumu nebija. Kurpes bija pa vasaru sarāvušās un kājas augušas. Sniegs neļāva vairs basām kājām iaukā skriet, kā vakar bija skraidīts. Tāpēc, kad baznīcēni izbrauca, viņas salipa ap logu.

Pa priekšu brauca Juris ar Aiju, tad vecais Balodis ar dēlu. Jāņa māti bija pieņēmuši Pakalni, labāka izskata dēļ.

Brauciens virzījās lēnām, vieniem soli, jo sniegs bija dziļš un lipīgs, kaut gan no gaisa nenāca vairs. Aija šad un tad atgriezās un smaidīdama Jānim pameta ar galvu. Tās tomēr bija tikai pauzes viņas intīmā sarunā ar Juri. Pakavējušies pie da-

žādām tikamām atmiņām, viņi pārgāja uz tagadni un nākotni.

„Redzi, kāda tu esi,“ Juris Aiju rāja. „Tu visu laiku ar mani, un tagad piepeši paņem viņu. Cik maz uz jums, sieviešiem, var palaisties! Ja es jau sen, jūs māsas, nepazītu, es varētu no tiesas skaisties.“

„Bet tu jau man ne vārda neteici par precēšanos.“

„Kur tad tev bij jāskrien? Varēji vēl pagaidīt, — varbūt es tevi būtu precējis. Zināms, vieta nav vilinoša, tas tev pašai jāatzīst. Tur daudz jāpieliek, ja visu grib kārtībā savest. Bet tu man patīci un, patiesi, nebūtu bijis brīnums, ja es tevi būtu apprecējis. Bet, labi ari tā. Lai viņš lokās kā tārpiņš, tas pil-sētnieks. Viņš jau ari esot tavs pirmais, tā ļaudis melš, lai tad ari paliek tas pēdējais.“

„Es jau visu laiku tevi turēju prātā. Bet viņš man kā uzburts. Un es viņa nespēju atraidīt. Viņš pameta manis dēļ jaunu meitu un atskrēja šurp. Man tāda sirds, ka nevaru viņam pateikt tā vārda, kā viņu negribu.“

„Taisnību sakot nekas jau nav grozījies. Tie paši vēži, tik citā kultūrē. Galdara laikos es nācu pie tevis ciemā, nākšu pie tevis ari, kā pie Balodienes. Vai nē?“

Aija kaisli un aicinoši paskatījās viņam acīs.

„Tikai tagad tev būs vairāk jāpiesargā āda. Zini, jauna slota tīri slauka.“

Otrie rati bij pavisam mēmi. Vecais Balodis visu uzmanību piegrieza vienīgi zirgam un ceļam, bet jaunais kāpaļāja pa pagātni, kā pa bezgalīgām trepēm. Viņš atcerējās to brīdi, kad viņš Lapu licī govīs ganīdams skatījās uz lielceļu, pa kuŗu strauji brauca Aijas kāzinieki. Cik bezgala skumji tad viņam kļuva. Un tagad? Nu viņš bij tā laimīgā līgavaīņa lomā. Bet kāpēc viņa sirds negavilēja? Vai tur bij vainīgi garie, smagie gadi, kuŗi bij gūlušies starp viņiem un šiem laikiem? Vai tā bij leva, kuŗu liktenis bij ienesis viņa laimes ceļā? Varbūt tā bij nojauta, kāds kaut kur slepenībā glūnošs ļaunums. Jūtoņas untumi

bieži nav izskaidrojami. To tikai Jānis zināja, ka viņa dvēsele šai dienā nebija tik saistīta pie Aijas, kā līdz šim. Varbūt, ka ārējās saites vispār vājināja iekšējo saistību...

Pakalni runājās ar Jāņa māti, kurai patika noklausīties viņu labajās atsauksmēs par viņas dēlu. — Kad nu Dievs tikai dotu, ka viņa dzīve būtu laimīga un svētīga. Pēc viņu domām viņam gan nevajadzējis Aiju ņemt. Labāk ar Ievu būtu dzīvojis kalpa kārtā, nekā ar Aiju te, kur viss līdz pēdējam nolaists.

Māte viņiem piekrita:

„Es jau teicu, — kam tev, dēls, uzņemties tādas klapatas? Kam tev barot svešus bērnus? Bet viņš jau tāds no mazu dienu, ka viņam no galvas to neizdzīsi, ko ieņēmis.“

Viņi bij par svešiem, lai sarunas ritētu bez kādām aizdomām, tāpēc Pakalni daudz ko noklusēja. Jāņa māte tikai noģīda, ka pie visa Galdaru posta savu daļu vainīga ir arī Aija, ne vienīgi viņas bijušais vīrs, kurš pie reizas gan iedzēris, bet citādi bijis strādīgs un savu amatu labi pratis.

„Ja viņa pati būtu kaut cik saturējusi, tad nebūtu vis nonākuši līdz tādām plikumam. Tad pašai nebūtu vis jābrauc pie laulībām ar saņurcītiem katuna lindrakēļiem,“ Pakaliete nobeidza.

— Atpakaļ rati ritēja straujāk. Svinīguma sajūta, kas no rīta zināmā mērā katru brauciena dalībnieku bija noskaņojusi nopietnu, tagad bija dzēsta. Pa priekšu brauca Aizupju Juris, tāpat kā šorīt: tikai tagad viņa ratos sēdēja arī jaunais vīrs. Juris bija gribējis, lai laulatais pāris sēž krēslā un viņš uzmetīsies priekšā, kā kučiers; bet Jānis nebij tā ar mieru, un viņi kaut kā sasēda. Abi vīrieši ievietojās šaurajā ratu krēslā un Aija sēdēja vidū, viņiem abiem uz ceļiem. Groži Jura rokās tagad raustījās straujāk, pātaga cilājās un plukšķēja gaisā. Brižam, kad zirgs saslējās aulekšos, Jānis apskāva Aijai roku ap vidu un pievilka viņu cieši sev klāt, kā saturēdams, lai viņa neizkristu. Bet tai pašā laikā Jura plecs Aijai piespiedās tik stipri klāt, ka viņa jutās silti ieslēgta

no abām pusēm. Viņa pietvikusi smaidīja un grieza savu apaļo, līgsmo seju te uz vienu, te uz otru pusi, izmezdama skaļus, nenozīmīgus teikumus, kuņģus pa pusei aprija ratu riboņa.

Kad viņi jau bij nokļuvuši pie Pakalniem, izskrēja pa olnicu abi Pakalnu puiseni un uzmetās uz savas droškas, lai pārbrauktu zirgu mājā. Viņi priecīgi stāstīja, ka savēluši jau lielu sniega vīru.

„Es viņam iedevu rokā savu plinti,“ mazais teica, „jo vecais tēvs gribēja, lai vīrs būtu zaldāts.“

„Mazie blēndari,“ Pakalniete par jokam rājās. „Tikai nenosaldējiet rokas, tad būs jākāsē.“

Kad Pakalnu zirgs bij aizlaists, Aizupju Juris lieģīgi teica:

„Redzēs, kā manējais aizies, bez neviena zenķa.“

Viņš sasēja grožus zirgam uz muguras, uzšāva ar plīķi pa spīdošo gurnu un uzsauca:

„Ej nu mājā, Vaska!“

Un zirgs, rāmiem soļiem, devās pa celiņu uz braslu, pārbrida upi un uzkāpa atkal krastā.

„Nu var dzīvot, cik ilgi pašam patīk,“ Juris, acīm zirgu aizvadījis, noteica un iegāja istabā.

Tā kā mājā nebija neviena raudzītāja, tad vajadzēja apmierināties ar aukstām pusdienām. Aija atvainojās un lūdza viesus baudīt ar parasto joku:

„Nekaunāti s ciemiņi, — godam celts, ne ēšanai.“

Bet pirms sāka ēst, Jāņa māte bija nez no kurienes izvilkusi skaistu, pašaustu rūtainu vilnas lakatu. Viņa to uzsedza Aijai ar vārdiem:

„Valkā nu, vedekliņ, vesela un esi pret manu dēlu tik mīksta, kā šis lakats.“

Aija nosarka līdz ausu galiem. — Viņai nebija nekā ko pretī dāvināt. Viņa nebij par to nemaz domājusi. Viņa pateicās un stostījās:

„Es nepaspēju. Es tev kaut ko iesāku, bet nepaspēju. Laiks bija tik īss... Paldies, māt, simtu paldies.“

Viņa nobučoja vīra māti un tad mīlinājās ar lakata ielokiem.

Sākumā pie galda valodas negribēja raisīties.

Bet kad glāzīte baltā, stiprā dzēriena bij vairāk reižu riņķī gājusi, tad mēles kļuva lokanākas.

Pakalns nebija no dzērājiem. Kad viņam plijās virsū, viņš glāzīti pielika pie lūpām un tikpat pilnu nolika atpakaļ, aizbildinādamies, ka nedrīkstot vairāk dzert savas slimās kājas dēļ. Par to jo pamatīgi ieturējās pārējie trīs vīrieši.

Vecā Balodiene savu vīru vienmēr patureja acīs un katru glāzīti, ko viņš iemeta, viņa pavadīja ar atgādinājumu, ka netiks šovakar mājā. Bet dēls bija viņa pusē un teica, ka aizbraukšot rītā. Vai tagad saimniekam kādas steidzamas braukšanas, ka nepiecietīs zirgu?

„Dzer!“ viņš sauca.

Un ari tēva mute piepeši atvērās.

„Ja es dēla kāzās nepiedzertos, es būtu tīrais nerrs,“ viņš teica un garši nosmējās.

Tumsai metoties Pakalni atvadījās. Aija rādīja bēdīgu vaigu un lūdzās, lai paliekot. Kas tās vairs būšot par kāzām, ja palikšot tikai trīs vien viesi; bet Pakaliete, viņai abas rokas kratīdama, aizbildinājās, ka nekādi nevarot. Tēvs līdz ar vakaru mēdzot iesnausties un bērni tad paliekot vieni paši. Varot nobīties, vai ar uguni kaut ko izdarīt.

„Nu, neko darīt.“

Bet tēvs un māte gan netikšot projām.

Pēc ilgas kaulēšanās un pēc pamatīgas pierunāšanas no visām pusēm, vecais Balodis apmierinājās un ari māte bija ar mieru palikt līdz rītam. Bet kad tuvojās jau pusnakts, un vecene gribēja iet gulēt, tēvs piepeši trūkās augšā.

Bāba, vai tu dulna?!“ viņš kļiedza un cirta ar dūri uz galda. „Saimniekam vārds ir dots. Aiziet!“

Viņš cēlās un delverēja laukā.

Dēls tēvu gribēja aizturēt, bet viņš draudēja visu sadauzīt smalkos miltos, ja nelaidīs vaļā.

Nekas nelīdzēja, — vajadzēja palīdzēt sakārtot ratus un iejūgt zirgu, kas nebūt nenācās viegli. Tumsā abi vīrieši meimuroja kā akli, taustījās, kļuva un krita, kopīgiem spēkiem raudzīdami atkal uzcelties.

Kad vecie bija projām, Jānis ienāca istabā, un, glāžainām acīm, sēdās atkal pie galda. Sev pretī viņš redzēja Aiju un cieši viņai līdzās kādu bārdainu vīrieti.

„Dzēsim! Šķīstīsim savas dvēseles!

Visi trīs viņi tukšoja glāzi līdz dibenam, rēca aiz labsajūtas un dziedāja.

Platām, brīnuma pilnām acīm viņos noraudzījās bērni no savas migas.

VIII.

Jānis pamodās ar briesmīgām galvas sāpēm. Bērni jau bij augšā. Viņš palūdza dzert, padzērās un atkrita gultā atpakaļ kā nedzīvs.

Kad pēc kādas stundas otrreiz pamodās, galvas sāpes bija tikpat stipras, apziņa tomēr jau darbojās. Viņš apjauca, ka bija gulējis neizģērbies. Ar abām rokām taustīdamies aizsniedza gultas malas.

Aijas gultā vairs nebij. Tā tad viņa bija jau augšā.

Viņš strauji piecēlās un ģērbās. Vecais sienas pulkstens rādīja vienpadsmit.

Bet kad Jānis bija apģērbies un gribēja iet ārā, tīru gaisu ieelpot, tad, nejauši acis pametis uz skuķu gultu, starp lupatām ieraudzīja Aijas galvu. Valēju muti viņa tur gulēja, bāla kā liķis.

Viņš negribēja traucēt. Uz pirkstu galiem atstāja istabu, durvis pēc iespējas klusi atvērtdams un aizvērtdams.

Bērni bij patlaban apkopuši lopus. Māre, kā lielākā, bij apmaukusi Aijas tupeles, bet vidējā skraidīja basām kājām. Mazā, turpretim, tupēja šķūnī uz siena, kā cālēns, līdz elkoņiem kailās roķeles iemiesusi savā likumā un kājeles ar lindrakēļiem apsegusi.

Sniegs, kuŗš vakar vakarā strauji kusa, tagad bija apčirkstējis. Tā tad iestājusies ziema.

Jānis uzslavēja bērnus, ka viņi, bez likšanas, sapratuši, kas darāms. Un lielā lielīgi atteica:

„Mums māte bijusi, nebijusi. Tādās reizās viņa aizvien sūt visu dienu. Jau gaisma ausa, kad mūs izsvieda no gultas un pati iekrita. Tā viņa senāk arī, kad tēvs — —“

„Nevajag sliktu runāt par savu māti,“ Jānis viņu apsauca un gāja, nespēdams nekā domāt.

Sniegs ziemīgi čirkstēja zem zolēm. Drusku sala un vilka ass vējš no ziemeļiem.

Sarāvies, rokas dziļi bikšu kabatās iespiedis, Jānis pusskriešus noskrēja līcī, lai būtu mazliet aizvējā, un, neviena nenovērots, kaut kādi apmierinātu briesmīgās sāpes, kuŗas viņa galvu turēja kā dzelzs stīpās iestīpotu. Viņš gribēja pat nolikties uz upes, lai nodzertos un apmazgātu pieri, uz kuŗas tagad spiedās auksti sviedri.

Te viņa uz zemi vērstais skats ievēroja divējas tikko kā iemītas pēdas. Viņš tām sekoja.

Tie bija bijuši savādi gājēji. Viņi ātrāk bija dejujuši, nekā gājuši, jo pēdas, kaut gan cieši kopā, rakstīja sniegā visbrīnīšķīgākās figuras. Izrakstījušas daždažādus kāšus un likumus, pēdas beidzot noveda pie laipas. Un piepeši viņam viss kļuva skaidrs. Līdz ar to galvas sāpes mazliet aprīma un viņš varēja sakarīgi domāt. — Tur taču Aizupju Juris bij mājā gājis un Aija viņu bija atvadījusi līdz šejieni. Droši vien viņš bij tik pillā, ka viņu vajadzēja vest zem rokas. Un te, pie pašas laipas, sniegs tā bij izmīnāts, itkā te būtu bijis dejas laukums. Beidzot tomēr vienas pēdas uzgāja uz laipas. Bet kur palika otras?

Kontroles labad Jānis vēlreiz apskatīja abas līdzteku pēdas.

Ja. Vienas no tām bija lielas un platas, otras šaurākas, tievākiem papēžiem.

Apstaigājis nomīnāto vietu, viņš atrada, ka otrs gājējs skriešus, taisnā līnijā, bij uzskrējis atpakaļ krastā.

Tā tad Aija Juri bija vadījusi.

Nu, tur nebij daudz ko brīnēties. Viņa tomēr mazāk dzēra. Viņa gribēja vairāk iereibušo viesi novadīt līdz upei, lai redzētu viņu pārejam pār laipu.

Un kā vēlreiz pārliecināties gribēdams, vai tikai Juris ticis pāri, viņš atgriezās pie upes un uzgāja uz laipas.

Ūdens bij cēlies un spēcīgi plūda, gredzenos griezdamies. Sniega ielokots tas izskatījās melns,

bet bij tik caurspīdīgs, ka varēja redzēt pēdējo akmentiņu dibenā.

Ja viņš būtu noslicis, viegli varētu atrast, — Jānis domāja un gāja nost, jo galva mazliet reiba.

Notvēris sevi pie domām par Jura varbūtīgu noslikšanu, kas viņam sagādāja itkā gandarījumu un klusu prieku, Jānis atcerējās pagājušo nakti. Šo to viņš vēl atjēdza no kāzu pēdējā posma, kad viņi bija palikuši trijatā vien un bij sākuši pamatīgi iedzert. Juris viņu bij mudinājis ar vārdiem: — Pirmo reizi savā mūžā kāzas dzeri — lai tad iet visa pasaule riņķī. Aijai atkal vajadzēja dzert tāpēc, ka viņai otras kāzas. Pirmajās viņa bijusi vēl bērns un varbūt toreiz prāts vairāk nesies uz saldumiem un deju. Bet tagad, kur jau kājām rumpi bij ko nest, vajadzēja tikai sēdēt un iedzert. Pats viņš lēja glāzi pēc glāzes, sūdzēdamies, ka nu esot jau atradis no dzeršanas. Kad bijis Krievijā par muižkungu, bijusi muižā degvīna dedzinātava. Ek, citādi nē, kā skaidru spirtu un ne mazāk, kā alus glāzi uz reizas. Bij izdzīve, bij arī darbs. Darba laikā nedabūjis nokāpt no zirga caurām dienām. Vajadzējis paēst un izgulēties zirga mugurā. Ik mēneša jaunas bikses. Par nedēļu sēžamā vieta caura.

„Tev vajadzēja labi izskatīties, kad nokāpj no zirga,“ Aija smējās, un viņš atteica:

„Meitīšiem es patiku.“

Ja, viņi visi trīs bij tik piedzēruši, ka saucās par tu, apkampās un bučošanās bez izšķirības, kas pagādījās pa tvērienam. — Beidzot Aija bija izdomājusi, ka kāzas nevarot nodzert bez dejošanas. Viņa vilka Jāni istabas vidū un viņi dejoja. Telpa bij tik maza, ka viņi mīdījās uz vietas, pie kam Aija ķerkstošā balsī, aizsusies un dažas taktis izlaizdama, vilka tādu vecu dejas meldiju ar tekstu:

Trīne, Trīne, trin to dunci,
Rūnīsim to raibo runci.

Tad Aija palaida Jāni un pieķērās Jurim. Ilgi, cieši sakļāvušies, viņi griezās plāna vidū, kā ritenis

ap asi. Tad Aijas rokas atraisījās, viņa iekrita gultā un tiksmīgi vaidēja, kā piekususi, bet reizā laimīga par nupat gūto baudu. Juris vēl dažas reizas apgriezās viens pats, tad, kā Aiju tvarstīdams, iemeimuroja aizkrāsnī, kur paklupa uz cūku spaiņiem. Jānis meimuroja, lai viesim palīdzētu uzcelties, bet tika tikai līdz gultai, kurā bij iekritusi Aija.

Tālāk viņa atmiņa nedarbojās. Pie labākās gribas viņš nevarēja atcerēties, vai Aija bija vēl gultā, kad viņš tajā iezvēlās, vai nē. Varbūt, ka Juris spēlēja tikai komediju. Varbūt, viņš nemaz nebija tik piedzēries, kā izlikās. Varbūt, ka Aija viņam nebūt nebija tik vienaldzīga, kā viņš to domāja. Viņam, visu sirdi saistījušam pie Aijas, tas likās neiespējami; bet vai tikpat cieši viņas sirds pie viņa sējās, tas bij jautājums. Savādi, ka tagad, kur Aija viņam bija pielaulāta, viņa sirdi sāka iezagties šaubas par to, vai tikai viņa viņu mīl, vai tikai viņa būs viņam uzticīga, kā to vakar pie altara ar muti bija solījusi. — Nē, tur nebij šaubām vietas. Tāda viņa nebūs. Vai tad gadiem ilgi sirds būs kvēlojusi, tiekdamās pēc mīlama cilvēka, lai beidzot pret to atsistos kā pret aukstu sienu?

Viņš paātrināja soļus. Viņam bija piepeši sirds smaga kļuvusi, iedomājoties, ka jauno pāri parasti modina ar muziku un dziesmām. Bet viņi saņēma savu pirmdienu ar visnejaukākām paģirām, katrs savā gultā, nakti kā murgos pārlaiduši, kā velna riju izkūluši.

Kaut gan galva Jānim vēl arvien nejauki kremtoši sāpēja, kāds viegls sajūsmas vilnis viņu tomēr nesa uz istabu. Viņš gribēja ar skūpstu uzmodināt Aiju un apsveikt viņu kā savu sievu ar vislaipnākiem vārdiem. Bet kad viņš ienāca istabā, Aija jau bij nomodā.

„Kur tu bizo?“ viņa dusmīgi jautāja. „Nav ne kas dzert padod. Diez, kur velns tos meitēnus aiznesis. Tu vari viens te vai nobeigties.“

To teikusi, Aija aizgriezta galvu uz sienu un smagi vaidēja. Jānis dzesēja ar savu nosalušo roku viņas karsto pieri un mierināja vārdiem, cik labi varēdams:

„Aija, mana mīlā, mazā Aija, — tā jau nav nekāda ilgstoša slimība. Ari man sāp galva. Mēs šodien esam vienlīdz slimi, kā tas ari vīram un sievai pie-deras. Bet tu redzēsi, — rītu mēs būsim spīgti un veseli, un sāksim savu jauno dzīvi ar pavisam citādu sparū, kā līdz šim. Ar mīlestību sāktai dzīvei taču vajag būt svētīgai visos virzienos. Vai nē, mana sirdsmīlā?“

„Liec mieru!“ Aija ar mokām izgrūda, pēkšņi sīzdamās uz šo pusī. „Es vemšu.“

Un sāka ākstīties.

IX.

Uz vakaru norima vējš. Bālgani zilās mākoņu starpas, kuŗas sāka parādīties jau ap pusdienas laiku, plētās aizvien platākas, līdz beidzot pie debesīm nebija neviena mākonīša. Kā vienīgais debesu rotājums, rieta pusē, maigi mirdzēja tikko saskatāms jauns mēnesis, ar niecīgo spožumu vēl nespēdams apslēpt savu rīpu. Pieņēmās aukstums, un ūdeņi mazākās masās pārklājās ar ledu.

Lietodami dažādus līdzekļus, gan aukstu ūdeni, gan tīru āra gaisu, gan to pašu degvīnu, no kuŗiem pēdējais bij izrādījies par visderīgāko, Jānis un Aija btj tik tālu tikuši, ka saulei sārti rietot sēdēja pie galda un ēda vakariņas, kuŗas, pēc sava satura un daudzpusības, varēja būt vēl pilnīgs kāzu mielasts.

Bērni pagājušā naktī bija diezgan vārguši. Nu tie jau maigi gulēja savā platajā gultā. No jaunā tēva un mātes mierīgajām sarunām viņiem nebija nekā ko ievērot un, tikuši gultā, viņi tūlīt šņāca dziļā miegā.

„Bērni pasaluši,“ Jānis teica. „Tā taču nevar viņus laist, skraidīt basām kājām uz stalli un uz upi. Jānopērk ādas kāda mala un jāuztaisa pastaiņas.“

„Lai norūdas. Vai mēs savā laikā citādi gājām? — Tomēr, svētdienām un svētkiem labi būtu. Tā kārtīgāk izskatās. Būs jānoada zeķes. No pērnajām jau tikai stulmi vien vairs atlikušie. Pastalas, ko pastalas, — tās godam; bet kad iesi mežā, kā solies, varēsi lūkus saplēst. Diez, vai māki vīzes pīt?“

„To gan nē. Kur es augu, nebij tuvumā liepu mežu. Bet ziemā lūkus plēst vis nevarēs.“

„Par kurpēm jau vairs nav ko domāt. Tās, kas vēl turas, jāpataupa baznīcai un tirgum. Ari mums būs jāstaigā ar sumpurnēm; jo tikai sumpurnes es māku pīt. Būtu nelaiķis dzīvs, tad jau gan bērniem būtu kurpītes kājā — “

Aija aprāvās, atģizdamās, ka izrunājusies aplam. Un kā izteikto labot gribēdama, viņa turpināja:

„Ak jau, — gājām basi ari tad. Kad bija kurpes, nebij zeķu, kad bija zeķes, nebij kurpju. Vai man atlika laiks ar tādiem niekiem ņemties? Nu jau gan būs jāsāk piespiest meiteņus. Lai Zenta ko, bet Māre — pirmā adītāja. Ienāks žīds, — tūlīt nopirkšu adāmās adatiņas. Vilnas man vajag būt kādai mārciņai no aizpērnā gada, kad aitas turēju, tik jāsakārš un jāsavērpj.“

Viņiem tā runājoties, piepeši kaut kas norībēja, itkā pie sliekšņa kājas kāds nodauzītu. Viņi satrūkās un raudzījās viens otrā. Bet tai pašā brīdī vērās jau durvis un tajās parādījās Aizupju Jura bārdainā galva.

„Atkāzas dzer!“ viņš labvakara vietā sauca un apsēdās galda galā rokas berzēdams.

„Vai auksts?“ Aija prasīja.

„Salst. Nu, es domāju, šī ziema gan vairs nebrauks nost.“

Bet kā Juris mājā ticis?

Haha! Kūleņu kūleņiem, likumlikumiem. Bet kad šorīt uzmodies, tad bijis pats savā gultā.

„Bet es pamodos skuķu gultā, un skaidri zinu, ka apgūlos savā,“ Aija smējās.

Jānis jautājoši viņā paskatījās. Viņa mazliet aprāvās, bet tūlīt saņēmas un, cieši viņam acis skatīdamās, vaicāja:

„Vai tā nebij?“

„Bet, man šķiet, tu pa priekšu Juri aizvadīji.“

Pirmo reizi šodien Aijas vaigos ieradās asinis, kas vakara krēslā viņas seju padarīja pavisam tumšu. Savā neziņā ko atbildēt, viņa griezās pie Jura un pļecus raustīdama teica:

„To nu gan es neatceros. Vai es patiesi būtu tevi vadījusi?“

„Kas tur ļauns?“ Jānis, kā izlīdzināšanas vēlēdamies, teica. „Es pats to būtu darījis, ja nebūtu bijis ieņēmis par daudz. Vismaz būtu pārlaidis pāri upei.“

„Tāds ūdens ir nolādēts elements,“ Juris pavisam traģiskā balsī teica, izmezdams pasniegto deg-

vīna glāzi. „Tu sēdi uz upes krasta, vai stāvi uz laipas, esi jauns, spēcīgs un prieka pilns cilvēks; bet ja tev misas, slīd kāja vai galvā kaut kas iemetas, — tu krīti un piecāsi minūtēs, nieka piecāsi minūtēs tu esi laukā no pasaules. Tā, mīļā Balodien un mīļais Balod. Jūs laikam vēl nezināsi, ka pagājušā naktī noslicis viens cilvēks.“

„Dievs, Kungs!“ Aija iesaucās un saķēra Jura piedurkni. „Kas tad? Kur? Vai pie mūsu laipas?“

„Nē. Pavisam kur citur. Mans brālis šodien bija pagasta mājā un tur pienesta ziņa. Balodi tā sevišķi var interesēt.“

„Tad sakiet jele!“ Jānis, kaut ko nojauzdams, dvesa.

Viņam šķita, ka atbildi jau dzirdējis, bet gribēja, lai to jo nežēlīgi vēlreiz atkārtotu Jura lūpas. Un Juris pret viņu pagriezies teica:

„Tā ir kāda jauna meita, Rados, ar kuŗu jūs visu vasaru cerējušies.“

Aijas saspilētā interese acīm redzot atslāba.

„Ak tā!“ viņa vienkārši iesaucās.

Labu brīdi viņi visi sēdēja pavisam klusi, tad Aija, glāzi pildīdama, vīriešus kā no miega modinādama, dzestri teica:

„Ko meklē, to atrod. Dzersim!“

Viņa stūma glāzi Jānim tuvāk, vērdamās Jurī un sacīdama:

„Taisnība jau ir, ka brūte bijusi.“

Jānis gribēja ko teikt, bet viņam tikai lūpas raustījās. Viņš nevarēja izdabūt ne vārda. Kungstēdams, kā ievainots kustonis, viņš izskrēja laukā.

Viņš nejuta zemes zem sevis, nejuta savu soļu dimdoņas uz sasalušā lauka, nemanīja aukstuma, kuŗš ķērās pie basajām rokām un apņēma kailo galvu. Viņš neapjauca, kurp kājas viņu nes. Bet kad mazliet bija atjēdzies, tad redzēja, ka atradās turpat mājiņas tuvumā. Kā virvē piesiets zirgs viņš neizprotamā kārtā bija riņķojis ap Aijas būdu.

Kas tad bija noticis?

Ak ja, — Ieva bija mirusi.

Nejauši Jāņa ceļi saliecās, viņš nokrita sniegā un ar visu sirdi noskaitīja tēvareizi.

Viņš nejutās vainīgs pie levas nāves un tomēr bija slepkava. Vienalga, vai viņa mirstot viņu svētījusi vai nolādējusi, viņa dzīvei nu bija uzspiests nelaimes zīmogs. Vai nu viņš varēs rītos vairs celties ar gaišu prieku sirdī un vakarā gulties mierā ar nodzīvoto dienu? Vai pastāvīgi viņa prieka kausā nepilēs rūgti pilieni? Vēl vasarīgi mierīgas bija tās dienas, kad viņš bij kopā ar nelaikā aizgājušo. Kas zina, kāda nu būs šī ziema?

Atkal viņš bija piegājis savai būdai tik tuvu, ka dzirdēja zemas balsis bubinam tur iekšā. Viņam apskrēja dusmas. Vēl šis neģēlīgais ziņnesis nebij aizgājis!

Neraugoties uz ātro iešanu, Jānis bij tā nosalis, ka zobi klabēja, kad viņš ienāca atpakaļ istabā. Bija jau tik tumšs, ka logus tikko varēja saredzēt.

Tiklīdz viņš bij iekšā, aiz viņa vērās durvis un pa tām steigšus izlavījās Juris, bez ardievām, kā ienācis.

Ja Jānis būtu varējis atvert apkārtni, un ja tumsa nebūtu bijusi tik bieza, tad viņš būtu redzējis, ka pudelē uz galda nebij vairs ne piliena degvīna. To bij itin mierīgi iztukšojis vēlais viesis, kopā ar Aiju, kuŗa nu gribēja pamatīgi izrunāties.

„Viņš man teic sprediķus par mīlestību. Te tev nu bij tava mīlestība. Kur mīlestība, tur arī uzticība. Bet cik man uzticīgs tāds vīrs, kuŗš izdzirdis, ka kāda meita sarijusies vairāk ūdens nekā vajadzīgs, sasit kājas un sāk bizot? Viņš mani, savu tikko vakar pielaulātu sievu, nakts laikā pamet sveša, iereibuša vīrieša varā. Nemēģini tu man iestāstīt, ka tev ar viņu nekas tuvāks nav bijis. Bez iemesla jau upē neļēks. To tu vari iestāstīt citam, ne man.“

Jānis sēdēja uz gultas malas, sastindzis no aukstuma un no jūtu pārmērīga savilņojuma. Aija piegāja un nosēdās viņam līdzās. Labu brīdī viņa klušēja, kā atbildes gaidīdama, bet kad tā nenāca, tad ar dusmām prasīja:

„Vai tev nav mēles mutē, ka tu nekā nesaki?“

Viņam nebija ko atbildēt.

„Nu, kad esi mēms, tad liecies gulēt. Rīts būs gudrāks nekā vakars.“

Viņa asām kustībām novilkta viņam svārkus, norāva apavu un lika list zem segas. Jānis paklausīgi atsvabinājās no pārējiem apģērba gabaliem un apgulās. Jāni apsegusi, Aija pati noģērbās un sekoja vīram.

Gultā viņas vārdi pieņēma maigāku noskaņu. Nu viņa vairs neuzbruka, nu viņa nāca ar cietējas sievas pārmetumiem. Cieši pieglauzdamās viņa čukstoši, kā asaras valdīdama, elsoja:

„Nu būtu pirmā kāzu nakts, kur mēs guļam kopā kā vīrs un sieva; bet tu esi pilnīgi kā koka gabals. Vai tu man pieliec rokas, vai saki kādu laipnu vārdu?“

Viņa sameklēja viņa roku un aplika sev ap vidu, bet šī roka tur gulēja kā bez dzīvības, smaga un auksta. Aija tiecās ar lūpām aizsniegt viņa muti. Tad pēkšņi Jānis viņu atgrūda un aizgriezās.

Nu ari Aijai pietika. Viņa tikpat strauji pagrieza viņam muguru un noteica:

„Pagaidi putniņ, — gan mēs tevi izmācīsim!“

Pēc tam viņa nebilda vairs ne vārda, kaut gan abi viņi ilgi valstījās bez miega.

Un Jānim atkal likās, ka viņš dzird veco Galdari trinam savu kurpnieka duncīti.

X.

Kad Jānis pamodās, bija pilnīgi tumšs, bet viņam šķita, ka ir jau rīts. Viņš piegriezās Aijai un, pa paradumam aplicis roku ap vidu, pievilka viņu sev klāt. Viņa nepretojās, tomēr izlikās auksta un neatsaucīga. Kā ar miegu cīnīdamās, viņa tikai nurdēja, kad Jānis gribēja uzsākt sarunu. — Nekas neatlika, kā palikt vienam ar savām domām, kaut gan sirds lūgtin lūdza Aijas laipnības un līdzdalības.

Patiesībā bija vēl pats nakts vidus un Jānim, savām domu straumēm sekojot, likās, ka diena nemaz vairs neausīs, ka mūžs būs jānovārgo bez gaismas. — Ak skaistais milas laiks, kā tas bij aizgājis viņam garām, pilnā mērā neizbaudīts...

Vispirms viņa joprojotās domas noveda viņu agrās jaunības vasarā, kad viņš, Aijas skaistuma apreibināts, bija slims aiz milas. Bet viņas pretmīlestība toreiz viņam paspīdēja tikai retumis, kā nejaušs saules stars apmākušā dienā. Visa šī vasara bij tik pārpilna sāpju un skumju, ka to varēja pārciest vienīgi ar dažādām pašapmānīšanām. Viņam tagad, par visu to domājot, pārskrēja drebuļi, kad atcerējās Aijas aizbraukšanu un to dienu tukšumu pēc viņas kāzām.

Ja viņam kā zēnam bija patīcis raudzīties meitenēs un savā sirdī aizvien kādu iecerēt sev, tad pēc sastapšanās ar Aiju tas nekad vairs nenotika.

Kādi tad bij Rīgā nodzīvotie gadi?

Darbs un atkal darbs. Un atpūtā grāmata viņa vienīgā draudzene, ja negribēja atcerēties dzērumā palaistos brīžus. Viņam nāca prātā siltas vasaras svētdienas, kad gandrīz ik pievakari pavadīja kādā dārzā uz sola. Tad bieži grāmata gulēja klēpī, ar iemiegtu pirkstu lasāmā vietā, un acis saņēma un aizvadīja garām ejošos. Cik visa pasaule tad viņam

šķīta skaista un priecīga. Kur palika vecums, slimības un bēdas?

Tās bija iesprostotas četrās sienās, patversmēs, slimnicu mūros. Nabagi, kuŗi kaut kur pieplakuši stiepa rokas pēc dāvanām, nebija tie nabagākie un nespēja ļaužu omulību traucēt. Simtiem skaistu pārīšu viņš bija redzējis. — Jauneklis gaišām vai tumšām ūsiņām. Galvā jauna platmale. Krūšu kabatā krāsains lakatiņš. Dzeltenas kurpes, tik tīras, ka ar tām pat pa galda virsu varētu staigāt. Viņai salmu cepure ar puķēm. Sprogas gar vaigiem. Līdz caurspīdīgumam plāna kleitiņa, dziļu kakla izgriezumam, kuŗā skaisti iegulies mazs zelta medaljons. Baltas zeķes un tikpat baltas kurpītes. — Viņam gaŗām gāja meičas, pa divas, trīs, saķērušās elkoņos. Jautri triekdamas viņas meta uz visām pusēm aicinošus skatus. Viņam vajadzēja tikai pacelties, sisties klātu un iepazīties. Uz citu svētdienu jau viņš būtu varējis iet zem rokas ar skaistāko no tām. Bet viņam nebija ne mazākās vēlēšanās to darīt. Viņš jutās ārpus šīs vilņojošās pasaules. Sēdēja, iegrimis vienaldzīgā aplūkošanā, un ar to viņam pietika.

Pagājušā vasarā viņu kāds labs vai ļauns gars bij saistījis ar Ievu. Bet vai viņš visu laiku viņu nebija vairāk stūmis nost, nekā vilcis pie sevis?

Mazā, milas apgarotā Olga!

Viņam bija tik daudzas un dažādas varbūtības, ka savu likteni saistīt ar tiešām mīla un mīloša cilvēka likteni, bet viņam nebija ne mazākās vēlēšanās klauties visu šo sieviešu vilinājumos.

Un tagad?

Te nu gulēja viņa sirds ilgojums, — samērā vecs, gaŗīgi truls un viņu tikpat maz ievērojošs radījums ka citkārt, kad viņš vēl nevarēja nekādas ievēribas prasīt.

Par visu viņš bij domājis ar lielu vienaldzību. Pat Ievas nāve viņā bija modinājusi vienīgi skumju noskaņu; bet tagad, apcerot Aijas izturēšanos, sirds tik stipri sažņaudzās, ka viņš sāka balsi raudāt. Gadiem ilgi krājušās asaras nu reiz bija izrāvušas ceļu un

plūda. Nebija arī nekādas vajadzības tās vadīt. Viņš jutās viens, neraugoties uz to, ka roka turēja apņemtu sievieti, kurai vajadzēja viņu saprast un mīlēt. — Kaut būtu ātrāk nācis rīts un viņu atpestījis.

Jāņa raudas uzmodināja Aiju. Brīdi viņa itkā vēroja, kas te varētu būt noticis, tad ātri apsviedās uz viņa pusi un teica:

„Tu ālējies te visu nakti, itkā rītu būtu svētdiena.“

Uz to Jānis nekā nevarēja atbildēt. Šie pārmetošie vārdi nevarēja noderēt arī kā mierinājums. Viņš ļāva joprojām savām jūtām vaļū. Aijai aizvien jo vairāk klātu vilkdamies, ar abām rokām viņu gandrīz žņaugdams, viņš rēca kā ievainots zvērs, tik stipri, ka uzmodās bērni un mazā sāka raudāt.

Tas Jānim lika atjēgties.

Aija vispirms apsauca bērnu, tad, ar vienu roku Jāņa matus atglaudīdama no karstās pieres, sāka viņu mierināt un kaunināt.

„Nesaki nekā,“ viņa teica. „Kas noticis, noticis. Mēs nevaram ne mazāko nieciņu pārgrozīt citādi, kas reizi noticis, ne vēl miroņus uzcelt. Lai cik tev viņas žēl, saņemies un nesī savu krustu kā vīrs. Man pašai tas viss ir bijis un pagājis.“

„Aija,“ Jānis aiz uzbudinājuma raustīdamies dvesa, „mīlā Aija, — saki, vai tu mani kaut mazu drusciņu mīli?“

Viņa pieglaudās viņam pēc iespējas maigi un atbildēja:

„Ja es tevis nebūtu mīlējusi, vai tad kāds mani būtu varējis piespiest tevi ņemt?“

„Un tu būsi man tikpat uzticīga, kā es tev?“

„Tādas prasības uzstāda tikai veci vīri jaunām sievietēm. Ko mēs, tā sacīt, divi atraitņi, varam viens no otra prasīt? Kas uz mani, tādu veceni, vairs acis metīs? Vīram aizvien paliek vīra tiesa. Bet jums jau nekad nav gana. Kad jūs mīl, jūs prasiet uzticību, esi uzticīga — jums vajag padevības, līdz suņa stāvoklim. Tik tālu mani būtu nodzinis uz leju nelaiķis Galdars, ja nebūtu gadījušies labi ļaudis, kas man, ne-

pie dzīvojušam skuķim, piedod labu padomu. Hehe, — kas nu tev ko prasīt pēc uzticības, kur tu esi par mani jaunāks. Vai es no tevis ko prasu? Tev Rīga aiz muguras. Tev tepat pagājušā vasara tikko beigusies... Vai es ko saku? Apmierinies. Nerauties vairs. Nesāpini savu sirdi. Nem no sievas savu vīra tiesu. Nem to pēc iespējas bieži, un tev nebūs iemesla sūdzēties par viņas neuzticību. Tikai pamestas un neievērotas sievas rauga vīram atriebt ar neuzticību. Bet nu vairs neviena šņuksta, nevienas asaras!”

Viņa izslaucīja ar delnu Jānim acis un smējās, vēlēdamās iekustināt arī Jāni uz smiešanos. Līdz smiekliem bija tālu, bet viņu pārņēma gurda miera sajūta. Viņš silti Aiju noskūpstīja un teica:

„Tas bija tikai mazs atdrēģis, ziemas pirmajā spalgūmā.“

Logus jau gaismoja rīts, un viņi, kā atpūzdamies, sāka runāt par nākošās dienas gaitām.

XI.

Tā kā sniegs nebij dziļš, tad Jānis ikdienas dažas stundas strādāja pie malkas un pie žagariem. Viņš gāja uz līci un griezās atpakaļ ar lielu nastu sausānu. Īsākus kokus viņš lika uz muguras, bet garākos vilka pa sniegu, kas gāja vieglāk. Tā kā saimniecībā nepieciešamas bij ragaviņas, tad viņš gribēja tās uztaisīt pēc iespējas ātrāk, lai varētu lietot arī pie žagaru vešanas. Uz krāsns jau kalta skaisti noliekta baltā kārkla slieces. Kaut gan Jānis nebij galdnieka darbu mācījies, viņam tomēr uz to bija dāvanas un viņš būtu varējis pagatavot visu, kas vien viņu saimniecībā vajadzīgs, ja būtu bijušas tikai lietas un skrūvbenķis. Kad Jānis pagura no koku vilkšanas, tad stājās pie gubas, cirta, skaldīja un krāva līdzenās grēdās, kurās auga aizvien augstākas un garākas. Pie šī tīri mašinalā darba viņa domas varēja svabadi darboties. Un cik tas bija savādi, ka viņš savām domām nevarēja vairs piedot gaitu. Tās nāca pašas pēc savas kārtības. Senāk viņš varēja tās virzīt kurp gribēja, nu tās uzmācās un neatkāpās pat tad, kad pienāca Aija vai bērni. Šo domu loks pie tam bij kļuvis šaurs un bēdīgs. Viņas pinās vienīgi pa pēdējām dienām, kā pa dzelošiem krūmiem, un nevarēja vien izpīties. Kas tikai nebija piedzīvots šajās nedaudzajās dienās! Gatavošanās uz kāzām. Runas un pārrunas. Visasākā nabadzības sajūta gatavojoties uz godu. Bēdīgais brauciens uz baznīcu. Vakarā nežēlīgā piedzeršanās un apkaunojošā dejošana. Aija vada Jūrī. Briesmīgās paģiras. Ieva. Nelaimīgā Ieva! — Kaut gan cilvēks, kuŗš visas zemes nastas nolīcis, nebūtu vairs nava nelaimīgs, tad tomēr pie domām par Ievu sirds viņam aizvien smagi sažņaudzās un cirvis rokā kļuva tik smags, ka tikai ar lielu piespiešanos varēja to pacelt. Ieva tomēr nebija tas galvenais, kas vis-

vairāk Jāni kremta, bij nojauta, ka viņa mīlestība izstaro tukšumā. To viņš redzēja no Aijas katra vārda, no viņas gaitas, no viņas gulšanās un ceļšanās. Tui nebija ne mazākās mīlas noskaņas. Vai viņa nāca iekšā vai gāja ārā, — aizvien viņasniecīgie darbi aizņēma visu viņas uzmanību. Priekš viņa viņai neatlika laika ne acis uzmet, ne pasmaidīt. Tas pats pie galda. Vai viņi kādreiz bija pajokojuši ar bērniem, vai pasmējušies? Viņa tikai koda un strēba, itkā kaut kur steigdamās, un citīgi uzmanīja, lai nepalaistu kādu no meitenēm nenorātu, ja ta bāza mutē kaņoti par dziļi vai aplēja galdu, vai drupināja maizi. Viņa nekautrējās vienu otru piezīmi pie gadījuma izteikt arī viņam, aizvien piemetinot:

„Tev, kā pilsētā dzīvojušam, gan vajadzēja prast uzvesties.“

Pie tam pati viņa ik reizas nodarīja visus tos pašus grēkus, par kuriem rāja bērnus un viņu. Likās, ka viņa tikai tišām bija izvēlējusies šo dzestro, ar vieglām dūsmām vienoto sarunas veidu, lai nebūtu jāpasaka kāda laipnība. Un vajadzēja tikai iedrošināties kādam no bērniem muti palaist un runāt kādu vārdu pretī, kad dabūja ar kaņoti pa zobiem tā, ka asinis izsprāga no lūpām. Jānis vēroja ar sāpēm sirdī šo audzināšanu; bet kaut ko sacīt viņš nedrīkstēja. Aija viņam šādā gadījumā reiz bij īsi un skaidri pateikusi, ka tie ir viņas un ne viņa bērni, un ka viņa no tiem grib izaudzināt cilvēkus, ne zvērus. Ar lielu rūgtumu viņam nācās arī vērot, ka Aija visādi raudzīja bērnus no viņa atturēt, lai tie tikai viņu neieņemtu.

„Kas tu viņiem par tēvu. Tas tak nevar būt, ka cita vīrieša bērnus tu varētu mīlēt. Neizlicies un nespēlē nekādus kumēdijus.“

Viņa bieži vien to teica bērniem dzirdot, kad Jānis kādu no meitenēm apglauđija vai mazo paņēma klēpī.

Cik bēdīgi ir mīlestību izstarot tukšumā, Jānis domāja. — Kas būtu saule bez zemes? Tā viņas gaismas un siltuma daļa, kas aizslid bezgalībā, ir mī-

rusi. Dzīvību rada vienīgi tas samērā niecīgais staru klēpītis, kas salūzt pret mūsu zemi, un arī tikai zināmā attālumā. Kā tad uzzied puķes un kā priecājas katra dzīvība, kad parādās saules vaigs, kaut uz mazu brīdi.

Cik tas ir pavisam citādi, Jānis darbā apstājies domāja. — Dzejnieki dzied: Mīlā saule! Saule nāk ar savu mīlu, skūpstīt zemes salto vaigu... Vislielākā aplamība, tā sacīt. Zeme nekā nejūt. Tāpat saule nekā nejūt. Tie esam mēs, cilvēki, kukaiņi, stādi, kam kņud no viņas gaismas un siltuma. Ak, es visus šos gadus esmu staigājis, Aijas spožuma notālēm apstarots, un nu, kad esmu viņai gluži tuvu, nu šī staru auglība zūd. Es esmu uztvēris viņas bezjūtīgo starojumu, kā zeme uztver saules izverumus, tos maigus darīdama ar saviem izgarojumiem. Bez tiem saules stari būtu dedzinoši, bet nesildītu. Un vai saulei nav viss viena alga, vai kāds dzejnieks viņai slavas dziesmu dzied, vai kurmis savā alā viņu igni lād. Tāpat es ar savu milu velti Aijai uzbāžos. Un tomēr, — mēs tak esam cilvēki vien... Varbūt tas tikai apstākļu radīts dzestrums. Aijai ir visu laiku bijusi sava dzīve. Viņa tajā ir ieaugusi kā stāds vājā zemē, panīcis un zināmā mērā kropls. Tomēr nav sacīts, ka pie rūpīgas kopšanas tas nevarētu atzelt.

Iedomas, ka Aija varētu viņu tikpat stipri mīlēt, kā viņš viņu, deva jaunus spēkus. Darbs tādās reizās veicās ar divkāršu šķirību, un viņa gādība sniedzās tālu uz priekšu.

Bija jau aizdzīvots līdz trešdienai. Jānis patlaban strādāja pie malkas, kad viņam padeva dievpalīgu Pakalniete. Tā ka ātri vajadzēja steigties mājā, tad viņa, tīdama no baltas drēbes dzeltenu kviešu maizes kukulīti, teica:

„Tas bērniem. Es iekšā nemaz neiešu. Mums ir ziņa braukt uz bērēm. Jūs jau zināsiet, kur un kas tur miris. Un mirējas vēlēšanās bijusi —“.

Viešņu pamanījusi, Aija iznāca no istabiņas un stāstītājai pārrāva pavedienu ar savu apsveicināšanos un aicinājumu istabā.

Jānis sniedza Aijai saņemto kukuli. Viņa tūlīt lauza, bāza mutē un slavēja gardo maizīti.

Pakalnieta, mudināta ieiet, tomēr atteicās. Valodu viņa nogrieza vairāk uz maizi. Viņi tikko vakar saņēmuši aicinājumu. Pa nakti iznācis cept. Nevarējusi agrāk nekādi atnākt, ne bērņus atsūtīt, jo tie tādi apsaldējušies.

„Tad jūs taisaties uz bērēm?“ Aija mazliet nopietnāk vaicāja.

„Ja.“

„Kas nu gājēja cilvēkam par bērēm? Tomēr jums tur māte.“

„Vīrs arī reiz grib tur paciemoties. Pie bērņiem atnāks Leju Ieva. Tad nu es atskrēju pateikt, — vai būt, ka jūsu vīrs gribētu braukt...“

Jānis pacēla savas zilās acis uz Aiju, itkā vaicādam, ko tādā gadījumā lai dara.

Aija saņēma viņa skatu ar ilgu apmulsumu, tad no viņas krūtīm izvēlās liels smieklu kamols.

„Kas par savedēju!“ viņa pret Pakalnietai pagriezies iesaucās. Un tad zobgalīgi, bet aiz dusmām trīcošā balsī turpināja: „Zināms, viņam jābrauc. Ko tad ļaudis sacīs, kad bērēs nebūs brūtgāna.“

Jānim sakāpa asaras acīs. Brīdī viņš nevarēja izteikt ne vārda. Beidzot viņš tiktāl saņēmās, ka izdabūja pār lūpām:

„Paldies. Es nebraukšu.“

XII.

Jānim likās, ka atteikdamies braukt uz lievas bērēm viņš nesis lielu upuri. Šo viņa soli Aijai vajadzēja novērtēt un atzīt. Bet notika pretējais. Nepagāja neviena diena bez pārmetumiem.

Jānis bij sācis Aijai, sev, kā arī visiem skuķiem taisīt koka tupeles. Jau priekš kāzām viņš bij nocirtis pusnokaltušu vītolu un aptēsis, lai izkalst. Nu viņš dienām, kad laiks bij slikts, un vakaros pie mazas austiņas lampiņas grieza un greba šos tupeļu kokus. Meitenes ar labpatiku noraudzījās viņa darbā un uzmanās ar jautājumiem, kurš pāris kurai būs, jo aptēstie koki viņām šķita visām viena lieluma. Aija turpretim izturējās pret šo Jāņa darbu pavisam nicioši.

„Tev ir aprūcis ko darīt,“ viņa teica, „ka blēņojies. Labāk tad nopērc pastalas, ja esi bagātnieks. Vēl kājas bērni izlauzīs. Par sevi jau es nerunāju. Par mani tu gādā mazāk, nekā par šīm vecajām ēkām. Tu esi saglābis stalli un šķūni, esi savijis kā ligzdu šo istabu. Bet ko tu manīs labā esi darījis? Es toreiz domāju, kad gāji uz bodi, — sak redzēs, ko viņš man atnesis uz kāzām. Kaut galvas lakatiņu būtu nopircis. Nauda taču bija. Bet kad pa galvu maisās cita, kas tad atcerēsies sievu?“

„Tu, Aija, runā aplam. Kas tad man toreiz māsījās pa galvu? Un arī tagad, — vienīgi šausmīgā nelaime mani nospiež. Bet pagaidi, — laiks visus nelīdzenumus piepilda. Kokiem upmalā līdz otram pavasaram aizdzīst ledus brāzumi, grāvji laukos un pļavās pieslīgst. Kāda tad izskatītos cilvēka sirds, ja viņai visas rētas paliktu vaļā . . .“

Aija gandrīz nekā nestrādāja. Tā kā Jānis aizvien bija mājā, tad viņam vajadzēja ūdeni sanest, uguni sakurt, lopus apkopt. Ja meitenes nebūtu ista-

biņu slaucījušas un sestdienās mazgājušas galdu un logus, varbūt arī to viņam būtu vajadzējis darīt. Aija tikai maizi izcepa un izvārija ēdienu. Lielu melnu pavārnīcu turēdama, rokas pakrūtē sakrustojusi, viņa stāvēja pie plītes un rājās ar skuķiem, kuri nevarēja viņai pa prātam plītē iebāzt žagarus. Kad pusdienu bij paēsta, Aija sacīja:

„Nu drusku jāatpūšas,“ un likās gulēt.

Bērniem tad vajadzēja sarunāties čukstoši, un Jānis nedrīkstēja daudzīties.

No sākuma Jānis izteica brīnēšanos par Aijas lielo miegu, lai nebūtu tieši jāsaka, ka ziemas laikā dienas vidū gulēt neklājas. Un Aija atbildēja:

„Ja pie tik sliktā ēdiena es vēl kavēšu miegu, tad var pavisam izdilt.“

Viņai bija taisnība, kaut gan Jānim šķita, ka mazliet padilt Aijai nebūtu bijis par ļaunu.

Bezdarbībā Aija bija iegrimusi tādā mērā, ka necieta arī, ja Jānis strādāja. Ja viņš bij laukā, viņa bieži sauca viņu iekšā, kaut kāda nieka dēļ; bet ja ko darīja istabā, tad neviens darbs nebij diezgan svarīgs. Aizvien viņš tikai blēņojās.

„Tad jau labāk būtu gulējis un atpūties, un pamīlojis sievu,“ viņa teica. „Ik vārda galā liela mīlestība, bet kad tā jāparāda, tad tik skops un darba aizņemts, ka tev tikai jāstāv un jālaizas, kā kaķim pie apsieta tauku poda. Kāda iedoma: nu viņš taisīs pieci pāri koka tupelju! Tad jau labāk būtu grebis kaķotes un nesis pārdot.“

Jānis jau bij pieradis pie tamlīdzīgiem pārmetumiem. Viņš uz tiem reaģēja apmēram tādā veidā, kā bieži sists zirgs, kurš uz katru pātagas cirtieni tikko manāmi pamet ar asti, itkā no mušām atgaināties grībēdams. Kad Aija ieminējās par kaķošu grebšanu, Jānis viņas zobošanos pārvērta nopietnā padomā un, dienu nostaiģājis pa Aizupju ganībām, vakarā pārnesa kūli resnu paegļu, no kuņģiem sāka iztēst kaķotes.

Nu Aija viņu kaunināja. — Tas esot tikai nespējnieku ubagu darbs. Ko tad ļaudis teikšot, kad dabū-

Šot zināt, ka viņas vīrs karotes greb jot. Cik zemu kritusi sieva! No kurpnieka līdz karošu meistaram.

Kad zirgu pārmērīgi bieži biksta, viņš pat vairs astes nepakustina. Tāpat Jānis ar katru dienu kļuva vienaldzīgāks pret Aijas pārmetumiem un rājieniem. Nu viņš pilnīgi saprata meiteņu nepaklausīgo izturēšanos, kas viņam pirmajās dienās bij likusies pavisam neciešama. Nu viņam brīžam bija tāda sajūta, ka arī viņš ir mazs, pastāvīgi rājams puika, ka vajadzētu tikai piebiedroties meitenēm, rādīt rājējai paslepus knipas un mēli, un nīrgāties, aiz gultas gala aizlīdūšām, par viņas labajām pamācībām.

Kopš viņa rīta, kad Pakalnieta bija Jānim ziņu devusi, lai brauc uz Ievas bērēm, Aija uz Pakalniem neturēja labu prātu. Tāpēc, ka kādā pievakarē gar istabiņas logu pagāja Pakalns, Aija strauji pietrūkās kājās un iesaucās:

„Dievs, Tēvs! Ko tad stīvais te meklē?“

Un tiklīdz Pakalns bija iecēlis kāju pār sliekšni un padevis labvakaru, viņa dusmīgi teica:

„Vai atkal ielūgums uz kādām bērēm?“

Viesis nesaprata ko atbildēt, kā izturēties. Viņš palika stāvošs. Roka, kuŗu bija pacēlis uz padošanu Aijai, ielīda kažoka kabatā. Kā izskaidrojuma meklēdams viņš skatījās te uz Jāni, te uz Aiju.

Jānis bij kā ar aukstu ūdeni apliets.

„Piesēstiet, kaimiņi,“ viņš stostījās, pūlēdamies balsi turēt siltu un mierīgu.

Pakalns tomēr nesēdās. Viņš bija aptvēris, kas te notika. Viņš pasniedza Jānim roku un, par Aiju nelikdamies vairs ne zinis, teica:

„Jums tūlīt jāatnāk pie manis. Ģērbjaties un iesim. Šeit es vairāk negribu runāt.“

Jānis pa paradumam skatījās acīs Aijai, kuŗa stāvēja istabas vidū, vēl tai pašā vietā, kā bija pietrūkusies Pakalnam ienākot.

„Vai govij padots?“ Aija, kā nesaprazdama, ko viņa jautājošam skatam atbildēt, prasīja.

„Varētu jau kādu reizi arī tu to govi pabarot,“ Jānis mierīgi teica.

Aija saskaitās. Viņas balss kļuva augstāka un skaļāka. Viņa gandrīz kļiedza.

„Ja tu būtu krietns vīrs, tu klausītu sievai un neietu.“

„Man šķiet, ka es būšu vēl krietnāks vīrs, ja iešu, kad krietns cilvēks mani sauc.“

„Nē, tu neiesi vis!“ Aija kļiedza un sita dūri uz dūres.

Jānis cēlās, lika cepuri galvā un, mēтели uzvilcis, Pakalnam teica:

„Eima!“

Abi vīrieši izgāja, laba vakara nenovēlējuši. Aija izskrēja viņiem uz pēdām pakal priekšnamā un ar lielu troksni aizgrūda koka aizšaujamo, kā ar to rādīt gribēdama, ka nelaidīs Jāni iekšā, kad viņš pārnāks.

Bet ilgi Aija istabiņā nerima. Tā ka pa logiem nevarēja Pakalna ceļa redzēt, tad viņa skuķus gultā ietriekusi, apmeta Jāņa mātes dāvēto lakatu, kurš jau bija krietni saņurcīts un apvazāts, un izgāja stalīša galā. Tur viņa acīm pavadīja gājējus, kuri grima vakara krēslā, mierīgiem soļiem tuvodamies Pakalnu mājiņai. Dūsmās mīnādāmās un ar elkoņiem tādas kustības taisīdama, itkā gribētu no sevis atgrūst visu pasaules ļaunumu, viņa runāja viena pati pavisam skaļā balsī:

„Nū es gribu redzēt tavu mīlestību, mīlais draugs. Viņam liedz, bet viņš tev par spīti. Pagaidi vien. Ja tu man tur no mājas stūra negrieziesies atpakaļ, es tevi dancināšu visu nakti pa sētsvidu un nelaidīšu iekšā. Ne atskatīties atpakaļ, nolādētais suns, viņš nevar. Lai es te tagad salstu...“

Patlaban gājēji iegriezās Pakalnu sētsvidū un nozuda aiz ēkam.

„Nu tik ir labi!“ Aija iesaucās. „Nu tu man dabūsi tādu pirti, kādā tu nekad vēl nebūsi pēries. Es neesmu no tām, kurās var aiz deguna vazāt. Es nesaku paldies par visu, ko mans vīrs man dara, kā daža laba. Nu tu tikai redzēsi. Man vajaga tikai aiziet līdz Aizupju rijai un no paspārnes pasvilpt. Daudzies

tu pa naktīm, es dauzišos tāpat. Redzēsīm, kam vairāk sāpēs galva. Bet uz vietas prom pie Jura ... Ko pie Jura? Nē, — es viņu atvedīšu šurp, lai šis pārņācis brīnas un kož pirkstos. Es tev to medus mēnesi negribēju sapiparot; bet kā tu man, tā es tev.“

Aija aplusa un brīdi vēl raudzījās uz Pakalniem, cerībā, ka Jānis tomēr griezīsies atpakaļ. Bet kad tas nenotika, kad istabiņas logā sāka spīdēt gaiša uguns, viņa nodrebinājās, vairāk aiz uztraukuma, nekā aiz aukstuma, un gāja uz istabu.

Mēnesis bij pieaudzis pāri pusē un stāvēja augstu pie debesīm. Aija gāja, mīdama savu pelēko ēnu, kuŗa gulās uz sniega, plata, kā gabana.

Istabā viņa atkal rāja skuķus, kuŗi nebija vēl aizmiguši, būdami neziņā, kur māte palikusi, un neuzdrošinādamies paskatīt, kur viņa, jo tādās reizās māte neiztika ar bāršanos vien.

Bērni nevaicāja, kur viņa bijusi tik ilgi. Ciskas nočaukstēja, un istabā iestājās pilnīgs klusums.

Aija no saviem draudiem neizpildīja ne vienu, ne otru. Iet pie Jura viņa nevarēja, jo nebij nekas norunāts. Viņš taču tagad negaidīja viņas svilpiena. Un durvis aizbultēt bij mulķīgi. Beigu beigās viņai tomēr būtu jāceļas un jālaiž iekšā. Tas būtu jau pirmais solis uz salabšanu, un to viņa nemūžām nevēlējās. Labāk bij, ja atstāja priekšnama durvis pavīsam vaļā, par zīmi, ka tāda tēviņa dēļ nav vērts no gultas kāpt.

Aja bija apmierinājusies. Bērnu dēļ viņa nevarēja ar sevi sarunāties, kā to bija ārā darijusi. Nu viņa savās domās iztēloja, ko viņi dara tur Pakalnos un ko runā. — Katrā ziņā viņi dzer tēju, ēd kaut ko labu un runā par Ievas bērēm. Pati pārmet Jānim, ka viņš nebraucis izvadīt savu līgavu. Visa vaina tiek nogriezta uz viņas, viņa greisirdīgās sievas. Pakalns stāsta, ka arī šovakar viņa nav vīru gribējusi laist no mājas. Un Pakalniete slavē Jāņa vīrišķīgo uzstāšanos. Nevajag pakļūt zem tupeles. To jau viņa Jānim kāzās bija teikusi, kad bija jokojuši par vīra un sievas tiesībām. — Vīra tupele ir liela,

bet viegla, sievas, turpretim, maziņa, bet smaga. Labāk sievai būt zem vīra, nekā vīram zem sievas. Droši vien viņi visi tagad smejas par viņu. O, — vajadzētu tikai celties un izjaukt viņu priekus, kā viņa tagad bij, vienā kreklā, aizskriet uz Pakalniem un kliegt:

„Vai nu tu nāksi uz vietas mājā, — jeb es leksu upē, un uz tavas sirdsapziņas gulēs atkal viena dzīvība.“

Pamazām Aija tomēr nomierinājās. Vienīgi viņai vēl miera nedeva ziņkārība, kamdēļ Jānis tik noteikti tika aizsaukts. — Istabiņa bija silta. Bērni jau elpoja dziļi un mierīgi. Logā vizēja sniega švītras mēneša gaismā, un zvaigžņaina debess. Aija pamazām iegrima miegā un nemaz nemanīja Jāni pārnākam.

XIII.

Bija iestājusies pilnīga ziema. Sals, kurš pieturējās vairākas dienas un nakts, bija sastindzinājis nevien pančkas un tēces, bet arī pievārējis upi. Tā bija pārklāta ar melnīgsnēju, caurspīdīgu ledu, kurā vietvietām varēja saredzēt baltus burbulus un iesalušās ūdenszāles kā zaļas švītras. Sniegs nebij nogājis kopš Jāņa un Aijas kāzām, kaut gan dažas dienas, saulei spīdot, bija sasēdies tādā mērā, ka ciņi un arumi, kā arī krasti un ežmali palika kaili. Tagad, kad sals jau zemi bija pārņēmis, varēja nākt atkal sniegs, lai ziema kļūtu pilnīga, jo līdz šim trūka paša galvenā, — laba kamanu ceļa. Ar ratiem dauzoties sniegs bij tādā mērā sajaukts ar dubliem, ka viss ceļš izskatījās pēc kruvešiem un tikai pamazām riteņi un zirgu pakavi grambas atkal piedzināja, salam un saulei izdevīgi palīdzot šai darbā. Ja nu uznāca kaut pirksta bieza kārtiņa sniega, tad ceļš varēja būt kā galds. Un tas bija nepieciešams kļuvis, sevišķi tiem, kam mērojami lielāki attālumi ar vezumiem.

Bet nu bija labi. Nu atkal pēc ilgiem laikiem snīga.

Jānis uzcēlās reizā ar Aiju. Viņi nerunāja neviena vārda. Aija tikai skuķiem pameta pa laipnībai. Likās, ka viņa centās runāt sevišķi mīli, varbūt, lai Jānim parādītu, ka šodien ir laba, tikai ne ar viņiem.

Žigli apgērbies, Jānis izgāja, ar nolūku pabarot iopus. Bet pār sliexsni pārkāpis, viņš iekļuva kā jautrā tauriņu barā. Pārslas vijās un lidoja tik bieži, ka kūtiņa tikko bija saredzama. Viņš kā apmulsumā apstāja, tik labi un jauki tas bija.

Viņš pavērās uz kalnu. Tur nebij nekas saskatams. Tikai upmalas kokki savādi izdalījās no šī lidojošā baltuma. Likās, ka tie pacēlušies gaisā un ka

tūlīt vējš viņus apšķiebs ar tievajiem galiem uz augšu.

Jānis uz brīdi aizmirsās. Šis pārslu tikls viņu atdalīja no vakardienas ar visām viņas nepatikšanām. Viņš jutās atkal saskaņā ar visu, kas te ap viņu bij.

Viņam vēl tā stāvot un skaisti apsniegot ar visbrīnīšķīgāk veidotām pārslām, gaŗām aizbrāzās Aija.

Viņš atjēdzās un steidzās uz stalli. Bet kad gribeja liet govij silē ūdeni, spainis jau atradās Aijas rokās.

Viņš gāja uz šķūni pēc siena. Bet tikko atvēra vārtus, kad Aija jau bij šķūnī un, pakampusi lielu klēpi siena, pameta viņu tukšā. Vairāk nekā neatlika ko darīt, kā aizvērt vārtus un iet istabā.

Vismīlāk Jānis tagad būtu gājis malkā; bet tas bij piecirsts vairāk nekā vajadzīgs. Vientulības prieks bij viņam laupīts. Vajadzēja, gribot negribot, sevi iesprostot šaurā telpiņā ar cilvēku, kurš bija naida pilns pret viņu.

Apņēmies par lopiem nekad vairs nelikties ne zinis, viņš, vislielākā mērā īgns, gāja uz istabu.

Neviena vārda Aija šorīt nerunāja ar Jāni. Viņas acis slīdēja viņam gaŗām, itkā viņa tur nemaz nebūtu. Klusēdama viņa sasildīja rīta zupiņu un pasvieda meitenēm karotes.

Kad Jānis nosēdās pie galda, izrādījās ka viņam karote nebij nolikta. Viņš pietvīka. Krūtīs kaut kas vārijās un draudēja lauzties uz āru. Viņš tomēr savaldījās un, brīdi sēdējis, cēlās un aizgāja no galda.

„Kāpēc jaunais tēvs neēd?“ Rūtiņa, acis uz Aiju paceldama, naivi vaicāja; bet tai pašā acumirkli dabūja ar karoti pa lūpām tādu triecienu, ka būtu nokritusi no soliņa, ja Māre nebūtu saķērusi aiz padusēm.

Aija strēba karsto zupu ar lielu troksni, joprojām, itkā būtu izdarījusi tikai kādu, pie ēšanas nepieciešamu blakus kustību. Un kad bērns, kuŗa lūpas bija uztūkušas augstāk par degunu, nemitējās

raudāt, viņa pavēlēja Mārei iesviest viņu gultā, lai tur suslā. Tad viņa pati cēlās, paņēma no plauktiņa karoti un, uz galda nolikusi, teica:

„Nevajag no mušas taisīt zirgu. Nāc un ēd! Kad cilvēks aizmirst nolikt karoti, tad nevajag tūlīt uz mest degunu.“

„Paldies,“ Jānis sacīja un apgulās.

Rokas zem galvas salicis, elkoņus ieplētis pār visu pagalvi, viņš nogulēja līdz pusdienai, griestos skatīdamies un smēķēdams.

Aija visvisādi mēģināja ar viņu uzsākt valodas, bet viņš tikai atbildēja ja un nē, vairāk ne vārda.

Sniegs sniga visu dienu, brīžam itkā rimdamies, brīžam nākdams tik lielām pārslām, ko tauta dēvē par ubaga kumosiem. — Jumti sāka izliekties apaļi. Koku zari kļuva resni un balti. Lielajos vītolu šukumos gulēja sniegs veseliem klēpjiem.

Likās, ka līdz ar sniega segas biezēšanu Aijas gara stāvoklis kļuva labāks. Kad Jānis arī pusdienā negribēja celties, viņa piegāja, nosēdās uz gultas malas, apglaudīja ar savu vēso roku matus no viņa pieres un gādīgi vaicāja:

„Vai tev kas kaiš?“

Jānis saķēra viņas roku un cieši spieda sev pie krūtīm. Asaras valdīdams viņš teica:

„Aija, kāpēc tu esi tik ļauna?“

„Es ļauna?“ viņa brīnījās. „Ko man bija darīt, kad tu svešam tēviņam vairāk klausī nekā savai sievai. Un vai es tev ko pārmetu, kad pārņāci? Vai šorīt teicu kaut vienu ļaunu vārdu?“

„Neteici. Bet bijī dūsmīga. Un nevainīgu bērnu siti manis dēļ.“

Aija smējās.

„Tā nu gan bijī sišana: ar karoti.“

Viņa saņēma Jāni aiz padusēm un cēla augšā.

„Opā! Celies nu, manu vīriņ. Pusdienīņa jau uz galda. Celies un izstāsti man visu, ko jūs tur vakar vakarā runājāt. Kas tur bijī par noslēpumiem, ka es nedrīkstēju dzirdēt?“

Viņa veda Jāni aiz rokas pie galda un apsēdina.

„Nebija nekādu noslēpumu,“ viņš atteica. „Bija atbraucis Sliežu mežsargs. Viņš Pakalnam mātes brālis. Un viņa tiesā man tās stīpas. Tad mēs visu pārrunājām par ciršanu un par maksāšanu. Tu zini, — man zīme no mežkunga sen jau rokā.“

„Tur tu kaut ko nopelnīsi,“ Aija priecīgi teica.

Un itkā kad nekas nebūtu noticis, viņi sāka pārrunāt savus patreizējos apstākļus un izredzes tuvākā nākotnē.

Jānis bija pārliecināts, ka ar stīpām viņš varēs nopelnīt divreiz vairāk, nekā uzņemdamies kādu citu darbu. Viņam jau bij zināma veiklība ciršanā, plēšanā un drāžšanā. Ja viņš atrod tikai mežu tādu, kā mežsargs to attēloja, tad viņš viegli izcirtīs pieci tūkstoši gabalu. Pakalns viņam aizdod tik daudz, cik vajadzīgs iemaksai; pārējo varēs nolīdzināt pēc trim mēnesiem. Mēnesi, tas ilgākais, viņš cirtīs un vedīs, mēnesi drāžīs, vēl par mēnesi nauda būs rokā. Ar to pietiks ko nopirkt zirgu, aizjūgu un ratus. Paliks vēl sava tiesa citām vajadzībām.

„Tad jau mēs uz rāvienu esam uz kājām,“ Aija priecīgi teica.

Bet tūlīt pār viņas seju pārlaidās kā mākonis.

„Iesmu jau drāž, kad putns vēl mežā,“ viņa negribīgi smiedamās un tad nopietna palikdama teica. Būtu labāk domājuši par rītdienu. Līdz šim mēs dzīvojam no kāzu labuma. Bet nu jāpagudro, kur ņemt aizdara kumosu, kur maizei miltus. Tu zini, kā visur tukšums. Sivenus nav ar ko barot. Varētu viņus izvilkt par ziemu, tad nākošā rudenī, ja Dievs dotu sēklu un labu vasaru, — nobarotos vepri kā lāči. Šodien tomēr būs jāsūkā silķes galva. — Vai zin, — man būtu jāpaskrien līdz Aizupjiem. Rītu ir tiesas diena. Pats brauks uz pagasta namu. Jāpalūdz, lai atved silķes un cukuru. Nav smādējama tēja, kad piens sāk trūkt, kad nav ar ko putru aiztaisīt.“

Aija, atbildes nenogaidījusi, tūlīt posās uz išanu.

Sagērbusies, cik labi varēdama, un apseģusies ar jauno sakšu, viņa noņēma no naglas pusaizmigušo spogulīti un brīdi sevi aplūkoja.

„Es pagājušo nakti esmu daudz raudājusi,“ viņa aizbildinājās. „Jāpaskatās, vai nav sarkanas acis. Jauna sieva nedrīkst rādīt saraudātas acis, — pasaule var sākt domāt, ka ar dzīvi neiet tā, kā vajadzīgs.

Jānis lūdza, lai liekot atvest arī ceturtdaļu tabākas, un Aija apsoliņās to neaizmirst. Viņa izvilka no atvilktnes Jāņa plāno naudas maku un sabēra tā saturu sauļā. — Tur bija tikai nelielas sudraba ripiņas un daži vara naudas gabali.

„Daudz neko vis nevarēsīm,“ viņa, naudu izskaitījusi, teica. „Ir tikai rublis septiņdesmit trīs kapeikas. Tad dosim pus otra, lai labāk iskatās. Nav arī slikti, ja mājā paliek kāds grasis. — Nu tad uz redzēšanos, mīļo vīriņ!“

Aija Jāni trīs reizas noskūpstīja un izsteidzās. Bet pēc pāris sekundēm bij atkal atpakaļ ar jautājumu:

„Kad tu domā sākt?“

„Vai tās stīpas?“

„Man nekas nebūtu pretīm, ja tu arī uztaisītu kādu duci kaņošu. Bet šodien gribēju vaicāt, kad tu sāksi mežā strādāt.“

„Nezinu. Vēl mežsargs runās ar mežkungu par vietu, jo tās viņa novadā veselas trīs, un tad atlaidīs man ziņu. Bet tā lieta ir tikpat kā nodarīta.“

„Nu, vesels! Man tikai gribējās pavaicāt.“

Jānis pasmaidīja. Viņš zināja, ka Aija ar vēstīm steidzās pie Aizupju Jura. Varbūt tādā kārtā viņai izdevās atkal kādu rubli aizņemties, — uz neatdošanu.

XIV.

Savādi, ka Aijai istabā neesot, Jānis tagad jutās daudz svabadāk un vieglāk. Agrāk viņš viņas tuvuma bij alktin alcis. Viņam patika noraudzīties viņas roku kustībā, viņas galvas pagriezienos, viņas acīs, kuņas viņu varēja savilņot līdz dvēseles dziļumiem, ja viņu skati sastapās. Nu viņš šajās acīs bieži pamanija aukstumu, pavisam ledainu sastingumu. Viņas skaistās lūpas izgrūda asus, neapdomātus vārdus. Rokas laiski gulēja klēpī, vai arī strauji mētājās pa gaisu, skuķiem draudot un sitot. Tām trūka maiguma un auglīgas darbības.

Aija bija novērojusi, ka bērni Jānim šad un tad tuvojās, gan ar dažādiem jautājumiem, kādi jau nu varēja rasties viņu mazajās, domāt neparadušās galvās, vai arī ar vēstījumiem, ja bij kas istabiņā noticis tai cēlienā, kad Jānis strādāja laukā. Un tas viņai nepatika. Viņai bija bail, kad tikai Jānis bērnus nenonem, ka tie nepieķeras viņam vairāk; jo viņa taču bija māte. Pavisam nevainīgos bērnu vārdos vai nejaušos, neapdomātos darbos, Aija redzēja apzinīgu sacelšanos pret sevi un bērnus sodīja. Kreiz tad viņa sūdzējās, ka sievieša roka esot par vieglu, itkā ar to aizrādīdama, ka šo nepieciešamo darbu vajadzētu uzņemt Jānim. Bet kad viņš atteicās to darīt, tad Aija sacīja:

„Tu gribi labs būt, lai es paliktu tā sliktā.“

Un lai šo starpību iznīcinātu, viņa katrā gadījumā centās bērnus pret viņu kūdīt, ik vārda galā aizrādīdama, ka viņš tiem nav un nekad nebūs tēvs. Ja viņš kādu no meitenēm sauca un lika kaut ko padot, tad Aija kā sevī teica:

„Redz, kas par kungu, — nevar pats paņemt.“

Un bērnu soļi aprāvās. Vieglāk bija tādā gadījumā neklausīt, nekā klausīt.

Ja Jānis bērniem kādreiz stāstīja par Rīgu, kā tur Daugavā kuģi ienākdami un iziedami mauro kā vērši, ka tramvaji skrien un cilvēki staigā, labi apģērbusies, kā mūžīgā svētdienā, — Aija viņu aizvien apsauca:

„Ko tu mulcini bērnus!“

Lai taupītu petroleju, bieži vien garos vakarus viņi palaida tumsā, būdami nomodā savās gultās. Ne ikreiz skuķiem patika čukstēt savā starpā, vai klausīties kā lielie runāja par vakardienu un par rītdienu, vai arī vērot, ko viņi klusām teica, kad kļuva intimi. Bērniem gribējās dzirdēt pasakas. Jānim to bij daudz. Viņš bija lasījis tautas pasakas, viņš bij kā bērns daudz dzirdējis, augdams plašajās kalpu istabās, kur pa vakariem, skala gaismā, gaiss trīcēja no dziesmām un smiekliem, un kur staigāja pasaku tēli kā dzīvi vēl bērnu sapņos. Viņš labprāt būtu stāstījis, bet Aija aizspieda viņam muti, tiklīdz viņš gribēja ko teikt, un pati pasteidzās izmest sen apnikušo pasaku par to suņa asaku, vai arī:

„Manam tēvam bija aka. Pie tās akas auga ozols. Tai akā dzīvoja vēži. Tai ozolā tupēja vārnas. Jo tie vēži kāpa, jo tās vārnas kļiedza: Manam tēvam bija aka — —“.

Un tā atkal no gala.

Šī pasaka griezās riņķī, kā suns, savu asti ķerdams. Bērni to bij apnikuši un kurnēja. Bet Aija viņus apsauca un iestājās miers.

Ar vārdu sakot, Aija visur un visādi centās mest sprunguļus starp bērniem un starp viņu patēvu. Līdz šim tas Jānim likās savādi, bet kopš tā vakara, kad viņš bij aizgājis pie Pakalna, viņam viss bij kļuvis skaidrs: Aija gribēja bērnus paturēt savā pusē, lai tie kaut ko neizplāpā par viņas agrāko dzīvi. Ja, tā tas bij.

Ak, Pakalnos Jānis bija dzirdējis tādas lietas, ka grūti bija ticēt. Būtu viņam to kāds cits stāstījis, viņš tam būtu devis krietnu plauku un aizgājis. Bet Pakalns taču nevarēja melot. — Patiesi, — tikai Jāņa dēļ viņi nākuši uz kāzām. Un nepalikuši tāpēc, ka

tur bijis Aizupju Juris. — Viņš bija vaicājis, kas tas Aizupju Juris īsti par cilvēku esot, un dabūja tikdaudz zināt, ka viņš Aizupju saimnieka brālis, dzīvojis kādreiz Krievijā kā muižkunga palīgs, sarausis daudz naudas un, laikam no vietas izsviests, tagad slaistoties savā vaļā. Nu jau četri vai pieci gadi, kopš viņš te ieradies.

„Mīlais draugs,“ Pakalns bija teicis, „es jums neteiktu par visu to neviena vārda, ja nebūtu redzējis, kādu gaitu ņem jūsu kopdzīve ar Aiju. Nu ir labāk, ja jūs visu ziniet.“

Un viņš bija izstāstījis, ka Aijai sen jau puišu kāras sievas slava. Ka Juris, vai nu to zināt dabūjis, vai gaisā saodis, tūlīt pēc ierašanās Aizupjos, sācis kopoties ar Aiju. Viņš vienkārši nācis un gājis un ar viņu mīlīnājis Galdara acu priekšā, jo pratis veco apmierināt gan ar degvīna pudeli, gan ar naudu, kuŗas Galdariem nekad nebijis. Visi ļaudis runājuši, ka vajagot vecajam tikai šķiebties un Juris būšot viņa pilntiesīgs vietnieks. Bet kad vecais miris, Juris tā ka atlaidies. Vai nu bail ticis, ka nenokļūst tādā pašā stāvoklī, vai arī viņam esot tāda dzeguzes daba, dēt olas tikai svešā ligzdā; bet vīrs no viņa Aijai neiznācis. Tiesa, viņš te Galdaros gūlies un cēlies, bet par precēšanos nerunājis. Viņš nobeidza savu stāstījumu ar vēlēšanos, kaut viņam ietu labi un izteica cerību, ka Jānis tomēr sievu turēs stingrās rokās un visus trabantus no viņas atbīdis pienācīgā attālumā.

Jānis jūta, ka viss sacītais ir patiesība. Vai Aija pati viņam nebij stāstījusi? Un tomēr, sevi nostādīdama itkā nepatiesi aprunātas cietējas lomā. Viņa uz kāzām lūdza Juri un vēl piedevām ņēma no viņa naudu. Vai viņš nebij pilnīgi Galdara attēls? Vai Juris nenāca ar naudu un ar pudeli pie viņa tāpat kā pie nelaiķa? Gan vēl pagaidām maskotā veidā, slepus, kā zagdamies... Vai tur līdz laipai, pašā kāzu naktī, Aija nebij vadījusi savu mīļāko? Vai viņā vakarā Juris nebij nesis ziņu par Ievas nāvi ar sevišķu gandarījumu, lai Aijas acis padarītu viņu, viņas vīru, tikumiski mazvērtīgu? Pirmajā brīdī viņš bij

gatavs visu dzirdēto Aijai sacīt taisni acīs un ņemt no viņas solījumu, ka viņa necels savu kāju vairs uz Aizupjiem un Jurim neļaus rādīties viņu mājas tuvumā. Grēku naudu, ko viņa visos laikos ņemusi no Juŗa, viņš pie pirmās izdevības atdos. Lai viņu laulības dzīvi nekas neapēno. — Bet tad viņš sāka domāt. Katrs cilvēks taču savu pagātņi var izpirkt, un neviens ar savu tiro vakardienu nevar lielīties. Rītu tu vari krist vēl dziļāk par to, kurš vakar kritis. Cilvēka liktenis taču ir dibināts uz nejaušībām... Kā cilvēks labprāt pacieš kames dzēlumu, tās medus lāses dēļ, ko ar salmiņu var izsūkt vienā vilcienā, tā Jānis bija gatavs saņemt no Aijas visus tos ļaunumus, bez kuriem viņa nebij domājama, vienīgi lai viņa piederētu viņam, lai, kaut reti, tomēr kādreiz viņam no sirds uzsmaidītu un ieskatītos viņam mīļi acīs.

Jānis centās izturēties tāpat kā senāk, kad nezināja Aijas dēku. Tomēr šad un tad viņa skats sastinga, rokas apstāja darbā. Viņš itkā nogrima dziļās domās un tomēr nekā nedomāja. Brīžam viņš tā ievilkās sevī, ka Aija atrada par vajadzīgu parautstīt viņu aiz piedurknes un vaicāt:

„Vai tu snaudi?“

Gara stāvoklis nav noslēpjams nekādiem ārējiem līdzekļiem. Aija to jūta, ka Jāņa iekšienē kaut kas rūga. Viņa atcerējās arī, ka kopš viņa vakara, kad viņš aizgāja Pakalnam līdz, tas bija sācies. Ar vienīgi sievietei piemītošu naivitāti viņa vaicāja, kas viņam kaišot, kāpēc viņš tik bieži esot bēdīgs?

Jānis no atbildes izvairījās. Bet kādreiz viņš sakāra Aijas roku un sirsnīgi teica:

„Neej nekad vairs uz Aizupjiem.“

Aija iesmējās.

„Greizsirdīgs mans vīrs! Tas man patīk. Tad tu arī zināsi, ka sievu vajag mīlēt un viņai istapt. Bet tu jau mani neklausī. Kad tu mani neklausī, kāpēc lai es tev klausu?“

Ar to viņu saruna izbeidzās. Pēc tās nekas nekluva ne labāks ne sliktāks. Jāni pārņēma kā skumjas, kā žēlums pēc kaut kā zaudēta. Tās nebij mocošas

sajūtas. Gluži otrādi, — tās viņam sāka iepatikt un kļūt saldas. Viss dzīves skaļums viņam tagad likās ātri izskanošs, kā šāviens, kas dod īsus atbalsus, vai arī asi norīb un acumirkli izdziest.

Aiju viņa izturēšanas varēja kaitināt līdz neprātam. Un jo vairāk viņa skaitās, jo vairāk Jānis iegrima savās skumjās. Viņa neatrada cita spīdzināšanas veida, kā salīdzināt viņu ar nelaiki. Viņa itkā ar bērniem runādamās teica:

„Tēvs bij vecs un slims. Viņš tomēr plāja zoles un dziedāja. Bet šis te dēd, itkā sen jau būtu nāvei parādā.“

Tad viņa griezās pie mazākās ar tiešu jautājumu:

„Nu, saki, Rūtiņ, kā tev patik tāds tēvs, kurš stāigā pastāvīgi nāsi nokāris?“

Meitene smaidīja, acis piemiegusi, un, mātei iztapt gribēdama, teica:

„Nāsi nokāris, kā tītars. Pē!“

XV.

Ziema turējās stingra. Varbūt tāpēc, ka pamatos tai bija krietni sasalusī zeme. Saule tagad rādījās reti un pacēlās tik maz no zemes malas, ka viņas dzeltenie stari tikai noglāstīja apsnigušos klajumus un mežu galus. Bieži sniga sniegs, un kad tas bija vienots ar vēju, tad koku tuvumā, piekalnēs un pie mājām, dažreiz vienā pašā naktī, saauga nepārejamās kupenas. Tā kā atkušņu nebija, tad sniegs stāvēja paldens kā pelni. Braukšus cilvēki devās no mājām laukā vienīgi nepieciešamos gadījumos. Pat kājineki reti kad kustējās. No piekalnes mājelēm bija redzamas tikai likumainas sienu švītras un melni skursteņu gali, no kuriem visu priekšpusdienu nemitējās tecēt dūmi.

Jānis jutās iesnidzis un atšķirts no visas pasaules. Un nu sāka pamosties viņa otrā daba, sāka viņā runāt pilsētnieks. Viņš atcerējās skaistās Rīgas ielas ziemas vakaros. Lallināja ormaņu zvaniņi. Elektrisku uguņu apmirdzēti, cilvēki gāja un nāca. Sniegs bija sadzīts no trotuara ielas malās, augstās čupās, Koki stāvēja melni, žuburaini, mezdami divas, trīs ēnas, skatoties pēc uguņu daudzuma. Tur bija slidotavas un muzika. Kam vien bija laiks un patika, tas varēja savas asinis iekustināt straujākos ritmos un izbēgt no ziemas melancholijas. Tur bija teatri, koncerti un priekšlasījumi. Tur bija arī dažādi vakaru kursi. — Vai tad priekš viņa būtu jau par vēlu bijis vēl ko labu mācīties, ja dzīvotu Rīgā? — Jānis atmēta ar roku. Ko viņš vairs varēja? Viņš bija kā zivs mūrdā, kā putns sprostā. Nu viņam vajadzēja būt pēc iespējas rātnam, lai nedarītu sev vēl lielākas sāpes.

Viņš nekur no mājas neizgāja un arī nevarēja iziet. Atnestos paegļus viņš bija sastrādājis mazu,

biezu lāpstīņu veidā, no kuŗām pamazām izveidoja skaistas, smaržojošas kaŗotes. Lielumu izgrebis un piedēvis vispārējo veidu, viņš kaŗotes iemērca ūdenī, tad apvārtīja pelnos un lika krāsni kaltēt. Tā viņas neplaisāja. Tikai pilnīgi izkaltušas varēja galīgi nobeigt. Tā kā laika bija daudz, tad Jānis šim darbam nodevās ar lielu rūpību. Viņa kaŗošu veids atgādināja metala kaŗotes. Tās bija plānas, slaidi izliektas, plakaniem kātiem. Un katrai kaŗotei bij kāta plakanumā iegriezts kāds mazs rakstiņš. Tādējādi ēdēji viegli varēja apzīmēt katrs savu kaŗoti un nebij jāgriez ne-glītie robi galā.

„Ja nu tikai varētu kur aizklūt un labi pārdot,“ Aija teica, „tad būtu uz svētkiem drusku nauda.“

Viņas domas bij, ka vajadzētu kaŗotes nogādāt uz Aizupjiem. Saimnieks, kuŗam pagasta namā bieži bija darišanas, novestu tās turpu, kur ziņnesis varētu uzņemties pārdošanu. Tur taču apgriezās visi pagasta saimnieki. Un kaŗote katram der. Kuŗš tikai tās redzēs, uz vietas iekāros. Ziņnesim varēja solīt kapeiku no katras pārdotas kaŗotes, vai desmit kapeiku no rubļa. Jo vairāk viņam atleks, jo ātrāk pārdos.

Atkal šie Aizupji!

Bet cita pārdošanas veida arī Jānis nevarēja izgudrot. Un kad kaŗotes bij gatavas, Aija tās priecīga aiznesa, kūlišos sasietas, pa sešas. Desmit kūlišu.

Mazs tur varēja būt ieguvums, vislielākais — rubļi pieci. Tomēr noderēja arī tie un, galvenais Jānis bij sev laiku saīsinājis. Rokām kustoties viņš varēja domas svābadi raidīt šurp un turpu. Runāt viņš runāja maz. Par viņa nākotnes plāniem Aija aizvien smējās.

„To tu pie Pakalniem esi noskatījies,“ viņa teica, kad Jānis solījās kaut ko rīkot.

Par neseno pagātņi viņiem nebij itnekā kopīgi ko runāt. Tas, kas patlaban notika, bij tik vienmuļš un pelēks, ka to nevarēja nemaz vārdos izteikt. Kad Aijas nebij istabā, viņš uzsāka īsas sarunas ar bērniem, kuŗi kā pazagšus viņu apstāja ar dažādiem si-

kiem jautājumiem, uz kuriem viņš atbildēja laipni, iepriekš jautājumu labi pārdomājis. Bet tiklīdz Aija nodauzīja savas tupeles pie sliekšņa, meitenes izklīda un darīja un runāja visu to, kas mātei bij pa prātām.

Agrāk Aija Jānim izrādīja zināmu pieķeršanos, sevišķi tais nedēļās pirms kāzām. Tagad viņas sirsniņa uzliesmoja uz dažām minutēm tikai nakts vidū. Tad atkal viņas rokas atslāba, lūpas neprata izteikt nevienu mīla vārda. Viņi cēlās un gulās kā svešinieki.

Jānis pareizi nojauta, ka Aijas mīlestība nebij īsta. Tā viņa varēja mīlēt katru vīrieti, ar kuŗu tikai viņai būtu lemts kopā pavadīt nakti.

Aija, labi apzinādamās savu vainu mīlas dēkās, un gribēdama palikt uzvarētāja, tagad Jānim uzbruka pirmā. Viņš bija viņai teicis, lai neiet uz Aizupjiem. Katrā ziņā viņam bija kāda nojauta. Un lai viņa aizdomas paralizētu, viņa ik vārda galā uzsvēra Juŗa godīgumu un izpalīdzību. — Ak, nebūtu pagājušā gadā Juŗa roka viņu atbalstījusi, viņa būtu beigts cilvēks. Ļaudim jau mutes nevar aizbāzt. Katrs mēro otra grēkus pie saviem. Sirdi nevienam nevar parādīt.

Tā runādama viņa aizvien mēģināja Jāni nostādīt daudz nekrietnāku par sevi. Nepagāja diena, kad viņam nebūtu vajadzējis dzirdēt Aijas pārmetumus, ka viņš atstājis brūti un skrējis pie viņas, itkā viņai vajadzētu tāda pasaules ērzeļa. Tagad, kad nogājis greizi, kad uz viņa dvēseles uzgulusies cilvēka dzīvība, nu staigājot kā sprādzis un maitājot gaisu visā apkārtnē. Būtu palicis, kur reizi bijis pielipis, būtu aistaupītas ciešanas pašam un viņai simtkārt vairāk.

Ko viņš varēja atbildēt? Vai Aijai vajadzētu to zināt, ka ar Ievu nekāda tuvāka sakara nav bijis, ka viņš tikai abām rokām turams pie viņas turējās. Pat nodilušo frazi, ka otram savu sirdi nevar parādīt, viņš vairs nevarēja lietot, jo Aija to bij izmantojusi pirmā. Par savu mīlestību, kuŗa viņu bij šurp atnesusi, kā bezdelīgu pēc tāla ceļojuma, atnes nezināma vara atpakaļ uz pērkli, viņš būtu velti runājis. Cik viņš savas jūtas bija gribējis ietērt vārdos, lai viņa kaut

cik nojaustu viņa sirds vilņojumu, aizvien tie tika pārgriezti kā ar nazi un viņam nebija nekā ko pretīm bilst.

Aija tik bieži un tik daudz runāja par Ievu, ka pat bērni jutās šais valodās līdztiesīgi, un griezās pie Jāņa ar dažādiem jautājumiem par šo meitu. — Vai viņai bijušas skaistas drēbes? Vai Ieva viņam ļoti patikusi? — Kad Aija bija klāt, viņš meitenēm nekā neatbildēja. Jautājums patiesībā ari izskanēja tikai vārdos, bet ar acīm bērni kavējās pie mātes, kā atzinības gaidīdami.

„Redz, rupeči, ko šie zina no patikšanas,“ Aija smējās, ar to bērņus itkā apklusinādama, bet ar balss vieglumu vairāk pamudinādama.

Reiz mazā viņam tieši noprasiņa:

„Kāpēc tu neprecēji Ievu?“

Jānis instinktīvi salīka, kā kad nastu nespētu vairs nest: bet tad papurināja galvu un atsvabinājās no grūtuma. Tā bija nevainīga bērna mute, kas tā runāja. Varbūt meitene patiesi domāja, ka tā būtu bijis labāk. Un kas zin, — varbūt tā ari bija ...

Aija, kurai patika vērot dzēluma iespaidu, nevarēja nodusmoties, redzēdama Jāni vienaldzīgu.

„Vai tu dzirdi, ko tev prasa?“ viņa nīrgādamās teica.

„Ja tevis nebūtu klāt,“ Jānis drebošu balsi atteica, „es bērnam sacītu, ka nav labi tā runāt. Tagad būtu tavs pienākums to darīt. Bet es esmu pārliecināts ka bērņiem ne prātā nenāktu man tādus jautājumus uzstādīt, ja viņi būtu ar mani vieni. Ne manis, ne viņu pašu labā, bet gan tev par patikšanu tas viss notiek.“

„Ja, es jau zinu,“ Aija sadusmota cēlās viņam pretī, „— tad tu tos meiteņus gan izskolotu. Tad viņas man drīz vien pa galvas virsū dancotu. Tu jau sargies pirkstu pielikt, lai tikai nedomātu, ka tu viņām patēvs. Ja, kad manis te nebūtu klāt. Bet kad es esmu, tu nevari skuķiem iecirst pa lūpām? Tad man tas jādara, lai es te mājā esmu tas velns. Nudien,

ņemšu un visām trim noraušu ādu pār acīm. Kur man ta stiba?!“

Aija draudīgi, straujām, asām kustībām, taustījās pa krāsns virsu, kur parasti viņai glabājās pakulu kratāmā vārpsta.

Meitenes, kā vanaga izbiedēti cāļi, spiedās cita pie citas un līda aiz gultas gala.

„Nebendē tos bērņus, viņi nav vainīgi,“ Jānis sauca, kad Aijai rokā jau bij koks.

„Ak tā! Tad laikam man pašai sevi būs jāsāk rāt? Nu tu jau sper soli tālāk. Nepietiek, ka tu paliec tas labais, nu tu vēl mani pašas bērnu acīs nostādīsi par raganu. — Skuķi, ko jūs vēl gaidiet? Ņemiet tikai kokus un sitiet savu māti... Bet es jums rādīšu! Es jums padarīšu muguras tik mīksta, ka jums savu mūžu nenāks ne prātā pret mani pirkstu pacelt.“

Kā bezprātīga viņa metās uz kaktu, kuņā slēpās bērņi, gaisā paceltu koku.

Bet kad patlaban vajadzēja krist pirmajam sitenam, kad meitenes jau ierāva galvas plecos, koks itkā aizķērās gaisā. Jānis to bij satvēris un nelaida vaļā.

Pēc šīs uzstāšanās viņu attiecības labojās. Zināms, tajā reizā notika liela rāšanās. Jānim nāca visnosodošākie pārmetumi par viņa iejaukšanos Aijas mātes tiesībās, ar ilgu izraudāšanos kā noslēgumu. Tā bija pirmā reiza, kad Jānis Aiju redzēja raudošu. Bij viņu īsajā kopdzīvē bijuši aizgrābjoši momenti, kad Jānim acis pielīja asarām; bet Aija tāda vājuma nekad nebij izrādījusi. Tagad turpretim viņa raudāja balsī, kā bērņs, un teica, ka nu uz visiem laikiem viņa pazemota, ka bērņi viņai varēs droši acīs splaut, zinādami, ka aiz viņiem stāv tāds aizstāvis.

Tomēr jāsaka, ka Jāņa aktivitāte Aijai patika. Viņa savā sirdī jau vairākkārt bij jutusi riebījumu pret viņa mūžīgo piekāpšanos. Viņas dabā nebij maigu noskaņu un uz tādām viņa neprata atbildēt. Viņai vajadzēja asuma, uzstājības, mazliet varmācības, — to viņa varēja saprast un zināja kā pretī stāties. Nu viņa Jāni ieraudzīja vīru, kuŗš viņu varēja savaldīt.

Nu viņa zināja, ka gadījumā viņš spēs viņu arī aizsargāt. Tas svēra vairāk nekā viņa stīpas un ķaotes, nekā visi viņa nākotnes plāni.

Meitenes viņā cienīja savu glābēju, bet vairāk arī nekā. Negaisam nogriežoties no viņām un savelkoties vienīgi ap māti un patēvu, viņas uzreiz nostājās mātes pusē. Ja jau māte raudāja, bez šaubām viņai bij nodarīta liela pārestība.

Pēc šī notikuma Jānis tomēr bija pasargāts no bērnu neķītrībām, kādas viņi pēdējā laikā bieži bija atļāvušies, runādami par Ievu un par lietām, no kurām nekā vēl nejēdza. Ari Aija mazliet rāvās, savu tagadējo izturēšanos aizbildinādama ar to, ka arī Jānis viņai nekā vairs nesakot par Aizupjiem.

„Kā mežā sauc, tā atskan,“ viņa teica.

Tomēr tas bija tikai pamiērs, kas Jānim vairāk sāpes darīja nekā prieku. Raugoties Aijā, kad viņa ņēmās ap saviem sīkajiem ikdienas darbiem, viņš nevarēja nobrīnēties, kāpēc viss nevarēja būt citādi. Kāpēc tik mīlotam cilvēkam vajadzēja slēpties kā ezim adatās. Kāpēc viņš nevarēja uz Aiju raudzīties un tiksmīnāties? Kāpēc aiz visa redzamā un iedomātā vajadzēja slēpties tik daudz neparedzēta? — Viņš izstiepa rokas bezgalīgā mīlestībā pret Aiju, bet tās atslīga atpakaļ kā kāda atstumjoša spēka raidītas. Kā viņš dzīvos un kā savu mīlestību nomaitās, bez kuņas, kā redzams, viņam būtu tikpat viegli kā Aijai?

XVI.

Neraugoties uz to, ka dzīve mājā bija kļuvusi ciešama, Jānis tomēr alka kādas pārmaiņas. Viņš bij atkal sācis lopus kopt un uzņēmies visus Aijas darbus ārpus pavarda, tomēr darba bij par maz. Būtu jau varējis šo to pataisīt un pagatavot, bet nebij materiala. Tik dziļā sniegā grūti bij kaut kur tikt, ja grībēja nocirst kādu lietas koku. Un kaut ko nopirkt nebij iespējams, naudas trūkuma dēļ. Jau sāktās koka tupeles bij jāatstāj puscelā. Pagaidām viņš varēja tikai pārsist vidū pāri šauru ādas strēmeli, kas kāju turēja pie biezas koka zoles. Bērni tomēr varēja ar tām braukāt, kaut gan Aija lādējās. — Vajadzēja gādāt arklu, vajadzēja taisīt aramās sakas, vīt grožus un apaušus; bet no kā un ar ko? Uz Pakalniem viņš negribēja iet, lai nesaceltu atkal pret sevi Aiju, un tur vienīgi viņš varēja aizņemties vajadzīgās lietas un gadījumā lietot arī skrūvbenķi. Tāpat grāmatas viņš pagājušā reizē bija tišām aizmirsis, lai Aijai nedotu iemeslu gauzties. Gan jau vēlāk. — Vēl nesen viņš bij noraudzījies Aijā ar lielu nesaprašanu, kā viņa varēja pa ilgam laikam nosēdēt, rokas klēpi salikusi, vai knibinādama priekšauta stūri. Nu viņš dažu labu reizi pats sevi piekēra tādā bezdarbībā. Nu viņam pašam bija tāpat jādēd un jāisina laiks vienīgi ar smēķēšanu. Tāpēc viņu patikami pārsteidza vaļēja vēstule, kuŗa kādā vakarā ieradās un atnesa priecīgo ziņu, ka mežs viņam vaļā, ka var sākt strādāt kaut kuŗu dienu.

Šis vakars bij kā svētku vakars. Ari pati vēstules ierašanās nebij ikdieniška. Bija tā:

Jau tumsa un Aija kravājās ap vakariņu traukiem, kad viņi izdzirda īsus kliedzienu.

„Tur kāds kliedz,“ Jānis teica.

„Tā kā Jura balss,“ Aija atteica un steidzās pie loga.

Ja, tur patiesi stāvēja Juris viņā krastā, pāri ceļiem iestidzis sniegā.

„Izej un paskaties,“ Aija teica. „Tak jau kāda vajadzība.“

„Izej pati,“ Jānis manami uztraukts atbildēja. „Neba viņš mani sauc.“

„Kā muldoņa!“

Aija tomēr nenocietās. Bez kādas vajadzības traukus pārcilājusi, viņa piegāja pie loga un atkal raudzījās laukā.

„Viņš kaut ko vicina rokā!“ viņa iesaucās un izskrēja pa durvīm.

Ienākusi atpakaļ, Aija mierīgi teica:

„Priekš tevis vēstule. Ja gribi ej, ja negribi, neej.“

No citurienes Jānis negaidīja nekādu ziņu, kā vienīgi no mežsarga. Ne vārda neatbildējis, viņš ņēma mēteli un cepuri un piedurknēs spraukdamies izgāja.

Simtreiz labāk viņš būtu vēlējis šo gājieni atstāt Aijai, nekā pašam tikties ar šo riebīgo cilvēku; bet viņš zināja, ka Aija spēlē vienaldzību un negribēja vārdos minēt, ko domāja.

Ar visu savu svaru guldamiens sniegā un lauzaamiens uz priekšu, viņš nokļuva līdz laipai un pārgājis, pa pusei peldus uzpeldēja krastā; jo te sniegs bij sadzīts ar veldri.

Juris vispirms pasniedza karti, tad viņi sadeva rokas.

„Velna sniegs,“ Jānis teica. „Meitiets pa tādu lai nedomā pabrist.“

Juris smējās bārdā.

„Kur tad meitiešam tādā sniegā jāskrien? Meitieši ziemā kā circeņi pa aizkrāsni. Tomēr, ja jums naudas vajag, — lai Aija kādreiz atnāk. Tāda druska jau ir ienākusi par karotēm.“

„Paldies.“

Jānis uzmeta acis kartij.

„Tad jūs gribat palikt par stīpnieku?“ Juris prasīja.

„Tas es jau sen esmu.“

Jānis laidās no krasta atpakaļ lejā. Viņam gribējās pēc iespējas ātrāk tikt projam no šī cilvēka, kuŗa vārdus pavadīja tik neķitrs smīns un kuŗa balsi skanēja tikai zobošanās un apslēpts naids.

Uz kartiņas bij smagiem, neveikliem vilcieniem ziņots, ka Jānis Balodis var cirst lazdas un darbu var sākt kaut tūlīt.

Jānis neatcerējās, kad viņam būtu kāda vēstule darījusi tādu prieku, kā šie nedaudzie vārdi. Pa iemītām pēdām viņš cīnījās atpakaļ, pusskriešus, un jau pa gabalu sauca Aijai, kuŗa stāvēja durvju priekšā:

„Stīpas rokā!“

Ari Aija bija priecīga. Izlasījusi turpat ārā kartiņu, viņa mudināja Jāni istabā un teica:

„Tāda vēstule ir ko vērts! Nu tev būs darbs. Nu tu vairs nestaigāsi kā mēnešsērdzīgs.“

Jānis minēja, ka Juris licis aiziet pēc naudas, un viņa atteica:

„Nuja, — šurpu jau viņš nenesīs. Es viņam teicu, ka tu nevēlies, ka viņš te nāk, un viņš solījās savu kāju vairs te nespert.“

„Tā ir labi, Aija!“

Jānis kūsāja aiz pateicības par šo Aijas soli.

„Es jau zināju, ka tu ar viņu vairs —“

Piepeši viņš atcerējās, kā bērniem tamlīdzīgas valodas nav jādzird, un aprāvās. Bet Aija, juzdamās aizskārta, runāja paceltā balsī.

„Vairs nepīsies, tu gribēji sacīt. Tu vienmēr klausī citiem vairāk, nekā man. Tāpēc jau es tā mīlā miera labad viņam aizliedzu šurp nākt. Bet nevar taču tā pavisam no cilvēkiem atrauties, un vai viņš par mums negādā? Toreiz pat, uz kāzām. Tagad atkal, — caur viņu dabūjām tās kaŗotes pārvērst naudā. Saimnieks nemaz negribēja ņemt; Juris tikai pierunāja. Bet ja tu nevēlies, ja tu tur ko ļaunu iedomājies, tad arī es uz Aizupjiem necelšu savu kāju.“

Zinies pats, kā iztieci. Bet kā tu iztiksi, kad viena roka tukša un otrā nekā nav.“

Aijai bija taisnība. Patiesi, kad labi apdomāja, Juris nebija nebūt tik ļauns. Viņa vietā viņš nebūtu rādījies ne acīs, ja jau reiz bij sacīts, ka te viņu negrib redzēt, bet viņš tomēr atnesa vēstuli un gādāja arī par to, lai nauda pēc iespējas ātrāk nāktu viņiem rokā...

„Nē, Aija, — tu rītu pat aiziesi pēc naudas. Ceļš nu ir kaut cik iemīts. Pa manām pēdām tu tiksi upei pāri, un tur būs Juris ceļu ieminis.“

„Un tad tu tūlīt rītu domā laisties uz mežu?“

„Cik tālu ir līdz Ziemas svētkiem?“

Aija noņēma no nagliņas pavisam apkvēpušu kalendaru un pie rietumu puses loga pielidusi, skatījās.

„No šīs dienas par divi nedēļām.“

Jānim šķita, ka darbu vajadzētu darīt vienā laidā; jo bija tāļš ceļš mērojams, — tuvu pie divdesmit verstu. Ja viņš arī rītu tūlīt ietu un svētku vakarā būtu atpakaļ, arī tad iznāktu tikai desmit darba dienu, kas bija daudz par maz, lai izcirstu nodomāto stīpu daudzumu. Ari Aija viņam piekrita. Tomēr viņai bija arī savs bet.

„Ja tu tagad tūlīt neej, tad tev tā lieta ievilksies vēlu. Tad tu varēsi sākt tikai pēc Zvaigznes dienas. Bet ja tu iesāc, sacīsim, jau parīt, tad uz svētkiem vari dabūt kādu vezumu mājā. Tad tev būtu pa svētku starpām ko darīt. Tu jau bez darba mirsti nost.“

„Ne darbs man tik daudz vajadzīgs,“ Jānis atbildēja, „bet man rūp mūsu dzīvi daudz maz cilvēciņu padarīt. Un to mēs, tukšinieki, varam vienīgi ar darbu. Tomēr būs labāk, kā es eju mežā tikai pēc svētkiem. Tad par to vienu gājumu. Ar zirgu mežā tagad iebraukt nav ko domāt. Izvest varēs tikai pēc atdrēģiem, kad sniegs būs saslabis un sasalis tā, ka nesīs pa virsu. Tās nedaudzās dienas līdz svētkiem

lai paiet vieglāk. Gan jau šis tas atradīsies ko darīt. Lini stāv stallīša galā vēl nepaisīti . . .“

Viņi ilgi un mierīgi pārrunāja, kā būtu labāk. Beidzot arī Aija likās pārliecināta, ka tā būs labāk, kā Jānis domā.

Tiešām, par liniem vajadzēja gādāt vispirms. Tad Aija varēs vērpt, kamēr Jāņa nebūs. Ko tad viņa citu darīs tik garos vakaros palikusi viena pati ar bērniem?

Otrā rītā, tiklīdz kļuva gaišs, Aija aizgāja uz Aizupjiem. Viņa tur palika ļoti ilgi, līdz pat pusdienai. Bet par to atnesa septiņus sudraba rubļus, kurus jau pār sliksni kāpdama skandināja jakas kabatā. Viņi tur, pagasta namā, bija norunājuši, ka tik skaistas kaķotes nevarot lētāk pārdot, kā par piecpadsmit kapeiku gabalā. Un arī par tādu cenu kaķotes rautin izraujot. Lai tikai Jānis taisot vēl.

„Še tava nauda,“ Aija vēlīgi teica.

„Tā ir mūsu nauda,“ Jānis atteica. „Tomēr es viņu pievākšu, jo man uz mežu taisoties šis tas būs jānopērk. Vispirms man būtu vajadzīgs labs cirvis. Te, ar šo āmuru, tik rokas dauza. Tad man būs vajadzīgs slīmests.“

Viņš ielika naudu makā.

Aija teica:

„Nedomā, kā es visu laiku biju pie Jura. Es viņa kambarītī nebiju ilgāk par stundas ceturksni, un būtu nākusi mājā, bet saimniece aizturēja paplāpāt. Aicināja, lai paliekot uz pusdienu; bet es skrēju.“

Jānis klausījās pavirši, jo domāja, ko visu tagad pīrks par šo nejauši ienākušo naudu. Katrā ziņā viņam gribējās, pēc pilsētnieku parašas, uz svētkiem apdāvināt Aiju, kā arī meitenes. Viņš gan nevarēs neko lielu nopirkt, bet tomēr . . .

„Aizupjos arī domā, ka tev vajadzējis tūlīt iet uz mežu,“ Aija brīdi klusējusi, teica. „Agras, dziļas ziemas uz pavasara pusi aizvien mēdzot būt kailas. Varot notikt, ka lazdas jādzen mājā ar ratiem.“

Jānis atmodās no savām domām.

„Kas tev to teica? Juris?“

Viņam bij žēl izteiktā. Ar to viņš Aiju varēja ievainot. Bet viņa nebija ievērojusi vārdu asumu un teica:

„Ja, Juris. Viņš nodarbojas ar laika pētišanu. Viņam ir tāds kā pulkstens pie sienas, kurš rāda laiku tālu uz priekšu.“

Jānis pasmaidīja.

„Ir jau labi,“ viņš, saprazdams Aijas un Jura vēlēšanos, teica: „Es tomēr palikšu vēl mājā. Ja varēs kokus šurpu atvest, no meža aizvien laukā izdabūšu. Un varbūt tur gadīsies kādas mājas, kurās būs vēl ērtāka strādāšana, nekā šeit. Patiesībā te iztiekas tikai sīkās stīpas. Resnās un garās būs tā kā tā jādraz šķūnī. Tad ir labāk, ka to dara uz pavasara pusi. Vēl es arī neesmu uztaisījis stīpbeņķi, tas šinīs dienās jādara.“

Tūlīt viņš pārcilāja uz krāsns kaltēšanai uzbāztos kokus un noņēma vajadzīgos. Tur vēl palika aptēstas lemesnīcas, kāti šķipelēm, cirvjjiem, izkaptīm un grābekļiem. Visam līdz vasarai vajadzēja būt kārtībā; jo ar tiem rīkiem, kuri vēl pussalūzuši un nodzīti slēpās šķūņa vai klēts kaktos, nebij iespējams strādāt.

Viņš gribēja arī sākt linus paisīt. Ja pa pieci kūļi uzbāza uz krāsns un dienas divas pakaltēja, tad līdz Zvaigznes dienai ar līniem varēja tikt galā. Viņš uztaisīja mazas paisēkles, kādas bija redzējis savā bērnībā, un, turpat istabā, plītes sānos, paisīja. Stipri putēja, kad sakaltušie līni lūza, un Aija sacīja:

„Ko tu te blēņojies! Būtu labāk grebis karotes un linus pārdevis nepaisītus.“

„Es domāju, ka tu ko audīsi. Mēs visi esam palikuši bez veļas.“

Aija smējās:

„Runā kā bērns. Lai tiktu līdz aušanai, vispirms vajaga vērpt. Bet man nav ratiņa. Man nav ne tītaviņu, ne kreķišu, ne metamo stāviņu, ne stāvu.

Kad tu to visu uztaisīsi, kur tev darba pilnas rokas māju un saimniecības rīkus savedot kārtībā.“

„Vai tad jūs agrāk visu laiku iztikāt ar pirktām vien lupatām?“

„Ja. Nelaiķis pa lielākai daļai pārbrauca no pil-sētas visu nodzēris. Bet pie gadījuma arī kautko at-veda no veļas. Esam lāpījušies, bet bez krekla vēl nekad neesam staigājuši. Man patiesībā jāatzīstas, ka man pašausi krekli nepatīk. Tāda pirkta drēbe ir daudz mīlīgāka.“

„Bet palagi — ?“ Jānis iesāka un tūlīt apķērās, ka vēl nebij līdz šim redzējis neviena palaga.

Zem sāniem gultā viņiem bija tikai rupjš pakulu maiss un virsū bieza, veca sega. Meiteņiem bija ci-sas pārklātas ar šādiem tādiem kankariem.

Kā viņš to agrāk nebij redzējis? Viņš bij no-jautis lielu nabadzību, nu redzēja, no kuŗienes tā nāca. Ne jau Galdara dzeršana vien bij radījusi visu šo postu. Galvenais vaininieks bij Aijas slinkums un negādība. Nu viņa brida šo pašas radīto dzīvi kā neizbrienamus dubļus un bij pie tās pieradusi tādā mērā, ka visa lielā netirība vairs nerieba un tukšība nebiedēja.

Uz ļaudīm, kuŗi dzīvoja tīrāk un kuŗiem kaut kas bija, Aija skatījās ar skaudību un nemaz necentās pa-domāt, no kuŗienes viņi saņēma savu pārākuma tiesu. Vai tā bija kāda dāvana no augšienes, — vai vienīgi čaklu roku un moša prāta darinājums.

Tā nebij labi kā Aija dzīvoja; bet ko tur varēja darīt? Aizvien viņa likās visu labāk zinām un sa-protam, un nevarēja viņai teikt par ļaunu neviena vārda, ja negribēja bāršanās. Jāņa apkalpota, viņa neapnikusi sēdēja rokas klēpī salikusi, vai gulēja die-nas laikā, kur ziemas nakts bij pilnīgi pietiekoša, lai izgulētos līdz pārmēribai. Pati nekā nedarīdama, viņa skuķiem izdomāja dažādus, bērnu gaumei pretī-gus darbus. Viņiem vajadzēja podus berzt, lāpīt ve-cus lanckarus. Bērni, redzēdami, kā māte sēd dikā,

un atrauti no savām rotaļām, kuŗas bij jaukas un dzīvas, mācijās darbu nīdēt, bet ne iedraudzēties ar to.

Visur un visās lietās Aija atsaucās uz nelaiki.

„Galdars tā gribēja,“ viņa teica. „Es padarīju to tiešo, kas bija vajadzīgs laukā vai mājā, un varēju atpūsties. Bet tev nekad nav diezgan. Vai es, ar visu nebūšanu, esmu tevi kādu dienu pametusi neēdušu? Aizvien es kautko saskribināju un izgudroju ko uztaisīt. Galdars man nekad nepārmeta, ja aizgāju uz kaimiņiem, vai ja kāds cilvēks atnāca uz mūsmājām. Tev ir slikti tas, ko es daru un vēl sliktāk tas, ko nedaru.“

Nu bija patlaban pienācis tāds brīdis, kad Jānis sāka pamosties no sava mīlas sapņa. Vēl viņš bija uz robežas, kur viss nomods vērsās atpakaļ uz sapni. Bet drīz viņam vajadzēja atmosties pilnīgi. Jau viņš sevi juta kā tīri miesisku būtni, kā kādu lelli, kuŗas locekļi kustās pēc citas gribas, kuŗa iet un pat runā, bet ne to, ko pati grib. Visur te vēl valdīja Galdars, šis vecais kurpnieks. Vai arī Juris; tikai ne viņš.

XVII.

Sākumā Jānis bij domājis, ka vajadzētu svētku vakarā bērnus pārsteigt ar mazu eglīti, bet beidzot atmeta šo plānu. Ja pirka svecītes, tad vajadzēja arī lukturišu. Ar svecītēm vien nepietika, — vajadzēja iekārt kādus saldumus. Labāk viņš tai vietā nopirka kautko derīgu. Un par saņemto naudu iegādājies stīpu drāšanai vajadzīgos rīkus, viņš nopirka vēl dažas mārciņas bīdelētu miltu, pudeli sīrupa un četrus galvas lakatiņus.

Kad nu Ziemas svētku vakars bija pienācis un visa mazā saime sēdēja pie svētku plāceņa, tad Jānis izvilka no krūšu kabatas nelielu vīkstoli, attina to un pasniedza vispirms Aijai, tad meitenēm pēc auguma, pa sarkanam lakatiņam.

Bērniem bija par to tāds prieks, ka ēšana pavisam aizmirsās. Viņi salīdzināja drāniņas un bija laimīgi, ka tās bija visas vienādas, tā viņām, kā mātei.

Jānis sēdēja galda galā pretīm logam. Vienā sēnā bija Aija ar Rūtu, otrā sēnā Māre ar Zentu. Aija pārlicca stūreniski savu lakatiņu, kā uz galvā siešanu, paturēja kādu brīdi izplētusi un tad teica:

„Taisni tāds lakatiņš man kādreiz bija.“

„Jāni bija pārņēmis sirsnīgs dāvātāja prieks. Viņš šovakar bija ne mazāk laimīgs par apdāvinātajiem.

„Es zinu,“ viņš teica. „Tāds tev bija galvā toreiz Lapās, kad tu iznāci no saimnieka kambara. Sien galvā.“

Aija lakatiņu apsēja un Jānim uzsmaidīja.

Tā bij tā pati skaistā, apaļā seja. Gan mazliet lielāka un rupjākiem vaibstiem, tā tomēr pilnīgi saskanēja ar atmiņās glabāto, un Jānis paliecās, lai viņu noskūpstītu.

Pa tam meitenes arī bija apsējušas savus lakatiņus, un mazā, bez kādas mudināšanas, nāca un stiepa Jānim pretīm savas lūpas, kuŗas bija tikpat sarkanas, kā lakatiņš. Viņas priekšzīmei sekoja arī lielākās māsas.“

Tā bija otra reize, kad Jānis skūpstīja savus pabērņus. Pirmo reizi tas notika kāzu dienā, pēc atbraukšanas no baznīcas. Toreiz meitenes no viņa itkā rāvās atpakaļ. Nu viņš juta, tās tiecās viņam pieglausties ar visu savu būtību. Vai nu to darīja viņa dāvanas, vai arī bērni tiešām pa šīm nedaudzajām nedēļām bij viņu iemīlojuši, to viņš nepūlējās šovakar minēt. Viņam pietika ar saņemto iespaidu, un viņa prieks auga.

Aiz loga bija tumša nakts un asi sniega graudi brīžam iespriestējās melnajās rūtīs. Tomēr tur atspīdēja viņu lampiņa, viņš pats un četri sarkani lakatiņi, skaidri ieslēguši smaidīgās sejas. Tā bij jautra sabiedrība, kuŗa turpinājās vēl tur ārā aiz loga. Kā skaņas atsit mežu likumi, tā šis vecais, salāpītais logs atsveda atpakaļ visas viņu kustības.

Jānis raudzījās Aijā. Vai viņa nebija kā vecākā māsa starp šīm meitenēm? Sakarsusi, mazliet no augšas apgaismota, viņa izskatījās pavisam jauna un skaista.

Viņa mīlestība iedegās ar pirmatnēju spēku. Viņš nevarēja runāt. Viņš negribēja savas dziļās jūtas izlikt seklos vārdos; jo pat tik smalks izteiksmes līdzeklis, kā cilvēka balss, ir spējīgs tikai ēnu dot no tā, ko jūtam.

Tikpat mīli, kā Aija, Jānim tagad likās arī bērni. Un viņu pārņēma žēlums iedomājoties, ka tie nav viņa bērni, ka starp viņiem stāv kāds vecs miris vīrs.

„Redziet, meitas,“ Aija teica, „kā jaunais tēvs mūs apdāvināja. Un ko mēs? Vai jūs nevarējāt viņam kādas zeķes noadīt?“

Bet turpat viņa aizbildinājās:

„Man nav vilnas, citādi jau būtu kautko pagā-

dājušas arī mēs par visām kopā. Bez tam — man ne prātā nenāca, ka tu mums kautko dāvināsi. Mūsu pusē tas vispār nav parasts. Biju gan dzirdējusi, ka muižā grafs uz Ziemassvētkiem izdalot saviem gājējiem šķinķības. Laikam visi smalki laudis tā dara. Un pilsētā degot eglīte katrā mājā! Ak, tur gan varbūt nevar ne noskatīties tādā vakarā.“

Bērnus eglīte ļoti interesēja, un Jānis viņiem stāstīja, kāda tā izskatās un kāpēc tiek dedzināta.

„Viss var būt, ka citu gadu arī mēs dedzināsim eglīti,“ viņš nobeidza.

Bērni sasita plaukstas un neticīgi raudzījās uz māti.

„Ja jaunais tēvs saka, tad tā arī būs,“ Aija teica.

Viņa bija šovakar sevišķi mīļa.

Vakarīņas bija paēstas. Jānim bija brīnums par to, ka vakars pagājis tik omulīgi bez degvīna lāses. Viņš to bija tišām aizmirsis atnest, kaut gan naudas viņam palika vēl drusku pāri. Viņš atcerējās grūto dienu pēc kāzām un nepirka šīs nāves zāles, kaut gan viņu slepus kāds itkā kūdīt kūdīja, kad gāja monopola bodij gaŗām. Aija, to pašu domu domādama, sacīja:

„Būtu atnācis Juris, tad mums būtu pudele uz galda.“

„Iztiksim šovakar bez pudeles un bez Jura,“ Jānis atteica un griezās pie bērniem:

„Nu, kas ir meitas: Ķigānus jau laikam nesa-gaidīsim. Tad vajag vistas ķert.“

Tā bij visparastākā Ziemassvētku rotaļa, bet meitenes tās neprata; jo Pakalni bij dzīvojuši diezgan noslēgušies un bērni bija tikušies ar piekalnes bērniem tikai vasarā, kad pietiek jaukuma bez visām rotaļām. Viņas pietrūkās kājās un lūdzās, lai parādot, kā vistas ķer.

Nu Jānis aizsēja ar lakatiņu Rūtai acis. Tas bij tāds mazs vanaģelis. Zenta ar Māri bija vistas. Tām vajadzēja tupēt laktā, aizkrāsnē. Rūta vaicāja:

„Cik vistu laktā?“

Abas vistas atteica:

„Cik kokam lapu.“

„Visas manos nagos!“ Rūta sauca un izplēta rokas kā spārnus.

„Nevienas!“

Nu vanags skrēja uz aizkrāsni un vistas bēga tupelēm klabot.

Rūta kā neredzīga grābstijās pa gaisu, satvēra gultas stakli, atdūrās pret solu, pret krāsni.

Visi smējās un Aija mudināja:

„Nu, ķer nu! Atpakaļ! Klausies, kur smejas. Dzi, kur tupeles klab.“

Beidzot Rūtai izdevās saķert Zentu un tai nu vajadzēja būt par vanagu.

Jānis sēdēja un raudzījās rotaļā. Savādi, ka tā viņam kļuva garlaicīga jau otrā paņēmienā. Bērna gados viņš to bija gājis bez apnikuma.

„Vai jau nepietiks?“ viņš vaicāja.

„Pietiks,“ Rūta teica. „Es nevaru paskriet.“

Meitenes stāvēja istabas vidū kā jaunas rotaļas prasīdamas. Vienīgi jaunie, sarkanie lakatiņi un no skriešanas sasarkušie vaigi saskanēja ar šo vakaru. Citādi viņas bij ģērbtas tais pašās novalkātajās, tauku plankumiem izraibotās kleitiņās, koka tupeļēm basās kājās. Viņas izskatījās tik panīkušas, ka Jānim uzplūda žēlums līdz kaklam un viņš nespēja pateikt ne vārda.

Miļā Aija... Kā viņa toreiz, viņos sarkanā lakatiņa laikos, sapņoja par bērniem un vēlējās sev meitenes. Tās viņa gribēja skaisti apģērbt, lai staiģātu uzpostas kā lelles. Kur nu bij šie leļļu ģērbi? Stīvās bizītēs sapītie matiņi sasiesti ar auklām, līdzīgām savazātām lupatiņām. Nevienas jostiņas, ne krāsainas podziņas, ne lentītes, kas tā priecina bērna sirdi un reizē ielīgsmo arī māti. Kāpēc tam nebija tā būt?

Jānis nodūra galvu un ieģrima domās. Sajūsma uzplūdi bija pāri. Viņa sirdi pildīja atkal savādas skumjas. Viņš nevarēja pateikt, vai tās bij nojautas vai atmiņas, vai kādas mūžības slogs, kas viņam uzvēlās ar kalna smagumu.

XVIII.

Glūži kā svētku vakars, pagāja visi svētki. Tur iemirdzējās daži gaiši, ligsmi brītiņi, tomēr visā visumā valdīja skumjas un garlaicība. Ārā kupenas, kuŗas drīz draudēja savienoties ar jumtu, tā ka tikai pa virsējām rūtīm varēja skatus pamest uz tālākiem laukiem, — iekšā pelēka vienmuļība, sākot ar izdobīto planu un beidzot itkā putekļiem pārklātām dzīvām būtnēm, kuŗas staigāja, runāja un pat smējās. Neviena zaļumiņa logu baltumos, neviena spilgtāka triepuma pa labi un pa kreisi. Kaut gan Aijai, tāpat kā meitenēm, galvā vēl joprojām bija jaunie lakati, — dienas pelēkumā tie iestīga kā dūņās, un nebij vairs tā jaukuma, kas pār tiem lējās svētku vakarā. Nu lakatiņi jau bij saņurcīti, jo meitenes tos bija galvā paturējušas arī pa nakti.

Jānis nāca pie atziņas, ka vienīgi darbā ir glābiņš tādiem cilvēkiem, kāds bija viņš. Viņš nebija radīts svētku svinēšanai. Jeb varbūt tā bij vispār parasta parādība, ka nabadzība svētkus necieta. — Nu viņš atcerējās, ka senāk viņš bij redzējis kalpus visu svētdienu noguļam. Uz vakaru viņi cēlās un rīkoja darba lietas. Viņam toreiz šķita, ka tas notiek aiz gara nabadzības. Bet vai tagad ar viņu nebija tas pats? Labi vēl, ja būtu kāda grāmata, ko palasīt, bet tā — jau pirmo svētku vakarā viņš jutās slims aiz bezdarba. Varbūt viņu tomēr kremta tas, ka svētki tika palaisti tik atturīgi. Viņš bija radis pa reizei uzdzīvot, satikties ar draugiem, sevišķi ziemā. Darba dienās viņa domas tiecās uz priekšu. Rītos celdamies un vakaros guldamies viņš arvien turēja prātā rītdienu. Viņš dalīja un kārtoja darbus svarīgos un svarīgākos, lai tikai dzīvi ritinātu uz priekšu. Nu viņš sēdēja un līdz ar zilajiem dūmiem,

kas gurdi pletās ap viņu, bez straujāka pūtiena, bez kuplāka mutuļa, viņa skati virzījās vienīgi atpakaļ. Viņš ļāva gažām slidēt visai savai dzīvei, sākot ar to brīdi, kad skolā pirmo reizi ieraudzīja Aiju un prasīja tuvākajam biedram, kā sauc šo meiteni. Ilgi viņa domām bij ko klejot pa visu gažo vasaru, ko viņi kopā palaida Lapās, gulēdami vienā klētī, iedami kopā darbā, kur reizām rokas sadūrās un meta elektriskas dzirkstis. Tad viņa domās ievijās citu cilvēku likteņi. Vispirms parādījās Miķelis, šis ar milu sasirgušais puisis, kuŗu, bez Aijas, bija sagūstījusi vēl vecā Pogene. Vai viņš vēl atcerējās Aiju? Vai bija apmierināts šodien savas sievas tuvumā, savu bērnu vidū? Laimīgais. Viņš bija atradis sev citu sirdi, kuŗai varēja tāpat piekerties, kaut gan toreiz Aijas kāzās bij kā apdullis no šķiršanās sāpēm. Viņš atcerējās Galdara ratu atzveltni, un smaids aplidoja viņa lūpas. Viņš gribēja Aijai pavaicāt, kādu iespaidu tās atstāja uz veco vīru, kad otrā rītā nedarbu atklāja; bet Aija gulēja aizmigusi, un viņš domāja savu domu tālāk. Kādi tagad varēja izskatīties vecie Lapas? Pētera puisēns, droši vien, jau bij uzaudzis liels. Paaudze dzina paaudzi ar steigu, bez rimšanas... Atceroties Pēteri, viņa domas neatvairami sējās pie levuka un pārcēlās pāri visam pilsētā pavadītajam laikam, lai nomestos Rados, kur leva viņu saņēma ar ūdenslilijām, kad viņš pagājušās vasaras beigās ieradās pie sava tēva. Ak, šī labā meita. Cik daudz viņā bija bagātību. Ik nakti viņi runājās un viņu valodas nekad neizsika. Cik nemākslota un brīva, tomēr skaista un atturīga bija viņas gaita. Kā viņa prata pret visiem zilvēkiem izturēties, ka pat viņa mātei beidzot vajadzēja atzīt, ka viņa tiešām krietns cilvēks.

Jānim sareiba galva, domājot par levas likteni. Brīdi viņš sēdēja kā piedzēries, kuŗš neatmana vairs, kur atrodas, tad viņa domas tvēra Olgu. Ja, kur gan tagad bij šis straujais, gudrais bērns? Vai viņa zināja par levu, un ko gan viņa domāja par viņu, levas slepkavu?

Visubeidzot, kad domās bija apraudzīti visi pagātnes tēli, Jānis piegriezās pats sev. Kas nu viņš bij? Nabags invalids. Mila viņam pirms daudz gadiem bij kā skabarga sirdi iedūrusies. Nu tā bija izvilktā. Bet viņš jūta, ka sirds pamazām noasiņo. Katru dienu viņš zaudē pa pilienam, un atjaunošanās nava. Kā viņš bij maldījies, mīlas vietā pieņemdamas mīlas sapni. To, kas kādreiz bijis, taču nevarēja vairs atgriezt. Nekas vairs otrreiz nenāk tādā pašā veidā, kādu to esam reiz jutuši vai baudījuši. Atgriezās gada laiki, satiekās atkal cilvēki pēc gadiem, bet tie ir pavisam citi cilvēki, tās ir pavisam citas sirdis.

Kad iestājās atkal darba dienas, Jānis atspirga kā no slimības. Aija, to novērojusi, teica:

„Tu esi savāds cilvēks. Citi pa svētkiem atpūšās, tu nobeigtos, ja tie būtu vēl garāki. Ja tik garlaicīgi, tad nevajaga bēgt no ļaudīm. Vajag vai nu kautkur aiziet, vai paaicināt citus šurp. Ar visu nebūšanu nabags nepaliks, ja kāds kādu vēderu aiznesis. Galdara laikā gan tā nebij, kā tagad. Oh, mēs esam te, šai pašā istabā, pat dejojuši.“

„Kur tad tagad visi vecie draugi palikuši? Es domāju, ka tu nekad ar kaimiņiem neesi satikusi un arī tagad no viņiem vaires.“

„Ar kaimiņiem? Zinams, man nav kaimiņu, kas labu vēlētu un varētu man kautkādā ziņā palīdzēt. Bet tos, kuri to labprāt darītu, tu neieredzi ne acu galā. Bez tam, tu nevari uz svētkiem atnest ne glāzītes stiprāka dzēriena. Es to lakateli būtu piecietusi, ja citādi nevarēja, bet savas omulības ziemas sastingumā tomēr vajag.“

Jānis atcerējās trako deju toreiz kāzu vakarā, un viņam pārskrēja šermuļi. Tā viņi tur senāk varbūt bieži bija dzēruši un dejojuši. Līdz ar Juri un Aiju varbūt lēca arī vecais kurpnieks. Bet varbūt viņš tikai sēdēja un caur pieri glūnēja, rokā vīstīdams dunča spalvu.

Jānis ievilkās sevī un klusēja. Ko viņš varēja atbildēt? Taisnība bija: tikai darbs viņu turēja vēl

spirgtu, kur mīlestības vietā bija atradis vienīgi lētu maisījumu no sievas skūpstītkāres un no bērna tiekšanās pēc neatļautā.

Atkal bija sākušās darba dienas. Svētki, šīs ziemas kalngals, bija pārkāpts. Lai nāca tagad stiprākie sali, lai trakoja puteņi, tomēr dienas brieda un naktis raucās, saule kāpa aizvien augstāk, cilvēki atdzīvojās.

Jānis gatavojās uz mežu. Viņam gribējās pēc iespējas ātrāk sirdi atveldzēt ar vientulību, dziļā dabas mierā, kur neviens neprasa pēc tavu skumju iemesla, kur katra radība, katrs koks vai zars rauga piemēroties tavas dvēseles vilņojumam.

Izdauzījis ar provizorisku kulstekli izpaisīto linu sauļas, Jānis novija pāris virvju. Tām vajadzēja noderēt, kad lazdas vedīs mājā. Viņš sanesa malkas un žagaru pilnu aizkrāsni jau aizlaikus, lai Aijai nebūtu jādusmojas uguni kurot; jo žagari gulēja zem dziļa sniega un bija slapjuma piesūkušies līdz serdej.

Meitenes viņu apstāja ar dažādiem jautājumiem par mežu. Cik tur lieli koki, kādi tur zvēri, kādi putni dzīvo.

„Pagaidiet, kad pārnākšu, tad es jums visu izstāstīšu, ko būšu redzējis un dzirdējis,“ viņš teica un noglaudīja bērnus.

Aija nekad viņa darbos neņēma nekādas dalības. Viņa bija tikai tad klātu, kad nāca redzami darba augļi. Tāpēc viņam patika šī bērnu nesavtība. Neraugoties uz visu neattīstību, vienkāršajos jautājumos viņš tomēr saskatīja zināmu fantaziju.

„Vai jūs gribētu mācīties grāmatu?“ Jānis vaicāja.

Meitenes raudzījās cita citā. Tad Māre teica:

„Mums jau nav ābece.“

Jānis sev pārmeta, ka nebij par to domājis svētkiem nākot. Varbūt ka bodē, kur varēja dabūt jaunākos kalendārus, bij arī ābece. Taču pēc pāris gadiem meitenēm vajadzēja iet skolā. Tas bij liels kauns, ja tad nemācēja lasīt.

Aija, kuŗa sarunā bij noklausījusies, atzina, ka būtu gan bērni mācāmi un ka viņam tas būtu jādara; jo, pagāni, viņas nemaz neklausot. Viņa jau pērn bij mēģinājusi ierādīt rakstu zīmes dziesmu grāmatā, bet nekas nebij iznācis. Viņa atzinās, ka nederot par skolotāju, jo šai tūlīt apskrienoties dūša, ja nemot vērā. Tādas koka galvas vien esot. Šai pašai ari nebijusi diezciņ vieglā, tomēr to, ko skolā vajadzējis zināt, šī iekalusi, jō bijis kauns no zēniem. Zināms, saimnieks, kā tāds grāmatnieks bijis, aizvien piepalīdzējis. Viņš mācējis tā labi, mierīgi iestāstīt.

„Bet es, kad nav uz reiz, es dodu tūlīt pa galvu un beigās.“

Jānis solijās mēģināt. Varbūt neiešot nemaz tik grūti. — Bet nu priekšā bija meŗa darbi. Kad tie būs gaŗām, tad tikai varēs domāt par grāmatām.

XIX.

Vecā gada pašās beigās, pēc ilgām, tumšām un sniegainām dienām, laiks noskaidrojās. Debesis kļuva zaļgani zilas, tai stiklainajā krāsā, kādas tās var būt vienīgi ziemas vidū. Saule lēja savu gaismu pāri sniega laukiem un kokiem, kuŗos dzirkstīja sarmas kristali. Piegāzes izdalījās no vispārējā lējuma zeltaināk, bet gravas un jumtu ēnas zīmējās zilas, gandrīz violetas.

Jānis, patlaban ienācis ar ūdens nēšiem, līgsmi teica:

„Vai redziet, bērni, ka saulīte jau pagriezusies pavasara pusē? Nu viņa biežāk spīdēs un kļūs aizvien siltāka. Vai tev nav par to prieks, Aija?“

Aija pacēla acis uz logu, no kuŗa stiepās gaiši zila švītra līdz klonam noguldamās tur kā četras greizas zelta rūtis. Viņa pamāja ar galvu un teica:

„Drīz nebūs vairs vakaros lampiņa jādedz.“

„Bet kā būs šovakar ar laimēm? Un vai tev ir vēl zirņu kāda sauja ko izvārīt? Tu zini, ja sausus zirņus ēd, tad jaunā gadā ir daudz naudas.“

„Vai patiesi?“ Aija brīnījās. — „Mums pašiem gan vairs nav; bet vajadzētu raudzīt dabūt.“

„No Aizupjiem,“ Jānis zobgalīgi teica.

Nē, no Aizupjiem tādas lietas nevarēja vis dabūt. Taisnību sakot, no saimniekiem Aija nekad neka nesauņēma, jo tie uz viņu neturēja labu prātu, varbūt tamdēļ, ka Juris viņai šad un tad izpalīdzēja. Tad jau ātrāk dabūtu no Pakalniem. Bet kas tur tagad varēja aizbrist bez kāda ceļa?

Jānim tas likās jocīgi, ka šīs tukšās mānticības dēļ Aija bij ar mieru tuvoties Pakalniem, kur tie viņai šķita ienaidnieki esam, no kuŗiem viņa gribēja viņu atturēt kā no uguns. Viņš mēģināja lietai atņemt visu nopietnību un teica iesmiedamies:

„Tas gan laikam tāpat, kā ar laistīšanos pirmajā ganu dienā. Ja ir labas ganības, piena daudz, bet ja ne, vari izliet kaut visu upi, — slauktuves būs tukšas.“

Aija tam pretojās. Ai, nekā! Veci ļaudis gan zinājuši, ko dara. Lai tikai pamēģinot dārzus apstādīt vēža dienā. Viss ejot vairāk atpakaļ, nekā uz priekšu. Kartupeļi jāliekot, kad mākoņi gabalaini. Kad miežus sējot, jāvārot cūkas aste. Uz jauniem lopiem un uz bērniem nedrīkstot sacīt, ka viņi skaisti. — Viņa varēja pievest simtiem tādu veclaičīgu noteikumu, kuŗu neievērošana atnesa cilvēkam ļaunu. Tomēr no redzamas nelaimes vajadzēja raudzīt pasargāties, tāpat kā nedrīkstēja atraidīt zināmu laimi.

Kā neapzināta spītība Jāni tomēr atturēja. Viņš negāja uz Pakalniem. Viņš negribēja ierādīt, ka viņu var kā puiku stumt un vilkt. Viņam arī negribējās sevi padot izprašņājumiem, kā tagad iet ar dzīvi. Ko viņš varēja labu sacīt, kur viņa dzīvē bija tikpat maz gaišu brīžu, cik šai rudeņa gabalā bij spīdējusi saule. Un būtu pārāk mulķīgi tādām nolūkam prasīt zirņus, kur Pakalni taču zināja, ka nieka labības grauds nevar naudu ne iedot, ne atņemt, ja pats nepelnīsi.

Aija saskaitās. Ja šī kautko vēlēšoties, tad viņš nekad to nedarišot. To jau šī vairākkārt novērojusi. Labi. Tad viņa pati aiziešot. Bet tad lai arī no viņas negaidot nekādas paklausības.

Viņa patiesi ģērbās un gāja.

Tiklīdz māte bija izgājusi pa durvīm, meitenes apstāja Jāni. Viņas gribēja zināt, kā laimes lej. Viņām trūka sajēgas par visām tām rotaļām, ko bērni piekopa svētkos un ziemas svētdienās. Aija bija par kūtru viņām kautko parādīt, vai arī pati nekā neprata. Viņas gudroja un nevarēja izgudrot, kā laimi var liet, gluži kā ūdeni.

To nu viņām iepriekš nevarēja izskaidrot. Vispirms bij vajadzīga alva. Vai viņas nezināja kaut-

kur iebāstas kādas vecas pogas, pīpes vai gredzēnus?

Māre uzkāpa uz sola un noņēma no laktiņas aprūsējušu skārda kastīti. Meitenes visas sakrita ap to, un tik daudzas rokas reizē šāvās tur iekšā, ka pavisam aizsedza kastītes saturu.

„Vai jūs ziniet, kāda izskatās alva?“ Jānis prasīja.

„Balta!“ Zenta atsaucās un pacēla gaisā prāvu pīpes saloku.

„Kā klingers,“ mazā Rūta teica un lēkāja aiz prieka par to, ka nu varēs laimes liet.

Metala bij pamaz, tāpēc Jānis skuķus pastūma sānis, lai pameklētu, vai tur nebij vēl kāds nieks no alvas.

Nekā tur vairāk nebij, kā vecas, izjukušas pīpes daļas, pāris nolūzušu ilēnu, salocīts ādas gabaliņš ar piķi iekšā, kurā vēl turējās švītras, kas cēlušās drāti caurvelkot. Vēl tur bija izstaiņījis saru kušķītis un kāda sauja samelnējušu koka tapiņu. Un vēl tur kaut kas gulēja šai lūžņā. Tas bija neliels kurpnieka duncītis, plāns kā papīrs un ļoti ass: spala vietā aptīņāts ar ādu, kuŗa bija noķepusi līdz lipīgumam. Jānis paņēma duncīti ar diviem pirkstiem. Viņam likās, ka tur vēl bij skaidri saskatāmi Galdara pirkstu nospiedumi. Tā bija vienīgā fotogrāfija, ko viņš atstāja saviem pēcnācējiem.

„Ā, tētes duncītis!“ Rūta teica un sniedzās pēc tā.

„Tas ir ass,“ Māre pamācoši sacīja, — „ne-aiztīc!“

Jānis sasvieda visas grabažas atpakaļ kastītē. Pie visiem šiem priekšmetiem bij nelaiķis pieskāries simtām reižu. Varbūt vēl pie šiem niekiem kavējās viņa dvēsele, jo nebij taču pagājis vēl gads, kopš viņš te staigāja un rikojās dzīvs un vesels...

Jānim pārskrēja šermuļi. Viņam taču vairāk reižu dziļā nakts klusumā bij licies, ka Galdars kaktā sēž un trin savu duncīti. Te nu bij duncītis kā tikko trīts. Neviena rūsas plankumiņa.

„Liec nost,“ viņš kastīti pastumdams Mārei teica un vēl reiz noskurinājās.

— Aija pa paradumam ciemojās ilgi. Pārnākusi, viņa izplēta tukšās rokas. Pakalniem zirņi nemaz nebijuši sēti.

Nu arī Jānim ienāca prātā, ka viņš nebija Pakalnos redzējis zirņus ne laukā, ne klētī.

Aija bija priecīga. Atzvēlusies čikstošajā krēslā, viņa itkā turpināja sēdēt vēl ciemā un runāja bez apstājas:

„Labdienas no paša un no pašas. Ari puikas lika sveicināt. Ko jau tie lielie, to arī šie. Kāpēc Jānis neatnākot? Tu laikam viņiem bijī liels draugs? Nu jā, un paši arī teic, — kāpēc neaizgājuši pa svētkiem? Saki, ko tad mēs, ubagi, drikstam tā bez aicinājuma iet. Pats tik laipns kā saulīte. Un pati tūlīt kambarī pēc medus. — Skuķi, rupuči, mācīsaties grāmatu, tad arī jūs, ek še, dabūsiet kādu naža galu.“

To teikusi, viņa izcēla no jakas kabatas ar baltu lupatiņu pārsietu glāzi, pilnu bālgana, sacukurota medus.

Skuķi skrēja klāt un sniecās pēc glāzes.

Aija viņām iecirta pa pirkstiem.

„Gaidīt neprotiet? Kā vilki! Kad jūs dzirdētu, kā Pakalnu puikas grāmatu skaita, — kā skaldīt skalda. Bet jūs nekā. Jums kad tikai ko riklē grūst.“

Meitenes nurdēdamas atkāpās.

Aijas skats krita uz pīpes saloka un Jānis pasteidzās ziņot, ka to viņi atraduši un ap pusnakti liešot laimes.

Meitenes atkal virzījās tuvāk. Laimes liešana viņas pievilka ne mazāk par medus glāzi.

„Ak tu, pagāni! Tā taču bij pavisam laba pīpe.“

Aija cēlās, pakāpās un noņēma pirmītējo kastīti. Viņa pakravājās pa to un pēc pāris minūtēm patiesi bija saspraudusi diezgan cēlu pīpi.

„Jūs man, meistari, tik visu putināt. To es vi-

nam, tā teikt, uz atkāzām iedāvināju. Viņš nepipēja, bet es viņu piespiedu, un tad viņš sāka pipēt.“

Viņa griezās tieši pie Jāņa.

„Tu mūžīgi tos papirosus sūkā un šķied naudu. Vai tu nevarētu labāk to lietot? Es tev uz jaunu gadu viņu dāvinu.“

Jānis atstūma Aijas roku ar visu pipi.

„Lai paliek. Kad būšu vecs. Man pīpes dūms par sūru.“

— Veca gada vakars neko neatšķirās no citiem vakariem. Tikai plānas medus maizītes bērniem deva tā ka svētku sajūtu. Viņi tomēr nebij ar to mierā; jo kad uguns jau bij nodzēsta, no skuķu gultas cēlās apspiesta kurnēšana. Tur mazā Rūta, miegā laizdamās runāja:

„Nu mums visu gadu nebūs ne naudas, ne laimes.“

„Vai tu gulēsi! Ko šis, sivēns, zina no laimes vai no naudas,“ Aija rājās.

Tad viņa Jānim ausīs teica:

„Pakalniete, mani vadīdama, apvaicājās, vai mēs negaidot jaunus dēlus?“

XX.

Jauna gada rītā Aija, vēl gultā būdama, teica:
„Pakalns vaicāja, kad tu sāksot stīpas cirst?
Es nezināju atbildēt. Es teicu, ka pēc svētkiem soli-
jies, bet dienas neesi minējis.“

„Rītu,“ Jānis atbildēja.

Aija tūlīt cēlās.

„Tad šodien viss ir jāsakārto,“ viņa teica.

Kas gan tur bij ko kārtot? Viņiem jau nekā nebija ko iznest no mājas, kurā bija tik liels tukšums tā ēdiena, kā drēbju ziņā. Viņam vajadzēja iziet gan-
drīz vienīgi ar to, kas mugurā un kas vēderā.

Brokastā viņi dzēra tēju, savārītus aveņu kau-
lus, piekožot mazu druscīņu cukura.

Aijai atkal galvā bija sarkanais lakatiņš. Viņa centās šodien Jānim patikt; jo laika sprīdis pirms šķiršanās mēdz parasti būt siltāks, nekā pēc satik-
šanās. Viņa centās daudz runāt un valodu vērsa uz nākotni, kā to Jānis agrāk bieži mēdza darīt, kad vēl nebija iegrimis savā klusēšanā. Varēja manīt, ka Rūtas vakar vakarā teiktie vārdi viņai nebij izgā-
juši no prāta, jo viņa griezās pie Jāņa ar jautājumu:

„Bet pasaki man, kas tad īsti ir laime?“

Jānis brīdi domāja. Šāds jautājums viņam ne-
kad nebija uzmācies; jo nekad viņš nebij sapņojis par kautko ārkārtīgu. Aizvien viņa tieksmes bija vērstas uz to, lai kautko labu mācītos, lai šo to zinātu, bet dzīves baudas viņš ņēma kā nepiecieša-
mas pārmaiņas darba vienmuļībā. Ik dienas viņš strādāja. Darbs nebija tik grūts, ka būtu vajadzējis no tā bēgt. Un ar iekrātajām zināšanām viņš nekad nebij centies iegūt sev labāku stāvokli. Tā bija viņa klusā pasaule, kurā piederēja viņam vienīgam. Tas bija viņa puķu dārziņš, kurā viņš varēja atpūsties, kad vien to vēlējās, bet kurš nekā neienesā. Pareizi Aija bija teikusi, ka ar savu grāmatu viņš neuzburs

ūdeni no upes augšā. To viņš nespēja. — Ja, kas tad bija laime? Varbūt bridis pie degvīna glāzes? Varbūt sievas klēpis? Vai laimi varēja izliet no smirdoša pipes saloka, ja viņas nebij sirdi?

„Man šķiet,“ viņš iesāka, „ka katram cilvēkam ir sava laime un katram tā ir savāda. Tāpēc jau arī laimes lejot parasti katram izlejas tas, kas viņam vislabāk pieder un pēc kā kuŗš tiko. Jaunai meitai izlejas līgavas vainags, jaunai sievietai šūpulis, puisim kamanas, ar ko sievu pārvest, vīram cirvis, ar ko darbā iet, bet sirmgalvim zārks. Laime savā ziņā ir cilvēka dzīves un cenšanās kalngals. Uz to viņš raugas un kāpj, dažs lēnām, dažs strauji, un, man šķiet, katrs aizsniedz savu laimi, kaut arī sasniegta tā izrādas mazāk pievilcīga, nekā pēc viņas cenšoties. Jaunava, kuŗa staigāja dziedādama, bieži vien izbauda savu sievas laimi nedaudzās dienās un pēc tam staigā saraudātām acīm. Sieva alkst bērnu, bet mātes parastā žēlošanās ir tā, kā maz no bērniem var pieredzēt prieka. Puišis stalti brauc pēc sievas un pārved mājā velnu. Pienāk diena, kad vīram darbu veikt pietrūkst spēka. Vienīgi mūžu nodzīvojušais saņem ilgstošu laimi.“

„Tad nu es tomēr nezinu, kas būtu mana laime,“ Aija domīgi teica. „Esmu tikusi pie vīra. Man ir bērni. Man ir diezgan darba un pietiekoši atpūtas. Bet kur ir mana laime? Tās es vēl līdz šim neesmu redzējusi.“

„Tu neesi viņas pratusi noturēt ilgāk par acurmirkli. Gan jau būs bijuši brīži, kad tu juties apmierināta un nekā vairāk nevēlējies. — Ja, nu es zinu, kas ir laime! Laime ir — nekā vairāk nevēlēties.“

Viņi klusēja.

„Kas ir tava laime?“ Aija piepeši prasīja.

Jānis zināja, ko varētu atbildēt, bet viņam bija kauns tagad, vaicātam, to sacīt. Viņš taču vairāk nekā nevēlējās, kā tikai, lai Aija viņu mīlētu, tā patiesi no sirds mīlētu. Tad viņš visas dzīves grūtības uzskatītu vienīgi kā šīs laimes piedevas.

„Es nezinu,“ viņš skumji teica. „Man nav laimes.“

„Vai tu pie manis neesi laimīgs?“

Jānis viņu uzskatīja vēsu skatu.

„Man aizvien ir atlicies ko vēlēties.“

„Hm. Tu esi neapmierināms.“

Ar to izbeidzās viņu saruna par laimi.

Uz vakaru Jānis sakravāja savas darba lietas. Viņš ņēma līdz arī slīmestu, jo kas zina, varbūt varēja mājā, kurā apmetās, drusku strādāt. Vakari taču bija tik gaŗi. Ja tikai mežsargs būs ar mieru, viņš pirmo tūkstoti tūlīt izvedīs un izstrādās jau turpat uz vietas. Tā viņš tiks ātrāk uz priekšu; jo pēc iespējas drīzi vajadzēs tikt pie zirga, lai pavasarī lauka darbi nekavētos.

„Cik tev ir naudas?“ Aija prasīja.

Viņa bij no klētiņas izvilkusi pussatrunējušu mākslīgu mēslu maišeli un bāza tajā kukuli maizes. Viņa gribēja bērt vēl virsū kartupeļus, bet Jānis domāja, ka nesamais būs par smagu un kartupeļu vietā vēlējās otru kukuli maizes.

„Aizdars tev jāpiepērk,“ viņa teica. „Es tev dotu arī kādu sauju putraimu, bet kas tev tur to putru vārīs? Gan jau pa to laiku badā nenomirsi. Ja ceļā gadās bode, paņem kādu pusmārciņu cukura un dzeri vakaros siltu ūdeni.“

Aija deva labus padomus attiecībā uz ēšanu. Par visu citu vajadzēja viņam pašam zināt. Viņa aizsēja maišeli un pacilāja. Oh, bija diezgan ko stiept. Un vēl pa tik dziļu sniegu. Kur tad vēl darba riki. Vairāk viņš nevarēja panest.

Ceļa kule bija gatava. Nu viņi varēja vēl omulīgi kopā pavadīt atlikušās stundas. Aija bija sevišķi mīļa un pieglauģīga. Viņa domāja, ka šo nakti nemaz nevajadzētu aizmigt. Viņa sauca Jāni atkal par savu mīlo vīriņu, ko sen nebij darījusi, un viņam ienāca prātā, ka vajadzētu iziet laukā paskatīties, vai kautkur nav uzstādīta kāda zīme, ka šis mīlais vīriņš nu būs prom. Viņš tomēr to nedarija. Viņš ļāva sevi glaudīt un paijāt kā bērns.

Visaugstākā mīlināšanās brīdī Aija čukstēja:

„Vai nu tu esi laimīgs?“

Jānis nekā neatbildēja. Viņš tikai spieda savas lūpas uz viņas valgās, karstās mutes, kuŗa vērās kā viņu visu sevī ieņemt vēlēdamās.

Tas tomēr nebija tas, pēc kā viņš gadiem ilgi bija ilgojies. Tā bija tikai miesa, kas te ņēma savu tiesu. Dvēselei vajadzēja daudz augstākas baudas. Tai vajadzēja savilņot nevien viņa asinis, bet darīt katru domu, katru jūtu tik dzidru un daiļskanīgu, cik skumjas un nepasakāmi smagas tās bija visā viņa svešniecības laikā.

Aija tomēr bija pirmā, kas iemīga. Pēc pāŗa mīlas izverdumiem viņa kļuva gurda un vienaldzīga. Aizgriezusies pret sienu, viņa drīz vien šņāca tai dziļākajā miegā, kādu vien cilvēks var ziemas naktī gulēt.

Jānis bija atkal vientulis un viens ar savām domām. Rītu viņam agri vajadzēja doties uz darbu. Bet savādā kārtā viņa domas ne mazākā mērā netiecās minēt, kā tur būs un kā viņš turpu aizklūs pa nezināmiem ceļiem. Viņa domas atkal laidās atpakaļ, kā rudenī lapas laiŗās atpakaļ uz zemi, no kuŗas guvuŗas savu smagumu.

Vecais sienas pulkstens gārdzoŗi izdvesa divi, kad viņš vēl bija nomodā. Izšūpojies senās, senās dienās, kuŗas viņam šķita visjaukākās viņa mūŗā, neraigojies uz visām sāpēm, ko Aija viņam toreiz nodāŗija, viņš pāŗcēlās uz vakardienu. Cik neista un liekulota viņam likās Aijas izturēŗšanās. Laipnība un pieglaucība viņai slikti piestāvēja. Simtreiz labāk tad viņš redzēja viņu vienaldzīgu, ja, pat dūsmīgu, nekā raudzījās tajos kaŗes kūkumos, ko viņa meta viņam tuvodamās. Tas nozīmēja, ka mīlestība lēnām mira arī viņa pusē. Sāķumā viņam bija pieticis vienīgi Aijas tuvuma. Tagad jau viņš uzstāŗija zināmas prasības. Varbūt drīz pienāķs laiks, kad viņš vairs nevarēs viņu ieredzēt. Vai tas bija parastais mīlas ceļŗ, jeb vai te bij noŗēlojams izņēķums? Bet, — varbūt viss vēl varēja griezties uz labu.

XXI.

Tikko svīda auksta ziemas diena, kad Jānis izgāja no mājas. Atvadoties Aija viņu bija noskūpstījusi un novēlējusi dievpalīgu. Tas tomēr viņam bija licies kā pienākuma izpildīšana, nekā pilnas sirds atvieglojums. Viņam šķita, kā Aija par viņa aiziešanu ātrāk priecājās, nekā skuma.

Nu viņš atradās uz ceļa starp viņu mājiņu un Pakalniem, kur viņam bija jāieiet ceļu paprasīt. Pa Aijas iemītajām pēdām viņš cīnījās uz priekšu, nesdams diezgan smagu nastu, kuŗa viņam bija uzsieta mugurā. Nosāņus skatoties viņu varēja noturēt par paunu žīdu vai pat par ubagu. Sajozies, lielām pastalām kājā, galvā vecu, ausainu Galdara cepuri, ko Aija viņam bija uzspiedusi, viņš pats sev izlikās nožēlojams un vājš vecis, kuŗš tikko kājas velk.

Jānis gribēja ieiet Pakalnos pa tumsu, nepamanīts; bet gaisma, kā par spīti, plētās tik strauji, kā bija jau pavisam gaišs, kad viņš iegriezās Pakalnu olnīcā. Viņš apstājās un pameta acis visapkārt. Viss bija apsarmojis un apsārtis: olnīcas stuburu gali, kuŗi tikko rēgojās no sniega, koki, kuŗos tupēja sabozušās vārnas. Viss likās tik tīrs un mirdzīgs. Kā viņš iederējās te šai teiksmainajā pasaulē, tāds ubags no ārienes un tik smagām domām? Viņam priekšā bija tukšums un aiz muguras kautkas palika, kas lika viņa sirdij sāpēt. Viņš no augšas pārlaida acis savam stāvam un skumjš prieks salieca viņa lūpas smaidā. Arī viņu jau bij paspējis apsarmot skaistais ziemas rīts.

Jāņa ierašanās Pakalnos sacēla lielu dzīvību.

„Sen neredzēts ciemiņš,“ pati iesaucās, kad viņš padeva laburītu. „Bet nu gan iztaisījies pēc īsta mežinieka.“

Viņa steidzās viņam palīdzēt atsvabināties no nastas, kuŗas lences negribēja nākt nost no resnajām

mēteļa piedurknēm. Noņēmusi nastu un stenēdama nolikusi to uz skrūvbeņķa, viņa teica, maišeli taustīdama:

„Jāparaugās, ko tur Aija iedevusi līdz.“

„Tur ir tikai maize un darba lietas,“ Jānis stostījās. „Pavalgu būs jāpiepērk turpat uz vietas.“

„Labāk būtu bijis maizi nopirkt turpat uz vietas.“

Jānis nekā neatbildēja.

Aiz skapja stūra parādījās abu puisēnu galvas. Tad zēni izlēca no savas slēptuves, vēl nemazgājušies, basām kājām un pieķērās Jānim katrs no savas puses.

„Kur tu tik ilgi biji?“ mazākais teica.

Un lielākais pamācoši atbildēja:

„Viņš jau tepat lejā dzīvo visu laiku.“

„Vai nu tu dzīvosi pie mums?“

„Nē. Jānis tagad brauks uz tāļu ciemu, tur, netālu no jūsu vecās mātes,“ Pakalns teica.

„Bet nu skrieniet, nomazgājaties un apģērbjaties. Ciemiņš pa tam apsēdīsies un atpūtīsies,“ pati Jānim krēslu paceldama, bērņus mudināja.

Ari Pakalns apsēdās.

„Es jau domāju, ka jūs šodien iesiet,“ viņš iesāka. „Pirmdienā gan neesot labi darbus sākt. Bet vai tad visas nav Dieva dienas? To laikam tikai izgudrojuši sliņķi un negauši, lai būtu iemesls pirmdienās izlāpīt paģiras. Un patiesībā jau šī diena jums paietu ceļā, ja būtu kājām jācilpo. Bet man uz to pusi braucams, un es jūs aizvedīšu. Jāiet vēl zirgam iebērt auzas. Nav jau ko steigties. Sieva uzvārīs kafiju. Padzersim. Kad tikai uz lielceļa, aizies kā pa galdu.“

Pie brokasta Pakalniete apvaicājās, kā tad nu jaunajam vīram ejot.

„Vai variet sadzīvot ar sievu, kuŗa jau iemācījusi par vīru valdīt?“

„Paldies,“ Jānis atteica. „Iet ļoti labi.“

Ja. Varbūt viņam izdošoties. — Aija, kad te bi-

jusi, ari priecājusies, ka nu viss pie šiem ejot uz labo pusi.

„Krietnam vīram nemaz nevar būt slikta sieva,“ Pakalns teica.

„Oho,“ pati iesaucās. „Vai tu pats nelasīji, kā Zokratam Ksantipe lejusi samazgas uz galvas?“

Nuja, Zokrats jau ari bijis tikai filosofs. Būtu viņš zemes arājs, ja citādi nē, ar grožu likumu būtu izdzinis visas gražas.

„Tā jau jūs, vīri, lielaties. Beigu beigās jūs tomēr visu dariet mums pa prātam. Jums tikai izliekas, ka jūs valdiat, bet patiesībā valda sievas, ja ne citādi, tad ar savu piemīlību.“

Jānis nekā neatbildēja. Viņš tikai klausījās. Viņa acis vēroja te šo istabu ar viņas iemītniekiem un domās viņš to salīdzināja ar Aijas mītni. Tā bija pils pret lāču medzeni. Šie cilvēki varēja lasīt grāmatas, lasīto saprast un pārrunāt. Viņu pasaule plētās aizvien plašāka. Viņš, turpretim, stiga kā dumbrajā. Tomēr — pagaidiet vien, nākošu gadu ap šo laiku! Ja viņam tikai palaimējās visu tā nokārtot, kā bija iedomājies, tad dzīve būs pavisam citāda, kad nāks redzami viņa darba augļi. Tagad viņai ir iemesls pret viņu izturēties, kā pret ienācēju ubagu, kas viņš patiesībā ari bij.

Kad Pakalns izgāja zirgu jūgt, pati pienesa Jānim prāvu gabalu sālītas kūkas gaļas.

„Bāžiet kulē,“ viņa teica, „nebūs jāpērk.“

Jānis pretojās. Viņš jau tā viņiem daudz pateicības parādā. Kas zina, kad un kā viņš to visu varēs atmaksāt.

„Nemiet vien,“ viņa mudināja un pati sēja maisu vaļā. „Tā nav nekāda dāvana nedz ari avanss. Tā ir pēdējā nomaksa par jūsu rudenī darbu. Tā ir bažota ar jūsu plautiem miežiem.“

Ienāca pats.

Zirgs bija sajūgts. Viņi ardievojās un saņēma laimīga ceļa novēlējumus no visiem palicējiem. Zēni vēl uzlēca kā zvirbuli uz priekšnama sliekšņa un noraudzījās aizbraucējiem pakal ar gruzdošu vēlēšanos

pabraukt kādu gabaliņu līdz; bet tas nu šoreiz nebija iespējams, jo laiks bija tik auksts, ka dvašu velkot degunā dūrās kā sīkas adatiņas.

Viņi izbrauca uz lielceļa. Dūmi no apkārtējām mājiņām cēlās taisni gaisā, rīta saules caurspīdēti. Ari koki stāvēja mirdzīgi viļņoti, kā sastinguši dūmu mākoņi.

Ar vīriešiem piemītošu kautrību abi braucēji ne ar vienu vārdu neaizkāra savas dzīves intimo daļu kā to labprāt dara sievietes, nonākdamas pat līdz diskretām lietām. Viņi runāja par darbiem. Pakalns lielīja savu zirgu, kuŗš tiešām, tiklīdz tika uz lielceļa, gāja kā vējš. Izrādījās, ka Pakalns brauca vairāk Jāņa dēļ, lai aiztaupītu viņam smago gājienu. Viņš vienīgi gribēja apciemot savus radus. Bez tam viņš jau viņreiz bij aizrunājis kādu divdesmit kāŗšu. Nu viņš gribēja palūgt mežsargu, lai tās liek izcirst; jo neatmaksājas tādu gaisa gabalu no lieka braukt un bendēt savu vēl vārīgo kāju pa tik dziļu sniegu bradājot. Viņš arī domāja, kā Jānis varēs turpat apmesties, kaut gan ļaužu priekšā tas nebija visai labi, ka mežinieki apmetās pie mežsarga. Tomēr turpat apkārt bija lazdu pakalni un, kur caur mežu tecēja upīte, tur gandrīz citu koku nebij, kā vienīgi lazdas. No mežsarga mājas tas bija verstī, vislielākais, kurpretīm līdz tuvākajam saimniekam varēja skaitīt vismaz verstis trīs. Tā bija liela starpība.

Slīdēs viņi iebrauca labā pusdienas laikā. Mežsarga patlaban nebija mājā. Viņus saņēma pusmūža sieviete, runīgi un laipni.

„Meitas laikam skolā?“ Pakalns uzsāka valodu.

Nuja. Pats aizvedis un neesot vēl atpakaļ. Tāļu tā skola un sniegs kā jūra. Vai neatjūgšot zirgu? Aukstī lopam tādā sprēgonī.

Nē. Ilgi jau nepalikšot. Un esot apsegts.

Pamazām Pakalns runu noveda uz Jāni. Varbūt viņa esot dzirdējusi par lazdu ciršanu? Te nu esot tas stīpu meistars. Vai nevarēšot viņu pieņemt uz dažām nedēļām siltumā?

Ja. Saimes istaba esot liela diezgan. Sols tik

plats, ka varot gulēt pat divi blakus. Neatrūkstot šiem arī skaistu meitu. Marta ziedot kā puķe. Tikai puiķis, dumjie, neviens to neplūcot. Šai mirtes pāravgot un sākot kalst. Nu jau ceturto gadu pie šiem dzīvojojot.

Pakalns ar Jāni saskatījās un pasmējās.

„Par vēlu, radniec, — šis jau savu nelaimi dabūjis uz kakla.“

Sliedene nometa ar roku.

„Tad nav ne ko runāt, ne ko lielīt.“

Tērzējot un jokojot laiks pagāja ātri. Viņiem likās, ka būtu patecējušas tikai nedaudzas minutes, kad nočirkstēja sniegs gar aizsalušo logu, un pēc acumirkļa istabā ienāca mežsargs. Novilcis kažoku un ar kreiso roku braucīdams ledus gabalus no sirmās bārdas, viņš labo sniedza viesiem, par viņu ierašanos ne priecīgs, ne bēdīgs. Mierīgi, it kā jau vairākas dienas būtu tā kopā sēdējuši, viņi visi trīs vispirms pārrunāja dziļās ziemas labumus un ļaunumus. Tad pārgāja uz saimniecībām un uz mežu.

Vai tad kāds cilvēks mežā strādājojis? Neesot taču nekādu cerību šoziem mežu izvest.

O ja. Strādājojis diezgan. Šim ikdienas jākāpjot sniega korpēs un jāapšļūcot lieli meža gabali. Par izvešanu neesot ko bēdāt. Vajagot tikai triju dienu atdrēģa, un mežā sniegs saslābšot tā, kā palikšot tikai trešā daļa no tagadējā biezuma.

Jāni mežsargs bij uz vietas pazinis un jau roku sniegdams teica:

„Klāt!“

Pati klāja galdu.

Pasalušiem, viņiem garšoja karstā gaļas zupa, un ēdot valodas risinājās plaši un gaiši. Kad viss bij izrunāts par kārtīm un par lazdām, saimniece ieminējās, kā stīpnieks gribot tepat pie viņiem apmesties. Ko vīrs sakot?

Sliede noglauda savu sirmo bārdu.

„Mums tas mežkunģelis tāds jauns un paglups,“ viņš teica. Tomēr varēsiet palikt. Grafs mani pa-

zīst tikpat ņgi, cik es viņu. Viņš zina, ka ne skabarga no meža nav aizgājusi pa netaisniem ceļiem.“

Ar to pietika. Jānis varēja nest savu maisu saimes istabā, kur viņš sastapa pusdienu ēdot puisi, divas meitas un kādu vecu pāri savā kaktā, pie maza galdiņa, kurš bija iespiests starp diviem gultu galiem. Saimniece, viņam līdzī ienākusi, parādīja solu, uz kura varēs gulēt, un skaļi teica:

„Šis cilvēks te paliks kādu laiku. Viņš cirtīs stīpas.“

XXII.

Jānis strādāja mežā. Mazā gaismiņā viņš izgāja no mājas, asi trītu cirvi aiz elkoņa aizkāris, un pārņāca vakarā, kad bija atkal tikpat tumšs. Tūlit pirmajā dienā viņš uztaisīja no egļu zariem būdu, ar līdzenu celmu vidū, uz kuŗa varēja sēdēt un sildīties pie būdas priekšā sakurtās uguns, kad laiks bija atpūsties.

Paēdis viņš tagad bija labāk, nekā mājā būdams. Vakaros un rītos viņš dabūja pa bļodiņai no tās zupas, ko saime strēba, lai, kā saimiece teica, zarnas nesarautos uz sausa vien. Cukuru viņš bija aizmirsis nopirkt. Bet par to viņam pusdienai bija līdz ikdienas prāva šķēle taukas gaļas, ko viņš ne cepa, ne vārīja, bet koda maizei klāt tāpat zaļu, kā to Rīgā bij radis darīt. Un ja iegribējās dzert, tad vajadzēja tikai nolaisties dažus soļus lejā, un viņa tāšu tūtē laistījās skaidrs strauta ūdens, kuŗš, lēkādams pa akmeņiem, neaizsala un neaizsnīga pat tik bargā ziemā, kāda bija šogad.

Darba vietā mežs izskatījās, it kā to būtu izrakņājis simts cūku. Neviens krūms nebij gaŗām palaists. Visi tie bij apmīdīti, izlocīti un visur sniegā gulēja sikas, baltas lazdu skaidas. Bet vietvietām stiepās dziļas sliedes, apzīmēdamas ceļus uz gubām, kuŗas ar katru dienu auga tā skaita, kā apmēra ziņā. Lai nebūtu pavasarī liekas klapatas ar meža tīrišanu, kas prasītu vairāk dienu pavasara citos darbos tik vajadzīgā laika, mežsargs viņam bija ieteicis lazdas kraut gubās ar visiem zariem un galotnēm. Tā viņam varbūt iznāca pa ceturto daļu vairāk ko mājā vest, bet par to atkal spēcīgi žagari plītij.

Darbs vispār nebija grūts un dziļā meža vientulība Jāni atspirdzināja tā, kā visa pasaule viņa acīs atkal atdabūja krāsu, ko tā pēdējā laikā bija zaudējusi. Kas tas bij par klusumu! Kad viņš nolaida cirvi

gar sāniem un izstiepās taisns, viņam likās, ka zūd viņa cilvēka izskats, ka viņš sastingst šai klusumā par koku. Brīdi viņš tā stāvēja, izbaudīdams iesni-
guša bērza ziemas mieru... Bet klau!

„Sī sī—čē.“

Tā bija zilīte.

Viņa smadzenes atkal sāka darboties, roka cē-
lās, kājas spēra soļus. Viņš bija atkal cilvēks. Viņš
cirta, nesa, krāva, pa brīžam atstumdams cepuri no
pies un ar delnu sviedrus noslaucīdams.

Brīžam viņa tuvumā ieradās dzenis. Kaut kur
augstu, neredzams, viņš kala tik stipri un strauji, kā
dārdēja viss mežs. Reizām, būdā sēdēdams un smē-
ķēdams, viņš cauri dūmu zilumam redzēja sirmu vā-
verīti. Viņa dejoja pa lazdām, uzmanīgi pētīdama
gan lazdu galotnes, gan izbradāto sniegu, kā brīnī-
damās, kas te notiek.

Katra diena nāca ar savu jaukumu. Mežs, kuŗa
pamatā gulēja miers un klusums, tomēr bij tik bagāts
dažāda veida pārmaiņām, kā ausij aizvien bij ko uz-
tvert un acij ko skatīt. Reizām vienmuļais meža pe-
lēkums sadrupa neskaitāmos gaismas vizuļos. Cauri
kokiem bija izlauzies zemā ziemas saule, līdz pat
meža dibenam. Tur nu viņa apgaismoja sniegu, būdu
un koku stumburus, uzmetās uz cirvja asmeņa kā
maza uguntiņa. Sirds Jānim sita straujāk.

Dažu dienu krita tik biezs sniegs, ka pārslas sa-
nēja kā bites, mezdamās ziedos. Citā dienā galotnēs
šalca vējš, un liemie koki šūpojās tik stipri, ka kustējās
līdz saknēm. Bet te apakšā bij tomēr rāms, un likās,
kā cauri vienmuļajai koku šalkoņai varētu dzirdēt pat
to vissmalkāko troksnīti.

Viss te bij tik vienkāršs, tik skaidrs un mieri-
nošs, kā Jānim, domājot pat tās vissmagākās domas,
nebij nekāda grūtuma sirdī. Gluži otrādi, — viss,
kam tagad pieskārs viņa domas, atdabūja agrāko
spožumu. Aija viņam atkal šķitās tik laba un mīla,
ka gribējās pēc iespējas viņu redzēt. Viņam bija sa-
krājies tik daudz kas, ko viņai vajadzēja dzirdēt.
Viņš domāja arī par bērniem. Tūlīt, tiklīdz viņš tiks

mājā, viņš raudzīs abus lielākos skuķus iemācīt grāmatā. Bija tik skaisti domāt par to, ko visu viņš neizdarīs ar naudu, ko saņems par stīpām. Lai nāk tikai pavasars, tad visa piekalne, kuŗa tagad uz viņu noraugas ar smīnu, apstulbs aiz brīnumiem. Kā kāds burvis viņam ieburs mājā visu, kas vien vajadzīgs viņu mazajā saimniecībā. Būs zirgs, būs sēkla ko zemē kaisīt, būs rīki, ar ko iestrādāt.

Domādams pie visa, kas būtu vajadzīgs, viņš, kā atpūzdamies, pameklēja taisnus bērziņus un nocirta tos, ieslēpa lazdu gubās. Tur iznāca labas ilksis ratiem un ragavām. Tāpat viņš pagādāja un noslēpa sakkokus. Tā nebija nekāda zagšana. Tas bij tikpat, kā noraut mežā riekstu vai nocirst nūju. Viņā brieda spēks un griba. Kā viņš strādās un gādās, kad tiks mājā.

Jāņa labsajūtu pabalstīja arī skaistie vakari plašajā mežsarga saimes istabā. Pēc vakariņām viņi parasti sasēdās ap gaišu bērza skalu, krāsns priekšā, un izmetušies vieglās drēbēs, gluži kā vasarā, strādāja. Puisis vija, meitas vērpa, bet Jānis, kuŗam nebija nekā ko darīt, jo mežsargam nebij stīpbenķa, sēdēja un klausījās jauniešu valodās vai arī savukārt stāstīja par Rīgu. Pievirzījās pie gaismas arī abi vecīši. Māte aizvien kautko lāpija, kā mūžu piebeigt gribēdama vēl ar to pašu, kas spēka dienās pagādāts; bet tēvs taisīja lazdas spieķus, skaisti liektiem rokturiem, kādus pilsētās pārdeva par dārgu naudu, bet par kuŗiem šeit viņš ņēma dažas kapeikas. Brīžam, sarunām apstājot, atskanēja dziesmas, pie kuŗām piedalījās arī veču pāris. Viņu balsis izdalījās no jaunajiem. Tās bija gurdas, mazliet drebošas skaņas, ko gausi vilka šīs vecās krūtīs.

Pirmajā vakarā Jānis bija juties te kā lieks un, klusām paēdis vakariņas, izritināja uz sola cisu maisu, ko saimniece bij meitām likusi pagādāt, un stiepās garšļaukus. Bet jau otrā vakarā viņam bija šis tas ko vaicāt, un to pašu darīja mājinieki. Valodas raisījās pašas no sevis un vijās kopā svabadi, līdz kļuva par jokiem, smiekliem un dziesmām. Visi atzina, ka

ar Jāni viņu istaba kļuvusi skanīgāka, kaut gan viņš nebūt nebij omulības uzsācējs. Aizvien viņi apvai-cājās, cik pastrādājis un cik ilgam laikam vēl būs darbs, žēlodamies, kā tad, kad viņa te pietrūkšot, viņiem pirmajā laikā likšoties tā savādi. Meitas nebūt nežēlojās, ka viņš precējies. Viņas izturējās pret viņu vienkārši draudzīgi, kas bij tik tikami un cilvēcīgi. Dažreiz, pēc vakariņām, pakavējās saimes galā arī saimnieks ar saimnieci. Pats mierīgs kūpināja savu gaŗo pīpi, ne ar vaibstu neizrādīdams līdzdalības pie saimes dziesmām vai jokiem. Saimniece turpretim palīdzēja te vienai, te otrai pusei, skatoties pēc acumirkļa simpatijām, un viņas vārdos bija laba daļa asprātības. Kad ļaudis brīnījās, kur Jānis tik daudz stīpu likšot, — pieci tūkstoši lazdu pusplēstas, tas būšot desmit tūkstošu stīpu — tad viņa nopietni teica:

„Tur Rīgā daudz kas jūk. Viss turas tikai stingri sastipots. Desmit tūkstošu stīpu tur vajadzīgs laulātiem ļaudīm vien, lai tie kaut cik turētos kopā.“

Visi smējās. Pat mežsarga baltā bārda ap lūpām mazliet ievilkās.

XXIII.

Nedēļa jau gāja uz beigām. Darbs veicās labāk, nekā Jānis iepriekš bija domājis. Ciršana gāja uz pusi ātrāk, nekā senāk, kad viņš strādāja Vidzemē. Nekur arī nevarēja būt tik daudz lazdu, kā te, šajos graušainajos strauta krastos.

Piektdienas vakarā, vakariņas ēdot, Jānis ievaicājas, cik tālu no šejienes varot būt Radi.

„Burr!“ Marta noskurinājās. „Tur tā meita noslika.“

Jānim aizrāvās elpa. Kāpēc viņam vajadzēja pieminēt šo māju? Tomēr, nu vairs nevarēja atstāties.

„Būs verstes sešas,“ saimniece atteica. „Vai jūs pusē arī dzirdēts par briesmīgo notikumu?“

„Man tur dzīvo tēvs,“ Jānis kā vairīdamies paklusām teica.

Bet ar to noslēpums bij atklāts. Meitas saskatījās. Puisim kumosā iespriedās kaklā. Saimnieks ilgi un pētoši skatījās uz Jāni, kā zīmēdams viņā slepkavu. Tikai saimniece runāja:

„Tad jūs esiet Radu Baloža dēls. Es domāju, — Baložu pilna pasaule. Ak, tad jūs esiet tas...“

Jānis redzēja un jūta, kas ap viņu notiek. No visām pusēm uz viņu stiepās kā asi dzeloņi. Viņš tomēr saņēmās un teica:

„Būs rītu jāaiziet.“

Lai izkļiedētu nepatīkamo klusumu, kas piepeši bij iestājies, saimniece sacīja:

„Tad jau ek še piesēstiet pie veča, kad rītu brauks skuķiem pakal. Radi taču ceļa malā. Ne simtu soļu nebūs jābrien. Pirmdien, ja gribēsiet tik ilgi palikt, varēsiet atkal atbraukt.“

Viņa pagriezās pret vīru ar jautājošu skatu un viņš atbildes vietā tik ko manāmi pamāja ar galvu.

Tā Jānis sestdien ap pusdienas laiku bija jau Rados.

Bija viena no tām ziemas dienām, kad zemei, kura ir tik balta un liekas tik viegla kā pārsla, draud uzgulties debesis kā svina vāks. Nevienas dzīvības nesastapis, Jānis iegāja Rados. Saimes istabā valdīja smaga pustumsa, kad viņš iekāpa pār augsto sliksni un piesmakušā balsī padeva labudienu.

Vienīgais cilvēks, kas viņa balsi pazina, bij māte.

Te jau arī nebija nekādu cilvēku. Kāda meitene mazgāja plīts kaktā traukus un Vistu Miķēlis gulēja gultā zem segas. Viņš bija nesis no akas pilnu stopu ūdens un laikam sastaipījis.

„Kur tēvs?“ Jānis vaicāja, mātei roku nobučojis.

„Tēvs aizkāpa līdz bodei. Bet kāds vējš tad tevi šurp atnesis?“

„Atlaidos pats ar savu vēju.“ Jānis mazliet vīpšnodams atbildēja.

„Vai varbūt jau pietiek tā jūga? Es jau domāju, kā ilgi tu nevilksi. Ko tu, tā sacīt, tukšā vietā. Vieglāk uzcelt jaunu māju, nekā sakritušu salabot. Labāk uzšūt jaunus svārkus, nekā panckas salāpīt.“

Māte viņam nolika priekšā bļodiņu biezputras, dziļu tauku aci vidū. Viņi ēda un runāja.

„Re, nāk jau arī vecais,“ māte piepeši iesaucās un tūlīt cēlās, lai sameklētu trešo kaŗoti.

Tēvs priecājās par dēla ierašanos.

„Tas labi, dēls, ka tu mūs neaizmirsti apciemot...“

Viņš gribēja vēl ko sacīt, bet māte viņu apsauca:

„Nu ēd, ēd — nežļeb!“

Vecais vīrs nodūra galvu un māte tūlīt novirzīja valodu uz levu.

„Ak kungs, to baiļu un to bēdu, ko mēs izcietām tai dienā no kāzām pārbraukuši. Negulējuši, nosaluši, mēs, tiklīdz ienākam istabā, — saimniece saka: Ievas nav! Man tā kā aukstu ūdeni kāds būtu uzlējis. Notirpa rokas un kājas. Sak', kad tikai nebūtu sev ko nodarijusi. Tā šiem arī esot bail, saimniece

saka. Tiklīdz atbraukuši no baznīcas un pateikuši, kā Jānis salaulāts ar Aiju, viņa saķērusi galvu abām rokām un iekliegusies: Mana galva, mana galva! Bet tad apmierinājusies. Apkopusi lopus, apmetusi visu mājas soli. — Tā ir labi, Ieva, šī teikusi. Vai tas vienīgais puišis pasaulē? Bet vakarā šo it kā kāds mudinājis iet saimes istabā palūkot, vai Ieva pārāk nebēdājas un neraud, palikusi savdabā. Gulta bijusi tukša. Nu gājuši ar vējlukturi uz kūti, uz klēti, — visur aizslēgts. Izmeklējuši šķūņus, riju, klonu un pelavnicas. Nekur. Gan jau pārnāks, es teicu. Sirds-sāpēs jau cilvēks dažreiz neatjēdzas, ko dara. Tā, raug, Ziraks citreiz dienu un nakti bija mežā uz celma nosēdējis, kad abus zirgus nozaga. Sak, ko tur iepriekš uztraukties. Nāks diena, tad jau varēs pēdas sasekt. Es tā mierinu, bet pašai zobi klab aiz bailēm. Kā cilvēks tomēr var ļaunu paredzēt... Tā arī bija. Nāca diena. Skatāties, pēdas aiziet uz pirti, garām pirtij, līdz upei. Un atpakaļ ne zīmes. Upe mierīgi griež ūdeni pa atvaru, bet mēs stāvam uz krasta abas ar saimnieci un raudam. Tam tavam Jānim, viņa saka, vajadzētu piesiet akmeni pie kakla un iegrūst tepat šai vietā.

Jānis nobrauca ar roku sev pār seju. Māte apklusā un viņš mēģināja runāt.

„Es tagad strādāju mežā, tepat pie Sliedes.“

Viņš izstāstīja par lazdām, un cik cerē ar stīpām nopelnīt.

„Kad nu tikai netrūktu svētības,“ māte nopūtās. „Mēs jau cik reižu neesam norunājuši, sak, ko viņš tur gāja plēsties dēļ vecas sievas un dēļ svešiem bērniem. Kādu medus podu gan tur atradis. Kas tad kaitētu, ja būtu paņēmis Ievu. Viss, ko pelnītu, paliktu pašam. — Ak ja, — uz Ievas lādes atradām zīmīti, uz kuņas vairāk nekā nebija rakstīts, kā vienīgi: Lūdziet manu Jāni uz bērēm.“

Manu... Varbūt ka tiešām viņš piederēja vienīgi viņai. Ak, kas varēja izpētīt pats savu sirdi? Viņš tomēr nebija nācis uz bērēm...

„Variet satikt ar tagadējo?“ tēvs prasīja. Un māte steidzās atbildēt:

„Kad nu ar Jāni nesatiks, tad ne ar vienu nesa- dzīvos.“

„Ja, man ir labi,“ Jānis kā pamodies teica. „Patlaban grūtāk, kamēr visās malās tukšums un sagruvums. Bet kad iekopšu zemi kā Pakalns, tad uzcelšu jaunu istabu un kūtij ielikšu jaunas sijas, tad nebūs vairs nekādu grūtību. Jūs redzēsiet, — tas nevilksies nemaz tik ilgi. Es Aiju mīlu vairāk par visu pasauli. Un meitenes ir mīli un skaisti bērni, kuŗi mani drīz vien turēs tikpat kā savu īstu tēvu. Es uz Ziemas svētkiem viņām nopirku lakatiņus...“

„Slinkai viņai vajag būt,“ māte atņēma valodu atpakaļ. „Tas vēl nav pieredzēts, ka vīramātei vedekla neuzsedz lakatu. Būtu es to zinājusi, — vai man vajadzēja viņai atgrūzt savu skaisto villaini?“

„Tur nav slinkums vainīgs, māt. Aija nemaz nav tik slinka. Viņa ir mazliet nolaidīga, tas tiesa; bet Galdars ar savu lielo dzeršanu viņu padarījis tādu. Viņiem nav bijis aitu. Linus viņi aizvien pārdevuši. Nav viņai stāvu, nav metamo stāviņu, nav pat lietīga ratiņa, ar ko vērpt.“

„Slinkumu var ar daudz ko aizbaidināt. Bet es, acis uzmetusi istabas kaktiem un logu rūšu stūrīšiem, tūlit domāju, sak, te nav tā, kā vajadzēja būt.“

„Istabīņa ir veca un tajā nav nekāda prieka sevišķi kopties,“ Jānis aizstāvējās. „Pagaidi, kad būs jauna, ar grīdu un izsviestām sienām, tad tu redzēsi. Un Aijai pašai kad būs kārtīgas drēbes mugurā.“

„Runā, ka viņa dauzoties ar citiem vīriešiem.“ Jānis nosarka.

„Laudis daudz ko melš. Aija mani tā mīl, kā bija ļoti greizsirdīga uz levu, labi zinādama, ka es viņu neesmu milējis un neesmu ar viņu tuvāk ielaidies. Un svešus vīriešus es pie mums neesmu ne acīs redzējis.“

„Stāsta, ka ar to pašu, kuŗš tur kāzās bija.“

„Ne, ne,“ Jānis smējās. „Tas laikam gan tāds ir. Bet to viņa nemaz nelaiž mūsu sētā.“

Māte apmierinājās. Vai Jānis neiešot tagad saimnieku galā? Taču tik labi sadzīvojuši to rudenī gabalu, kamēr te bijis. Pa svētkiem bijusi arī Olga mājā. Tāda garāka pastiepusies pa to pilsētu. Nu jau pavisam pēc jaunkundzes. Teikusies rakstīt Jānim vēstuli.

Nē, Jānis negribēja iet saimnieku galā. Viņš negribēja tikties ar cilvēku, kuram pret viņu bija naidis un kurš varbūt negribēja viņu redzēt.

Vakarā, kad istabā jau spīdēja maiga uguns gaisma, Jānis izgāja laukā. Laiks bij uz mīkstu. Vilka smags dienvidvakara vējš, un sniegs it kā plaka zem šī vēja spiediena. Jānis pa iemītu teku nogāja lejā līdz pirtij. No turienes viņš brida tālāk un nokļuva līdz upei.

Te nu bij tā vieta. Krasta nobrukums. Lejā sniegs. Toreiz te griezās melns ūdens...

Vai viņa tiešām izgāja no pasaules kā pa skaisti appuškotiem vārtiem, kā to bija sapnī redzējusi; jeb vai viņu necilvēcīgas bailes sagraba, raugoties nāvei acīs, un tikai sirdssāpju smagums novilkā viņu tur lejā?

Te nu viņš bij atnācis, kā slepkava slepkavības vietā nāk, neapzinātas varas turpu vilkts.

Jāni sagraba aukstas bailes, un skriešus viņš kūlās pa pirmatnējām pēdām atpakaļ.

Otrā rītā viņš tūlīt pēc brokasta posās atpakaļ uz savu darba vietu. Māte un tēvs izgāja viņu pavadīt. Olnicā Balodiene piepeši pastūma vīru sānis un teica:

„Ko tu velcies kā mēris? Ej labāk iekšā!“

Balodis apstājās.

„Nu, tad ardievu, dēls,“ viņš padevīgi teica, un kad Jānis viņam noskūpstīja roku, tad piemetināja: „Tu gan saki, ka pie tevis mājā viss ir labi; bet es jau zinu, cik vispār laulības dzīvē tā labuma.“

Jānis žigli atvadījās arī no mātes un pameta abus

vecos olnicā baramies. Vēl viņa ausis aizsniedza mātes vārdi:

„Mērkaķis gatavais. Lai kas var žēloties, — tikai ne tu. Vai tu neesi apmazgājams un aplāpāms uz to labāko? Vai es to gārdāko kumosu aizvien nepataupu tev?“

XXIV.

Pēc tēva apciemošanas Jānis vēl nostrādāja mežā pusotras nedēļas, tad viņa darbs bij paveikts.

Šai laikā bija uznācis tik stiprs atkusnis, ka strauts pārvērtās par šalcošu upi un Jānim šķita, ka jau klātu pavasars. Paldenais sniegs saslāba, gluži kā to mežsargs jau bij pareģojis, pat vēl vairāk. Nu jau laukos izdalījās melnās grāvmalas, ežas, ciņi un akmeņi. Par iebraukšanu mežā nebij vairs ko bēdāt. Ātrāk sniega varēja būt par maz, jo nesabrauktie ceļi drīz vien pārvērtās par dūkstīm. Tomēr tas bij tikai īss ziemas pagurums. Drīz viņa atkal kaisīja sniegu klēpjēm vien un reizā saldēja atkusušo zemi tā, kā no jauna uzkritušais sniegs iekērās ledus garozā un darija ceļu vieglu un kājniekiem pārejamus visus purvus.

Pirmajā laikā, kad Sliedēs bija dabūjuši zināt, kā Jānis vainīgs pie Radu meitas nāves, visi it kā rāvās no viņa. Bet viņa zilās, laipnās, skumju pilnās acis drīz vien atkal atkausēja apkārtējo vēsumu. Vakari pieņēma to pašu raksturu, kāds tiem bija pirmās nedēļas otrā pusē. Atkal atskanēja dziesmas, atkal plašajā istabā dzirdēja smieklus un čalas. Un kad pienāca šķiršanās brīdis, tad atvadišanās bij tik silta, it kā viņi kopā nodzīvojuši veselu gadu un nu būtu skumjā Jurgū diena. Pat saimniece, Jānim roku spiezdama, teica, kad viņš pateicās par laipno uzņemšanu un par mielošanu rītos un vakaros:

„Jums lielāks paldies. Jūs tās pāris nedēļas mūsu ļaudis priecinājāt un pieņēmtāt mūs visus tā kā atskolā. Jūs tik daudz izstāstījāt par Rīgu un par pasauli, ka mēs šo to vairāk zinām, nekā zinājām.“

Jāni savukārt bij uzjautrinājuši un stiprinājuši šie omulgie vakari pie maigās sauso skalū gaismas. Ari mežs ar savu vēso, mierinošo dvašu bija pilnā mērā apremdējis viņa sāpes dēļ levas, ar kuņģam viņš

sirga pēc ciemošanās Rados. Reizē ar sāpju maziņšanos viņa sirdi pieauga ilgošanās pēc mājām, pēc Aijas, pēc meitenēm. Viņš iedomājās, kāds prieks pildīs samelnējušo istabiņu, kad viņš pārnāks.

Viņa ilgas bij tik stipras, ka ceturtdienas vakarā, beidzis darbu, viņš nevarēja vairs sagaidīt piektdienas rīta. Viņš tina cirvi atkal lupatās, bāza to maisēli, vāca kopā visu citu. Maizes kukuļi bij apēsti, gaļas nebij vairs ne kumosa. Nastīņas uz muguras viņš nemaz nejuta. Spīdēja pilns mēnesis. Pasaule bij gaiša kā diena. Piecos viņš izgāja, desmitos katrā ziņā varēja būt mājā. Tā taču nebij vēl nekāda nakts. Vasarā tas bija agrs vakars.

Iedams Jānis tomēr aizvien vairāk juta dienu aiz sevis. Viņš bija pēdējā laikā vispār sparīgi strādājis, bet beidzamā dienā gandrīz divreiz tik daudz veicis, cik parasti. Tas, kopā ar pošanos un atvadīšanos, kas viņu mazliet uztrauca, darīja viņa gaitu gurdu. Viņš gāja kājas vilkdams, kā vecs vīrs, un tikai domas par Aiju, par tik sen neredzētu mīļu cilvēku, lika viņa kājām augstāk celties. Aijai pastāvīgi gulot viņa smadzenēs, līdzteku viņš domāja par visu, kas bija sakarā ar viņu. Galvenais, — nu viņi tikai sāks dzīvot. Rītu viņš atpūtiesies, parunāsies, bet parīt jau vedīs lazdas, lai nebūtu vakari jāpavada dīkā.

Ceļš bij sabraukts ciets un līdzens. Nakts mierīga, bet ne pārāk auksta. Mēnesis, mazliet apmiglots, likās zemu. Zvaigznes vāji laužās cauri miglas plivuriem. Ceļš viegli vizēja zem mēneša un stiepās kā bezgalībā. Jānis gāja un gāja. Reizām iznira kādas mājas, turpat viņa priekšā. Ierējās suņi. Tad viss atkal aplusa un nozuda kā nebijis. Viņš nespata nevienas dzīvas būtnes, it kā šī nakts būtu bez kādām vajadzībām, bez kādiem pienākumiem. Vienīgi viņš bij tāds nelga, ka skrēja ar visu savu darba nogurumu uz māju, it kā rītu būtu jau par vēlu. Šad un tad viņš sastapa tikai kādu koku, krūmu puduru vai nošķiebušos verstes stabu. Ceļš zem viņa kājām šķetinājās bez gala un tāpat stiepās viņa domas, tīdamās kamolā, lai pēc briža atkal risinātos vaļā.

Beidzot tomēr ceļam bija gals. Piepeši viņš ieraudzīja pa kreisi Pakalnu mājiņu. Kājas viņam sāka celties vieglāk. Vēl minūtes desmit, un viņš viegli piedauzīs pie loga rūts, kuŗa bij melna un likās aizsedzam kādu bezdibeni.

Britiņu viņš gaidīja, bet kad iekšā viss palika klusu kā bijis, tad piedauzīja stiprāk. Pirmmiedzē jau bija stiprs miegs.

Viņš vel reiz bungoja un sauca Aijas vārdu.

Tad pie rūts piebāzās pinkaina galva un Jānis dzirdēja garī stieptu:

„Ā, tu.“

Durvis tūlīt atvērās.

Jānis uz vietas Aiju būtu satvēris un noskūpstījis; bet viņš taču bij tik auksts, apsarmojis, un viņa puskaila, karstumu izdvesoša un tikko no segām izlīdusi.

„Negaidīji manis tik vēlu,“ viņš labvakara vietā teica.

Aija bija akal gultā. Vīstīdamās segā viņa drebinājās.

„Brrr, cik auksts! Kā tu mani nobiedēji. Es klausos, — bum, bum, bum... Es domāju, — kāda nelaime vai?“

Jānim istaba likās tik silta kā pirts. Bet viņš jau bija atradies aukstumā un pie tam stingri gājis. Viņš teica:

„Vajadzēja vairāk iekurt.“

„Kā tu nāci? Maizes pietrūka?“

„Netrāpiji vis! Darbs ir galā. Tā bija strādāšana, es tev saku. — Bet kur lampiņa?“

„Lampiņā nav petrolejas.“

„Man gribās ēst. Es kā no meža, tā nācu.“

„Ko lai es tev doodu? Rītu brokastam uzsildīsim kāpostus, tad varēs krietni saēsties. Nāc, lūdzams, tagad gulēt. Man ir auksti.“

Jānis noģērbās pa tumsu un likās gulēt. Aijas galvu pieglaudis pie savām krūtīm, viņš gribēja zināt, kā pa šo ilgo laiku viņai mājā gājis. Vai bērni veseli, un ko viņas visas četras strādājušas, kamēr

viņa te nebijis? Vai Rūta jauno tēvu kādreiz pieminējusi? Vai viņai pašai nebijis garlaicīgi vienai ar mulķa bērniem? Vai Juris nenācis viņai laiku kavēt?

Pēdējo jautājumu viņš pielika jokodams.

„Nerunā mulķības! Guli!

Aija aizspieda viņam muti ar skūpstu un aizgriezās.

Viņš sāka stāstīt par mežu, par vakariem mājās, par laipno saimnieci, kuŗa katru ēdamu reizi viņu cienājusi ar zupu.

Atkal Aija viņu apklusināja:

„Guli tagad. Izstāstīsi rītu. Man nāk miegs.“

Jānim kļuva bēdīgi ap sirdi. Tad tā viņu sagaidīja. Zināms, — viņam nevajadzēja ierasties tik vēlā naktī. Pulkstens nosita patlaban vienpadsmit. Tomēr viņu vēlums nebūt netraucēja pēc lielā gājiena un pēc sīvās darba dienas Aiju apmīlot. Viņa turpretim sala vēl joprojām, gulēdama siltā gultā, un vēlējās mieru. Viņš atsvabināja rokas, saņēma tās sev ap krūtīm, kā sevi žēlodams, un iegrimā smagās domās, kuŗas viņam neļāva iemigt. Viņš domāja par vakariem tur Sliežu istabā, kur viņi, ugunij dziestot, krita katrs savā guļu vietā un pēc nedaudzām minūtēm gulēja dziļā miegā, lai uzmostos rītā taisni tāī laikā, kad vajadzēja celties. Te turpretim viņam bieži bija vajadzējis nikt pa naktīm vienam ar savām domām, kaut gan līdzās gulēja vismīļākais cilvēks. Viņam darīja labu jautra sabiedrība, viņam labu darīja arī meža vientulība, — kāpēc viņu tā mocīja vienīgi mīla cilvēka tuvums? Kamēr viņš bija šķirts no Aijas, visas viņa domas un jūtas vērpās ap viņu. Nu viņam vajadzēja ar sāpēm novērsties un būt vienam, apņemt savas gruzdošo sāpju pilnās krūtis ar tulznainām rokām un ciest. Bet kas tas bij par spēku, kas viņu vilka pie šīs sievietes, kuŗa pret viņu bij vienaldzīgāka, nekā pret dažu labu svešu cilvēku, kopš pašas agrās jaunības? Vai tā nebij vienīgi pavasara sakarsētā fantāzija, kuŗa nebija paspējusi izdzist vēl līdz vēlam rudenim? Vai tas nebij ziedoņa milas zel-

tijums, kuŗa spoŗums nebij zudis sadegoŗas dzīves pelniem pāri birstot?

Iegrimis savās domās un nakts dziļumā, Jānis ŗad tad aizturēja elpu, lai klausītos. Viņam ŗķita, ka ŗad un tad no aizkrāsnēs nāca savādas skaņas, it kā tur kāds ģērbtos, it kā taisītos ceļā.

Vai tur atkal nespokojās vecais Galdars?

Jānis gulēja platām acīm, nevēlēdamies nekā redzēt.

Te uzreiz viņš juta, ka mati saslienās stāvus.

Starp gultu un vāja mēneŗa apvizēto logu lēnām slidēja kāda ēna. Tas bija milzīgs vīrs, kuŗa galva atdūrās griestos un zem kuŗa zābakiem ŗņirkstēja klona zvirgzdi, kaut gan viņš, kā likās gāja uz pirkstu galiem.

Elpu aizturējis, Jānis gaidīja, kas te notiks.

Tad lēnām atvērās un aizvērās durvis. Vēl no-
čīkstēja āra durvis.

Vai parādības nelietoja zaru caurumus?

Jānis, visu laiku bijis kā bez svara, tagad sabruka viņa smagumā un viņu sāka kratīt briesmīgs drudzis.

„Ko tu te purinies!“ Aija, viņam piegriezdamās teica un gribēja ķerties viņam apkārt.

Jānis atgrūda viņas rokas. Viņš trūkās augŗā, skrēja, aizŗāva durvis un nosēdēja visu nakti pie galda rokā atspiedies.

XXV.

„Vai tu ilgi tā sēdēsi?“

Jānis pacēla galvu. Bija gaisma. Viņa priekšā stāvēja Aija. Viņu skati sastapās, kā divas odzes uz dzelšanu paceltām galvām. Bet šīs odzes nedzēlās. Lēnām Jānis novērsās, cēlās, izģērbās un likās gultā.

Viņa sastingušos locekļus patikami atsildīja Aijas siltums, kas glabājās vēl drēbēs. Viņš dzirdēja kā caur miglu Aiju rājam skuķus, lai staigā klusām, tāpēc ka jaunais tēvs grib gulēt, atsila arī sirdī un aizmīga.

Kad Jānis pamodās, diena gāja jau uz vakaru. Kā naktī mēnesis, tagad bija saule. Viņš nomazgājās, saģērbās un atkal nosēdās pie galda, tai pašā vietā un tādā pašā stāvoklī, kā nakti bija pārlaidis.

Te viņa priekšā uz galda ieradās kūpoša bļoda, pilna smaržojošu kāpostu un vēcelīte ar aukstiem ceptiem kartupeļiem, kādus Jānis labprāt ēda pie kāpostiem maizes vietā. Tad kāda roka sāka glāstīt matus un mīkstus vaigus pieglaudās viņa tepat trīs nedēļas neskūtājam vaigam. Kā samaņu atgūdam, Jānis tvēra ar abām rokām uz to pusi un pievilka Aiju cieši sev klāt.

„Aija, saki, kas te notiek,“ viņš dvēsa, spēji seju spiezdams viņas krūtīs, lai apvaldītu asaras, kuņas draudēja lauzties itkā no sirds dziļumiem.

„Kas lai te notiktu?“ Aija prasīja atpakaļ un viņas balss skanēja mierīgi, mierinoši.

„Kas tas bij par cilvēku? Man šķiet, es saredzēju bārdu.“

„Kur? Cilvēks? Te?“

Aija mazliet atstūma no sevis cieši pieplakušo Jāņa galvu un, pie pieres roku pielikusi, teica:

„Karsta pierīte. Tu esi par daudz piekusis un pārpūlējies. Kam tev vajadzēja tik pārmērīgi plē-

sties? Nu tu man vēl saslīmsi. Kad redz kādus ķēmus, — tas ir uz slimību, to es zinu.“

„Bet durvis?“ Jānis neticīgi pētīja. „Es taču atradu priekšnama durvis neaizšautas.“

„Tu runā par pagājušo nakti? Es būšu durvis aiz lieliem priekiem pametusi vaļā. — Ēd tagad, mīlais vīriņ. Stiprinies. Skaties, cik skaists gaļas gabaliņš. Tu zini, ka es nopirku desmit mārciņu gaļas. Es skuķēm teicu: Tas nu gan lai paliek tevam.“

Viņa vēlreiz noglaudīja Jāni, noskūpstīja viņu un iespieda rokā karoti.

Jānis ēda, itkā ar visiem prātiem iegrimis apķepušajā kāpostu bļodā.

„Pagaidi, es tev nolaupīšu kartupīšus. Tev tagad samocīti pirksti.“

Viņa dūra melnumu pilno nagu kartupelī un plēsa nost pelēko, pelnaino mizu.

Jānis ēda kā bez sāta. Tomēr reizām viņa acis izplētās tik platas, ka zilajam raudziņam visapkārt apvērtās baltais ābols. Karote palika mierā. Un viņš kā sevī brīnējās:

„Bet es taču biju pie pilnas samanas. Acis man bij vaļā. Es dzirdēju viņa soļus.“

„Skuķi,“ Aija sauca, „Māre, Zenta, — sakiet, vai pie mums pa visu šo laiku ir bijis kāds svešs cilvēks? Vai vakar vakarā te bij kāds vīrietis?“

Meitenes saskatījās. Viņas raustīja plecus. — Nē, — te nebij redzēts neviens svešs cilvēks.

Jānis pacēla acis uz bērniem. Nabagi... Kā dus ziema un vitējošais istabiņas gaiss viņus bija padarījuši bālus un gurdus. Tur nebij vairs ne zīmes no rudeņa draiskulības. Viņiem trūka arī labas barības.

„Man nevajag nekādu liecinieku, Aija. Man pietiek, ja tu saki, ka viss ir labi,“ viņš teica un atkal pieglaudās Aijai, kā bērns mierinošai mātei. „Mīlestība nekad nemelo. Un es jūtu, ka tu tagad sāc mani tā no sirds mīlot. Līdz šim es jutu tikai tavu roku pieskārsanos, jutu itkā uguns svelmi. Nu šī

svelme ir kļuvusi par gaišu siltumu un tavas rokas pārvērtušās par sirds taustekļiem. Aija, kāds prieks tad ir strādāt, kad zini sevi mīlas aizvējā.“

Viņš pamodās kā no miega. Izstaiņoja locekļus un sāka stāstīt par mežu un par skaistajiem vakariem mežsarga mājā. Bērni pienāca tuvāk un klausījās. Viņus interesēja pasaule.

Dzirdējusi par Pakalnietes gaļu un par Sliežu mātes zupu rītos un vakaros, Aija pa pusei skaudīgi teica:

„Tad jau tu esi bijis labāk paēdis kā mēs.“

Ja, bet par to viņš arī strādājis. Viņa redzēs, kas tas par blāķi lazdu būs, kad mājā pārvedīs. Un kas par mantu! Taisnas kā bultas. Slaidas un tik vienmuļas, ka gandrīz vienādi abi gali.

Lai savam stāstījumam, kas bija gaišs un priecīgs, nepiedotu citu, Aijai varbūt nepatīkamu noskaņu, Jānis nekā neminēja par ciemošanos pie saviem vecākiem. Tas viņai atkal varēja atgādināt Ievu, kuŗa nu jau bija daudz maz piemirsta.

„Mums pa māju nekā jauna nav,“ Aija galdū nokopdama, runāja, „izņemot to bēdīgo lietu, ka brūnaļa vairs nedod piena. Šogad viņa ilgāk stāvēs cieti, nekā citiem gadiem. Es domāju, tas viens sivēns būs jāspiež nost, tāds pat nebarots. Nebūs līdz pavasarim ar ko divus izvilkt. Kartupeļi jau beidzas. Ak jā. — Juris man atkal atnesa naudu par karotēm. Un es pārdevu linus...“

„Tā tad tomēr ir bijis kāds pa šo laiku!“

Jāni atkal sāka drudzis kratīt. Viņu neinteresēja ne lini, ne kam viņi pārdoti, ne cik Aija par tiem dabūjusi un kur naudu likusi. Viņš aizsedza seju rokām un vaidēja, raustīdamies kā krampjos.

Aija saskaitās.

„Kas tu esi par nejauku cilvēku!“ viņa tikpat nervozi atcirta. „Par visu pasauli ar tevi var runāt. Tu aizbildini zagļus un laupītājus, saukdams tos par nelaimīgiem cilvēkiem; bet tiklīdz piemin Aizupjus, tu kļūsti traks. Bet kas tavus soļus vēro un kas zina tavas gaitas? O, nu es redzu, ka arī Pakalniete

tev to gaļas gabalu nedeva tā gluži bez kādas ziņas. Gan jau tu būsi viņai kaut kā pakalpojīs, kamēr viņas vīrs bij slims.“

„Aija, tu esi netīra!“ Jānis iekliedzās, un dūres viņam žņaudzās tik cieši kopā, ka nagi iespiedās miesā.

„Pats esi netīrs!“ Aija smējās.

Viņa skrēja un izrāva no gultas gala zilu, saņurcītu kuvēru.

„Tev visa pasaule pilna ar brūtēm, bet es esmu tā netīrā, es, godīga atraitne.“

Viņa sāka raudāt un nosvieda vēstuli Jāņa priekšā uz galda.

Kuvērs bija uzplēsts. Papīrs sasmulēts. Vēstule atstāja tādas telpas iespaidu, ko zagļi izvandījuši. Ātri viņš uzmeta acis parakstam.

„Olga“.

Viņš nosarka.

Tai pašā acumirkli Aija asaras priekšautā noraususi, viņu uzskatīja un teica:

„Redz, kā nosarka, kā brūtgāns.“

Jānis vēstuli salocīja, iebāza atpakaļ kuvērā un pastūma Aijai.

„Es negribu zināt, kas tur rakstīts.“

„Kad pats mīlestības pārēdies, tad nezina vairs ko prasīt no otra. Vai es tev kādreiz esmu aizliegusies, ka tu spokus redzi? Bet es lai nesaku neviena vārda, kur tev no visām pusēm pakal skrien ar vēstulēm. Labi, tu nelasi, bet es lasīšu.“

Aija paņēma vēstuli un nosēdās pie loga.

„Es negribu dzirdēt!“ Jānis iekliedzās un izskrēja no istabas.

Nekā nedomādams, pilnīgi nevilšus viņš bija nogriezies uz upes pusi, kur atdūrās pret dziļi iemītu taku. Prāti viņam atkal pamodās. Galvu nodūris, kā suns pēdas dzīdams, viņš ātriem soļiem sekoja tekai lejup. Pēc atkušņa sniegs tā bija sasēdies, ka nesa cilvēku pa virsu. Te viņš ievēroja lielas zābaku pēdas, kas bija sasmalcinājušas vaļīgos sarmas kristalus uz cietās takas un šur tur dziļāk ieminušās

līdzās takai. Viņš mēģināja likt kājas šajās pēdās, bet nebij iespējams tik lielus soļus spert. Acīm redzot te bija kāds skrējis.

Jānis pasmaidīja un griezās atpakaļ, klusi pie sevis vairāk reižu teikdams:

„Tur pagājušā naktī viens ir skrējis.“

Ticis stallīša galā, viņš atklāja vēl citas pēdas. Aija, viņam mājā neesot, tomēr govi bija dzinusi uz upi dzirdīt. Krastmala, līdz āliņģim tur lejā, bij kā ar arklu izarta.

XXVI.

Kad Jānis ienāca istabā, Aija viņā zobgalīgi no-
raudzījās un teica:

„Izbizojies? Skrēji pēdas ost?“

Jānis nekā neatbildēja. Uz galda vēl gulēja
Olgas vēstule. Viņš to paņēma un, sakniebtām lū-
pām, ar acīm lasīja.

Augsti godāts Baloža kungs!

Atcerēdamās tās jaukās dienas, ko pagājušā va-
sarā palaidām mana tēva sētā, uzdrošinos Jums
rakstīt dažas rindas. Neņemiet ļaunā, ka šīs rindas
nenesīs Jums ne glaimus, nedz arī vēstis par jūtām,
kādas jūs varbūt domājiet manā sirdī vēl esam pret
Jums, pēc manas naivās atzišanās toreiz ar to dienas
grāmatu. Sapnis ir izsapņots. Bet es Jums gribu
pārmetumu taisīt levas dēļ. To krietno cilvēku Jūs
esiet iedzinuši nāvē. Es nepazīstu Jūsu taga-
dējās sievas, bet pēc Jūsu mātes raksturojuma
es spriežu, ka viņa nav Jūsu cienīga. Tai vir-
zienā tur tagad vairs nekas nav grozams, nav arī
nekas vairs par labu griežams, kas ir noticis ar levu.
Man tomēr, še lauku klusumā izbraukušai, gribējās
Jums izteikt savu pārmetumu un savas domas. Ja,
manas domas ir tās, ka Jūsu laulība, kurā Jūs esiet
iegājuši pāri likim, nebūs laimīga. Varbūt viņa jau
patlaban ir nelaimīga. Nedomājiet, ka es par to prie-
cājos. Nebūt ne. Man ir Jūsu ļoti žēl un es daudz
ko darītu, ja spētu Jums palīdzēt. Bet tas ir liktenis
un pret likteni saceldamies ir cīņā krituši visstiprākie
vīri, pie kādiem Jūs nebūt nepiederiet.

Ar sirsnīgu sveicienu

Olga.

Aija pa lasīšanas laiku Jāni nosāņis raudzījās.
Kad viņš bij beidzis un nolīcis vēstuli atpakaļ uz
galda, viņa teica:

„Kāpēc tad tu viņu nenoglabā pie sirds, kā tas pienākas?“

„Tāpēc, ka man visas kabatas cauras,“ Jānis griezīgi atbildēja. „Un tieši pie sirds man nekas vairs neiet. — Nu es redzu, ka arī es esmu izsapņojis savu sapni. Un man ir brīnums, kā es no viņa neesmu varējis pamosties daudz agrāk. Jau priekš kāzām man bij tik stipri grūdieni gan sānos, gan mugurā, gan tieši degunā, ka vajadzēja būt iegrimušam letarģijā, lai nepamostos. Nekas jau nav zaudēts, bet iegūts arī nekas nav. Nestāsti, Aija, kas tur to taku iemina. Man tas ir gluži vienaldzīgi, vai tas bij Juris, Pēteris, žīds vai čigāns. Hā, es ne par ko vairs neuztraucos. Nekas ļaunāks manā dzīvē vairs nevar būt par to, kas bijis, un to es varu vēl nest. O, es varu vēl daudz vairāk! Kļauj tikai virsū un tu redzēsi, ka veseli kalni viegli noslidēs no maniem kamiešiem, bet es stāvēšu ar smaidu uz lūpām.“

Pie pēdējiem vārdiem Jānis bija piecēlies kājās. Sastiepies visā augumā, neskūtu bārdu, ziemas cepuri dziļi uz acīm, viņš stāvēja un tiešām smaidīja. Tas bij tik drausmīgs izaicinājums, ka Aija pavisam saplaka.

„Nerunā tik savādi,“ viņa zemā balsī teica. „Es nekā tev negribu uzkraut, neuzkrauj tikai tu man.“

Viņa stiepa savu roku, lai Jāni mierinātu.

„Ne par tuvu!“ viņš šņāca un atgrūda roku ar tādu sparū, ka Aija sagriļojās. „Runā notālēm, mana mīļā.“

Viņš smējās un apsēdies pie galda sāka plosīt sīkās druskās Olgas vēstuli. Meitenes no kakta tumsas raudzījās bailu pilnām, platām acīm. Istabā bija tāds klusums, ka papīra čirkstēšana likās tik asa un stipra, itkā tur zāgētu balķus. Tad Aija iesāka runāt.

„Mums bija dažādas vajadzības, kuŗās nepieciešami vajadzēja griezties pie kaimiņiem pēc palīdzības. — Kad uznāca tas mikstais laiks, es domāju, — kad tikai to jumtu neielauž. Gova vienu dienu ne-

dzēra, nu es aizskrēju pēc Kornenburgas pulvēra. Skurstens bija aizdedzies. — Vai esi kādreiz iedomājies uzkāpt un izslaucīt? Ne trepju tu neesi uztaisījis, ko vajadzības brīdī pie jumta piesliet. Ari trepes vajadzēja stiept no kaimiņiem. Bet brīnas tagad, kur tā taka gadījusies. Tā taka jau pastāv no rudenā, tu, stulbais. Vai sniegs ir kulis, izņemot to vienu reizi? Tad vēl naudu nesa. Un vēstules nesa. Vai man kāds raksta? Šī jau tev trešā vai ceturtā vēstule šīnī ziemas gabaliņā.“

Jānis nekā neiebilda. Viņš sēdēja un ar apbrīnojamu pacietību plēsa savu vēstuli aizvien sīkākās druskās, līdz beidzot tā bij pārvērsta miltos, vārda vistiešākā nozīmē.

Aija brīdi aprīma, kā vērodama, kādu iespaidu viņas vārdi darijuši. Bet kad Jānis nepacēla ne acu, ja pat ne vaibsts nepakustējās viņa itkā apsūņojušā sejā, Aija turpināja runāt, pa reizai piesaukdama meitenes kā lieciniekus.

„Pirmo reizi Juris atnāca ar šo pašu mulķīgo vēstuli. — Ak es neesot diezgan cienīga sieva tādām lielkungam. Redz, ko tā vecene viņai sastāstījusi. Bet acīs tad kūst aiz laipnības. — Ja, pirmo reizi ar to vēstuli. Viņš jau nenāca, viņš kļiedza viņā krastā tāpat kā toreiz. Un kad es izgāju un prasīju, kas vajadzīgs, viņš teica, lai Jānis atkal nākot pēc vēstules. Es teicu, ka tu mežā un ka man kājās kokeņīcas un ka skuķiem arī cita apava nav, lai viņš ir tik labs un lai atnes. Viņš atnesa vēstuli, brīdi pasēdēja un aizgāja. Skuķi, vai tā nebij? Nu, redzi, vai es meloju? Un otru reizi, tad bij tas skurstens. Trešu reizi — liels paldies — viņš atnesa to naudu un visu nodarīja ar tiem līnēm. Bet tas viss notika ne tā, kā tu to varbūt iedomājies. Taka neka nenozīmē. Varbūt tur ir staigājuši arī citi cilvēki. Vai tad tu domā, ka nevienam visā pasaulē nav Aizupjos nekādu darīšanu, ka man vienīgai?“

Metās jau vakars, bet Aija runāja vēl joprojām, itkā ar savu vārdu straumi gribēdama aizskalot vi-

sus tos netīrumus, kas pa šo laiku bija sakrājušies starp viņu un starp viņas vīru.

Vēl vakariņas ēdot Aija runāja un uzmācās ar dažādiem, tīri saimnieciskiem jautājumiem, lai tikai Jāni iekustinātu uz atbildēšanu. Beidzot tas viņai tomēr izdevās un par pirmo atbildi viņai bij tads gandarijums un prieks, ka viņa atkal iedrošinājās stiept savu roku, lai noglāstītu viņa galvu.

„Nu redzi,“ viņa teica, — „tu tā atkal esi kā cilvēks. Iesim nu gulēt. Tev vajag pamatīgi izgulēties, lai pilnīgi atspirgtu no grūtā darba un iestiprinātos turpmākam. Jo nu jau tu sāksi dienu braukt un pa naktīm drāzt. — Vai tu runāji ar Pakalnu par zirgu? Ja nē, tad varbūt no Aizupjiem varētu dabūt. Viņiem četri zirgi taisni par velti tiek turēti, kā barokļi.“

Pamazām Jānis iegrima acumirkļa saldumā, kā muša medū. Viņu pārņēma viegls reibonis. Aija bija atkal viņu pilnīgi dabūjusi savā varā. Atkal viņš bij ubags viņas durvju priekšā, noliektu galvu, cepuri rokās.

„Mīļā Aija,“ viņš lūdzās, — „piedod, ka es tevi sāpināju. Bet es biju tik uztraukts. Mūsu mīlestības, ne kāda pašlabuma dēļ.“

Viņa bij jau visu piedevusi, pirms viņš piedošanas lūdza, un šī nakts bij viena no laimīgākām visā viņu laulības laikā.

Kad Jānis beidzot laidās miegā, Aija satvēra viņa roku, lika sev zem sirds un sacīja:

„Paturi tā kādu brītiņu.“

Viņi gulēja pavisam mierīgi. Tad Jānis jūta itkā vieglu sitienu.

„Nu?“ Aija priecīgi teica.

„Kas tas bij?“

„Tu, mulķīt, nezini, ko tas nozīmē? Nekas, nāksi vecāks, gan sapratīsi.“

Jānis piepeši visu saprata. Viņu pārņēma nevaldams prieks. Viņš būtu varējis gavilēt un visai

pasaulei skaļi izkliegt savu tēva prieku. Bet tad, —
itkā ar āmuru kāds viņam būtu iezvēlis pa pieri...

Ko tur varēja zināt?

Viņam izsitās auksti sviedri, viņu sāka atkal
drudzis kratīt tik stipri, ka Aijai vajadzēja celties
meklēt mēteli, ko viņam uzsegt.

XXVII.

Aija bij pret Jāni sevišķi laipna un uzmanīga. Viņa ārdīja vecus zeķu stulmus un lāpīja viņa drēbes, sašuva iztrūkstošās pogas, aizlāpīja kabatas. Pie galda viņa labāko kumosu aizvien pastūma vīram, piezīmēdama, ka viņš tas pelnītājs. Jānis turpretim staigāja kā pati vienaldzība. Ne viņš runāja, ne smējās. Aija gaidīja, kad atvilksies šie mākoņi no viņa pieres. Bērni neuzdrošinājās nākt viņam tuvāk un kaut ko jautāt. Pilnīgi sevī nogrimis, kā galvā uzlēcis burvju cepuri, kuŗa dara cilvēku neredzāmu, viņš grozījās pa istabiņu, nu jau ceturto dienu knibinādamies ap stīpbenķi, kuŗš bija tepat gatavs pirms lazdu ciršanas. Viņa darba prieks bij galīgi zudis. Viņš tikai kustējās, lai nebūtu jāsēd pilnīgi dikā, sakrustotām rokām. Aiju uztrauca šī niekošanās. Beidzot viņa asi teica:

„Kad tu uzmodisies, vai tad tu sāksi reiz braukt mežā?“

Jānis pacēla galvu un raudzījās Aijai acīs, kā meklēdams tur vārdu atbildei. Bet pirms viņš atbildi atrada, Aija atkal teica:

„Nevarētu vienreiz to bārdū nodzīt? Apaudzis kā žīds.“

„Ir cilvēki ar vēl lielākām bārdām.“ Jānis atcirta, pieķēries Aijas pēdējiem vārdiem.

Kādā rītā, kad Aija kopa lopus, Jānis uzrunāja bērnus, kuŗi kaktā ievilkušies strādāja ar savām vienkāršajām mantiņām.

Vai Juris jums atnes kaut ko, kad viņš nāk?“

Meitenes saskatījās un tad paglūnēja uz jauno tēvu. Viņa klusēšanu visas šīs dienas arī bērni bija sajutuši kā nastu, tāpēc jutās laimīgi, viņa uzrunāti.

„Atnesa kompetes.“ Rūta teica un pietecēja viņam klāt.

„Toreiz kad to vēstuli atnesa,“ Māre piemināja.

„Un bieži viņš te nāca?“

„Šad un tad atnāca, kā jau memme pati teica.“

„Un vakaros ilgi palika?“

„To mēs nedrīkstam teikt. Memme sitīs,“ mazā, viņam acīs skatīdamās teica.

Tas nozīmēja, ka Juris te bij naktis pavadījis. Ko viņam vairāk vajadzēja? — Viņš tomēr prašņāja tālāk, un viņa balss drebēja, aiz uztraukuma par notikušo un vēl vairāk par to, ka griezās pie Aijas bērniem, lai tie nodotu liecību paši pret savu māti.

„Es jums apsolu, ka memme nedabūs zināt ne vārda no tā, ko jūs man pasacīsiet. Man, turpretim, jāzina, kas te mājā notiek, kamēr manis nav. Un par pateikšanu jūs dabūsiet veselu mārciņu konfekšu, tiklīdz iešu uz bodi.“

Meitenes smaidīja. Pilnīga drošība un vēl piedevām saldumi... Tomēr, tas nebija sakams. Taču mazā nenocietās.

„Viņš palika gan,“ viņa teica. „Memme izdzēsa lampiņu, lai nedeg petroleja par velti. Viņi sēdēja pa tumsu un klusām runāja. Es nezinu, cik ilgi viņš palika. Es aizmigu ātri.“

Lielākās meitenes bikli raudzījās uz mazo māsu, ka viņu apsaukt gribēdamas, bet neuzdrošinājās to darīt. Neomuligas un nelaimīgas viņas beidzot aizlīda aiz savas gultas.

Kad ienāca Aija, istabā viss likās tai labākajā kārtībā. Tikai Jāņa klusēšana viņu uztrauca. Nosēdusies pie galda, viņa pārmetumu pilnā balsī teica:

„Nav labi, kad ēd gaļu un atkal gaļu. Beidzot nav nekāda garduma. Nav sievai labi, ja vīrs vienmēr mājā. Tad viņš drīz tevi apņikst un nemīlo vairs.“

Jānis pacēla acis un brīdi viņā raudzījās. Tad viņš, skaļi iesmējās, paķēra cepuri un mēteli.

Aija sastinga.

„Kur tu iesi?“ viņa sauca un cēlās, ka viņu turēt gribējama, bet viņš jau bij pa durvīm laukā.

Pēc kāda briža viņa izgāja un redzēja, ka Jānis iegriežas Pakalnos. Apmierināta viņa atgriezās atpakaļ.

Tā kā ziema lauku laudīm mēdz būt itkā pasvētdiena, tad Pakalniem bij laika diezgan ar ciemiņu patriekties. Pats patlaban taisīja kādai saimniekmeitai bērza koka kumodi. Viņš rādīja Jānim, kas par koku. Tas bija vietējs māzers, sīki viņšots. melni brūnām actiņām un cirmentiņiem. Tādu koku varētu izlietot pinieriem un iztaisīt desmit tādas kumodes. Bet saimnieks, kuŗam paša lauka malā bērzs bij audzis, gribēja, lai kumode būtu masīva. Jo meita, kad bijusi vēl maza, aizvien teikusi: Tu, tēt, man pūrā dosi šito bērzu. — Lai tad nu bērns arī paņemot to bērzu, kāds viņš ir. Uz Lieldienām šai meitai būšot kāzas ar jauno skolotāju.

Mazie Jānim uzmācās gan ar savām grāmatām, gan ar rotaļu lietām. Pakalniete, kuŗa uzreiz redzēja ciemiņa nenosvērto gara stāvokli, aprāja bērņus un novērsa valodu uz Jāni pašu.

„Tad nu jūs mežu jau izcirtāt?“ viņa jautāja.

Un Pakalns teica:

Nu būs jātaisa talka. Kā gan citādi jūs atveidsiet?“

Jānis nometa ar roku, kā nevēlēdamies runāt. Bet tad viņa krūtis plētās. Viņš nevarēja vairs noturēt to, kas pa visu šo laiku bija krājiies rūgts un sīvs. Viņš neslēpa nekā no visa tā, ko bija cietis jau kopš pirmās dienas. Viņam gribējās savu sirdi izkratīt līdz pēdējam sikumam, varbūt, ka tā kļūtu vieglāka un pastāvīgi krūtis negruzdētu! Un tomēr, kad bij stāstīt beidzis, viņš itkā garīgi sabruka un ievaidējās.

„Ak Dievs!“ viņš iesaucās. „Kas tā vairs par dzīvi, dēļ kuŗas jāžēlojas citiem cilvēkiem. Tāda dzīve ir kā suņiem izmests kauls.“

Pakalni viņu mierināja. Katrai lietai esot sava kreisā puse. Pat tās vislaimīgākās laulības, kuŗas no malas raugoties izliekoties pēc tīrās paradīzes, savos pamatos slēpjot daudz nesaskaņu, pārpratumu

un rūgtumu, sevišķi pirmajā laikā, kad mīlestība vēl mēdzot būt kā gražīgs bērns. Pati teica:

„Viss aug un arī mīlestība beidzot nāk pieaugušā kārtā un kā tāda nav vairs tik untumaina. Dzīve kļūst vienmuļāka, tas tiesa, bet daudz mierīgāka, kā upe, kuŗa pēc pavasara paliem atkāpjās savos krastos un noskaidrojas. Pagaidiet vēl pāri mēnešu un arī jūsu palu laiks būs pāri. Nemiet no Aijas solījumu, ka viņa nekad vairs ar to tēviņu neielaidīsies, un ticiet viņai, gan viss būs atkal labi. Nav ticāms, ka tagad viņai būtu lieks vīrs vajadzīgs. Pa paradumam viņai patīk vēl varbūt tā nauda, kamēr jums pašiem viņas vēl trūkst.“

Jānis klausījās un viņam kļuva vieglāk. Kur tad viņš varēja palikt? Dzīvot vajadzēja un bez Aijas — nē, tā nebija vairs dzīve. — Viņš bija nācis prasīt padoma, ko darīt. Vai nedoties labāk pasaulē? Nu viņš sevī priecājās, kad Pakalnieta runāja gluži kā viņa domas nolasījusi. Patiesībā viņam bija bail, kad tikai Pakalni viņam nedotu tādu padomu, lai atmet Aijai ar roku, lai novel no pleciem visas tās nastas, ko uzņēmies līdz ar viņu, un iet atpakaļ uz Rīgu. Tādi cilvēki, kā viņš nekur nevarēja pazust, ja vien viņš kautcik savaldījās un nekļuva par kroga dzērāju.

Vēlā vakarā, labi sakot — naktī Jānis nāca atpakaļ, ar vislabākiem nolūkiem, pavisam citādi noskaņots pret Aiju, nekā bij izgājis no mājas.

Iedams viņš sevī žēlojās, ka nebij nekā Pakalnam teicis par zirgu, kad viņš pieminēja talku. Laiks metās mīksts; būtu viegla braukšana. Nu viņš gribēja atkal strādāt ar divkāršu straujumu. Bija noslinkots vairākas dienas un to vajadzēja atgūt.

Viņš paātrināja soļus, kā nokavēto saķert gribēdams, un nokļuva mājā pavisam sakarsis.

XXVIII.

Jāņa labā apņemšanās bija vējā, tiklīdz viņš nāca Aijas tuvumā. Viņa mute bij kā aizsieta, kad gribēja runāt par Juri, kad gribēja no viņas pašas lūpām dzirdēt to, kas bija jau zināms, un ņemt solījumu, kā Pakalniete bija teikusi. Viņš nemaz nētika pie tā, lai varētu mierīgi runāt. Ar visādiem sīkumiem viņa dzēla viņu kā ar nātrām. Bez tam šiem pašiem sīkumiem cauri Jānis juta vēl lielāku vilņošanu. Ja, viņu dzīve gāja vilņveidīgi, ļaunuma vilņiem kļūstot aizvien augstākiem. Brīžam viņam likās, ka viņš šūpojas kaut kur gaisos, pāri bezdibeņiem, kuros labāk būtu reizi iegāzties, nekā atkārtoti just zem sevis briesmīgo tukšumu. Atkal nedomāja vairs par nākotni. Diena pa dienai pagāja sēdot bezdarbībā, knibinājoties ap kādu sīksmi, vienīgi, lai rokas kustētos, kad pa galvu jaucās dažādas domas, no kurām neviena nebija atrisināma visā pilnībā. Viņš domāja par mīlestību. Kā viņa dzīva un kā viņa mira, šī pasaules skaistākā jūta. Vai viņa nebija kā dzīva būtne, kuŗa prasa savu tiesu barības rītos un vakaros, dienā un naktī? Kamēr mīlošie ir šķirti... Ak, Jānis tik skaidri atcerējās, kā viņa sirds asinis ik dienas dzēra šī mīlestība uz Aiju. Bet tagad, kur viņiem par šo mīlestību būtu jāgādā kopīgi, kā strazdu pārim par saviem bērniem, nu viņi ar savstarpējām ķildām ļauj tai panīkt. Kas zina, vai tā maz vairs bija dzīva? Kur agrāk Aijas ļaunumu viņš parasti novērsa ar mierinošo vārdu: mīļā Aija, tur tagad viņa sirds jau alka ļaunu atmaksāt ar ļaunu. Viņš nebija vēl nekad tā izturējies pret svešu cilvēku, kā toreiz pret Aiju, kad viņa savā lišķībā gribēja viņam tuvoties ar mierinājumiem. Mīlestība tikai tik ilgi ir īsta, viņš domāja tālāk, kamēr tā ir pilnīgi akla. Tiklīdz mēs neredzam pie sava mīlas objekta vienīgi slavējamās īpašības, mīlas zelta rasa jau ir

nokritis. Mēs skatām kailu patiesību un tā mums sagādā daudz vilšanās. Kas Aija bija agrāk? Bērns. Nevainīga meitene. Vienīgi milai radīta dvēsele, visskaistākā miesas tērpā. Otrās tādas vairs nebija visā pasaulē. Šo skaistumu nevarēja noslēpt ne skrandas, ne darba dienas netīrumi. Viņai vajadzēja tikai pavērt savas lūpas smaidam un viņa uzziedēja kā puķe virs purva dūnām. Tādu viņš Aiju bija skatījis visus šos garos gadus. Viņš bija staigājis pa ļaužu pilnām ielām, pa parkiem, pa izrikojumiem, kur bija tūkstošiem meitu. Tās bija uzposušās kā uz svētkiem, katra gādādama par to, lai nepazustu barā, lai kāds arī viņai uzņemtu acis. Viņš bija domājis: vai šai pulkā nav viena, kuru es varētu mīlēt? Nē, viņš tām visām varēja iet garām ar vislielāko vienaldzību; jo visas viņa sirds asinis pavalkāja mila uz vienu vienīgu meiteni, uz dievišķīgo Aiju. Tagad viņš bieži vien redzēja priekšu viņas drēbes, viņas netīrās, stalli sabristās kājas, ar kvēpiem nosmulētās rokas un seju, kuru viņa necentās nomazgāt pat pēc aizrādījuma, ka tas netīrs. Viņai trūka divu zobu, un Jānis uztraucās, kad Aija smeļoties pēc iespējas centās lūpas turēt cieti, lai neatsegtos nepatīkamie robi. Viņam nepatika arī, ja viņa atsedza lūpas un itkā rādīja viņam savus raganas ilknus. Tas bija varbūt tāpēc, ka viņa to darija aizvien, kad bija ļaunā prātā. Sākumā viņš Aijai baroties varēja maigi saņemt viņas roku un turēt to tik ilgi, kamēr Aija pasmaidīja. Tagad ikviens viņas skarbāks vārds tika atmaksāts ar pilnīgu viņas ignorēšanu. Tomēr, — vēl viņa mīlestība nebija mirusi. Vajadzēja tikai Aijai sacīt vienu mīlu vārdu, un Jānis izkusa viņas priekšā. Viņš ticēja un uzticējās viņai, viņu pilnīgi vērtēdams pēc sevis. Šie mīlie vārdi tomēr kļuva arvien retāki. Bez tam Jānis tajos sāka dzirdēt itkā zobošanos un liekulību. Viņas „mīlais vīriņš“ skanēja tik neķītri, ka sirds viņam sāka ļoņot, tiklīdz tas nodzingstēja viņa ausīs.

„Tu nemaz vairs nedomā par darbu,“ Aija kādā dienā teica. „Vai tu arī zini, ka maizei miltu vairs

nav? Uz pienu jāgaida vēl nedēļas divas. Gaļa pie beigām.“

Jānis pacēla savas zilās acis un pasmaidīja.

„Vēl mums ir kartupeļi, putraini un ūdens,“ viņš atteica.

Viņu bija pārņēmusi savāda vienaldzība. Ne pret darbu, nē, — par to viņš domāja vienmēr; bet viņam šķita, ka darba panākumi neattaisnos uz viņiem liktās cerības. Aija izrādīja tik maz līdzdalības pie viņa nākotnes plāniem, ja pat bieži smējās par tiem, ka labāk viņam šķita vilkt dzīvību šai pašā gruvešu kaudzē, bez aizdara, bez maizes, nekā raudzīt pacelties cilvēcīgā dzīvē.

Pēc vairāk dienu ilgas nogrimšanas sevī, Jānis piepeši atkal modās. Viņam uznāca tāda kāre dzīvot, ka rokas tīrpa pēc darba un sirds kūšāja atkal mīlestībā pret Aiju. Vai nu to bij darijusi saule, kuŗa tai dienā, pēc ilgāka laika parādījās pie debesīm, jau diezgan augsta un silta, vai tā bija dzīvības sacelšanās pret nāves stingrumu, bet viņš piepeši satvēra Aijas roku tik cieši, ka tā nobrikšēja.

„Aija, es tev ko teikšu . . .“

Aija atvilka savu roku, pavicināja to, kā sāpes remdēdama, tad teica:

„Es klausos.“

„Mīļā Aija, sāksim atkal dzīvot,“ Jānis iesāka. „Šādas nikšanas es nevaru ciest. Es patlaban jūtos nevis kā tas, kam mūsu dzīvi jāizveido, bet kā vērotājs, kādu jūs to izveidosiet abi ar Aizupju Juri. Ar tiem grašiem, ko viņš tev atmet, nekas nav izdarāms. Mīļā Aija, ja tu man piederī, tad piederī man vienīgam. Es tevis netiesāšu, es neteikšu tev ļauna vārda, bet saki man visu taisnību: vai Juris bija šeit, kamēr es mežā strādāju? Vai viņš palika te vakaros vēlu un jūs pa tumsu runājāt?“

Aija raudzījās uz zemi, kā pārdomādama, ko atbildēt. Tad viņa teica:

„Bērniem tādas sarunas nav jādzird. Tu varēji izvēlēties laiku, kad viņi aizmīguši.“

„Vai bērni nav to savām acīm redzējuši, par ko es tagad runāju?“

„Nu labi. Un ja tā būtu bijis?“

„Par to es nešaubos. Man vajadzēja tikai dzirdēt no tavas mutes. Atzīties ir reizā nožēlot, un nožēlot ir tikpat kā solīties laboties. Apsoli man, mīļā Aija, ka tu nekad vairs ar šo cilvēku nesatiksies ,pat ceļā nē. Soli man to, un tu redzēsi, ka mūsu dzīve uzreiz pieņems citu seju. Tu pievērsīsies nedalīti man. Es gādāšu tikpat stipri par mūsu labklājību, cik stipri tevi mīlu. Bez tavas mīlestības es esmu kā atlauzts zars, kuŗš salapo, bet kuŗam vasaras vidū jau jānodzeltē. Apsoli man to.“

Aija likās aizkustināta. Viņa pieglaudās viņam un teica:

„Es zvēru, ka nekad vairs to nedarišu. Bet tev vajag mani saprast. Es nevarēju viņa palīdzību apsmādēt un visu tā uz reizas kā ar nazi nogriezt, sevišķi, kur tev nekā nebij un kur mums tomēr vajadzēja dzīvot. Bet nerunāsim vairs par to. Tagad ir priekšā svarīgas lietas.“

Viņa cēlās, izņēma no gultas gala savazātu lupatiņu, izraisīja no tās trīs rubļus un sniedza viņam.

„Tagad ej tūlīt uz bodi un atnes divdesmit mārciņu maizes miltu. Nopērc arī sev un man pa kreklam. Esam jau tuvu plikumam. Tā ir pēdējā nauda par karotēm. Paskaties tikai, — savs labums atlec arī no tādiem niekiem.“

Jānis saģērbās un gāja. Sirds viņam bija brīšķīgi mierīga. Viņam likās, ka nu visa ziemas bardzība jau pāri, ka nu līdz ar saulīti, kuŗa lika dienvidu pusē jumtiem tecēt, dabūs atkal jaunu spožumu visā viņu dzīvē. Viņš gāja vieglām kājām kā jauneklis, pa mazliet atkusušo sniegu un domāja, ka rītu pat jāvēc kopā talka un jābrauc pēc lazdām. Pakalns viņam katrā ziņā būs piepalīdzīgs; jo viņam visi kaimiņi bij labi pazīstami, kurpretīm Jānis te bija tik svešs, ka retais viņu vēl no sejas pazina.

Tā viņš gāja, iegrimis rosīgās domās, kad pie-

peši viņa ausis uztvēra rēcošas bērna raudas. Viņš atsitās atpakaļ.

Tur no stallīša gala uz viņu skrēja mazā Rūta, basām kājām, kailu galvu.

„Tētiņ! tētiņ! tētiņ!“

Jānim sirds pagura. Viņš skrēja atpakaļ uz māju.

Kas tur bija noticis?

Ticis klātu, Jānis saķēra puskaילו bērnu un nesa viņu uz istabu.

Tur viņš priekšnamā saskrējās ar Aiju, kuŗa, ar pakulu kratāmo vārpstu rokā, steidzās laukā.

Jāni ieraudzījusi, viņa sarāvās, bet nespēja valdīties savās dusmās.

„Nositišu, rupučus!“ viņa kļiedza. „Ne deguna vēl nemāk noslaucīt, bet niekus stāstīt māc. Vai viņa tev neteica, ka Juris dzīvojis te pa naktīm? Dod šurp!“

Viņa sniedzās, lai izrautu bērnu viņam no rokām.

Jānis ienesa meiteni istabā un nolika gultā. Abas lielākās māsas bija dabūjušas zilas muguras, un viņu raudas un krampīgā raustišanās bij tik sirdi pļošošas, ka Jānis nenocietās un viņas apglaudīja. Aijai, kuŗa draudēja ar vārpstu, viņš nostājās ceļā un teica:

„Es esmu vainīgs, ne šie bērni. Ja mazā ir ko teikusi, tad vienīgi tāpēc, ka es to viņai uzstāju.“

Kad Aija nelikās dzirdis, viņš izrāva viņai koku un salauza to vairākos gabalos.

Nu viņa uzlēca uz mūriša un norāva no krāsns virsas šakali.

Ari to Jānis viņai izrāva un iemeta kaktā.

Tad viņa metās ar dūrēm uz mazo, kuŗai katrā ziņā vajadzēja savu tiesu dabūt.

Jānis uztraucās. Viņš saķēra viņu no muguras puses un ar sāpīgu, spēcīgu triecienu iesvieda gultā.

Aija ievaidējās un tad, pēkšņi atslābusi, sāka gauži raudāt.

Jānis nesaprata, ko darīt. Viņam nebija Aijas

žēl, jo viņas asaras bij tikai viņas dusmu izverduma turpinājums. Viņš būtu varējis iet. Bet bija bail, ka Aija nesāk atkal traktot ar vēl lielāku niknumu un bērnus tiešām nenesit. Viņš apsēdās un brīdi gaidīja. Viņš nevarēja nekā domāt. Viņa ausis bija pilnas raudu, vaidu un šņukstu. Pēc kāda laika viņš teica:

„Ja tu apsolies bērniem nekā nedarīt, tad es eju, ja nē, — dzīvosim bez maizes.“

Aija pacēlās sēdus.

„Ej vien. Es jau viņiem nedrīkstu vairs pirkstu pielikt. Es nu viņu acīs esmu nostādīta par bendi un tu esi tas glābējs engēlis. Ak Dievs, kam man bij bērnus piedzīvot, kad es viņus nedrīkstu pēc sirids patikšanas rāt un pārmācīt, kad viņi pret mani noziegušies. Ej vien. Es viņiem nelikšu vairs ne pirkstu klāt, no šīs dienas. Velns tak nevar sacensties ar Dievu. Ak es mulķe, mulķe, — un tādām es devu solījumu, ka neielaidīšos vairs ar cilvēku, kuŗš ir pilnīgi manā pusē un dara man vienīgi labu.“

Jānis noskurinājās un izgāja.

XXIX.

Aija bērnu vairs neaizskāra. Nebij arī tā, ka viņa bērnu acīs būtu zaudējusi savu cieņu. Mātes asaras uzreiz bērnu sirdis darīja mīkstas. Tie, viens pēc otra, virzījās viņai aizvien tuvāk, līdz mazās rokas viņu apņēma no visām pusēm. Pat Rūta bija aizmirsusi savas bailes un lipa viņai klāt, bez kādām aizdomām. Saule spilgti krita uz istabiņas klona, atplaiksnīdamās nokvēpušajos griestos un pieliedama visu telpu ar bālu gaismu, kuŗa it kā lēnām kaut kur virzījā, bet nekur netika. Bērni tagad izskatījās ārkārtīgi bāli. Sarkanās, saraudātās acis bija atņēmušas vaigiem pēdējo asiņu pilienu. Ari Aija bija bāla, dzeltenī pelēkiem plankumiem uz pieres. Viņas roka, kuŗa nesen draudīgi bij cēlusies pret bērniem, tagad gudri slidēja pa viņu matiem, un šie glāsti, kuŗi bij tik reti, bērnu sirdis atspirdzināja, gluži kā rasa pēc gaŗas, svelmainas dienas atspirdzina puķes.

„Redziet,“ Aija, ar roku vēl vienmēr glaudidama skuķu galvas, runāja, „kādas jūs esiet muļķes. Jūs viņam stāstiet, ko es jums teicu nestāstīt. Kas tad viņš jums ir par tēvu? Jūs domājiet, ka viņš ļoti labs, tāpēc kā jūs nesit. Bet vai es neesmu labāka, vai es jūs nemīloju vairāk, vai es par jums negādāju dienu un nakti, ja arī mana roka vienu otru reizi paslīd?“

Aija brīdi klusēja, kā atbildes gaididama. Un bērni tiešām atbildēja piekrītoši, visi trīs viņai pieglauddamies tik cieši, it kā ar viņu saugt gribēdami.

„Ko viņš jums laba darijis? Pasakiet! Tikai tos lakatēļus, uz svētkiem, un tās koka zoles viņš jums ir pagādājis. — Vai viņš ko soliņa par pateikumu?“

Bērni neatbildēja. Tikai kad jautājums tika atkārtots, mazā Rūta bikli izdvesa:

„Veselu mārciņu kompetu.“

„Bērnī, bērni, — jūs pārdodiet savu māti par veselu mārciņu konfekšu. — Ejiet nost!“

Viņa atgrūda bērnus, kā aita jērus, kad tie diezgan zīduši, un cēlās augšā.

Diena pagāja kā visas ziemas dienas. Bērnī drīz vien bija aizmirsuši savas sāpes. Viņu kaktā atkal pa reizei skanēja apspiestī smiekli, kā viemēr, kad viņi savā nodabā rotaļājās. Aija, apmetusi nepieciešamo mājas soli, apsēdās pie loga, pa kuŗu bija pārredzams ceļa gabals, Jānim ejams. Viņa gaidīja ar nepacietību miltus, jo tūlit šovakar bij jājauc maize. Viņa sēdēja, līdz zemes mala sakusa ar debesī un iestājās pilnīga tumsa; bet gaidītais nenāca. Ar pēdējām garozām bērnus kaut kā apmierinājusi, viņa vēl sēdēja un gaidīja.

Vai tikai Jānim ceļā nebij gadījies kaut kas ļauns? — Nu jau viņš varēja būt pārnācis, aizgājis un atkal pārnācis. Naudas dzeršanai tak neatlika.

Pulkstens dziedoši nosīta jau septiņi.

Te piepeši pie durvīm kaut kas skribinājās.

Aija pieliecās pie loga; bet tumsa bij tik bieza, kā, saredzēt nekā nevarēja. Ari logs bij sācis atkal apledot. Viņa cēlās un gāja ielaist.

„Brīnums gan, kā tu nepaliki tur par nakti,“ viņa iedama rājās un, durvis atšāvusi, sarāvās.

Tas bija Juris.

„Labvakar!“ viņš sauca un stiepa savu bārdaino zodu uz priekšu.

„Nenāc iekšā, no Dieva puses nenāc!“ Aija čukstēja. „Bērnī ir nomodā. Viņi ir jau vīram stāstījuši, ka tu nācis pa vakariem, kamēr viņš bij mežā.

„Tiem knauķiem vajadzēja sukas. Bet viss var būt, ka vairāk viņi nestāstīs, jo nebūs kam stāstīt. Man ir jaunas ziņas. Iesim vismaz priekšnamā. Te taču aukstums ķeras pie deguna.“

Viņi iegāja priekšnamā un, kad Aija bija pārliecinājusies, ka bērni aizmiguši, istabā.

Viņi runājās. Zemā, vienmuļā balsī Juris atstāstīja, ko brālis, pārbraucis no pagastnama, teicis par

Jāni, kuŗš piedzēries ālējies pa baznīcas krogu. Viņš aicinājis, — braukšot reizā uz mājām, bet Jānis atteicis, lai velns tur braucot, šis viņa vietā dzīvošot labāk ellē.

Juris to pateicis smējās un piebilda:

„Cik viņam vajagot, kā cālim . . . Kas nav radis dzert, tam reibst jau redzot vien, kad citi dzer.“

Viņš virzījās Aijai tuvāk; bet viņa atstūma viņu un teica:

„Man baist.“

„Kas par baili?! Brālis tikko pārbrauca. Viņš palicis vēl krogā. Kamēr atdelverēs pa tumsu, var pienākt pusnakts. Mēs esam droši. Nu jau vairāk kā nedēļa, kopš neesmu pie tevis bijis. Pēc tik ilgas gavēšanas tu taču manis neatlaidīsi neēdušu.“

„Ar kādu likumu viņš māk runāt,“ Aija smējās un virzījās Jurim tuvāk; bet tad piepeši kļuva nopietna un teica: „Kad tikai viņš atnestu tos miltus. Mēs vakariņās apēdām pēdējās garozas.“

Tai pašā brīdī ārā atskanēja saraustīta dziesma un loga stiklā iegulās liela cepure.

„Ā, — ko jūs tur dariet?!“

Aija sastinga. Viņa ķēra aiz rokas Juri, kuŗš nebij mazāk nobijies, un izrāva viņu priekšnamā.

Jānis nāca ar lielu troksni. Kad Aija atvēra durvis, viņš nenāca vēl iekšā. Rokas kā diriģējot plātīdams, viņš dziedāja savu dzēruma dziesmu:

Kaut būtu mūsu zemīte,
Tas brandavīna ezeriņš,
Tad es, kā mazais asariņš,
Tur iekšā peldētu.

Iemeimurojis isabā, viņš steigšus dedza uguni.

„Nu es gribu pie lampas gaismas apskatīt tos spokus.“

Viņš ņēma lampiņu rokā un izmeklēja visus kaktus un pagultes. Viņš gribēja arī pārlicināties, vai priekšnama durvis ir aizšautas vai vaļā, un delverēja laukā. Lampa briesmīgi kūpēja.

Aija mierīgi noskatījās viņa komiskajā rīcībā, jo

zināja, ka Juris priekšnamā nepalika, bet viņiem gar muguru aizlaidās.

Atradis priekšnama durvis neaizšautas, Jānis smējās:

„Ha, ha! Nu tu atkal, aiz lieliem priekiem par manu pārnākšanu, neesi durvis aizšāvusi. Kas tev par nelāgu parašu: aiz priekiem durvis — pamest vaļā.“

„Kur milti?“ Aija nedroši vaicāja.

„Vai es esmu melderis, ka tu no manis prasi miltus? Labi. Es jau nesu. Es jau viņus nopirku, bet viņi iztecēja, kā ūdens. Es to maišeli sviežu no viena pleca uz otra, un viņš tiek vieglāks un vieglāks. Beidzot es apskatu, — tur tak nevar būt divdesmit mārzīņu. Tad es savīstiju un iebāzu kabatā ar visu maisu.“

Viņš cīnījās, vilkdams miltu maišeli no kabatas.

Aija viņam palīdzēja. Nu viņa redzēja, kā patiesi mēteļa mugura bij piedzīta ar miltiem baltai balta. — Maišeļa vienā stūrī bij vēl laba sauja. Tas bija viss no lielā pirkuma.

„Iet kā bez atmaņas,“ Aija grūda viņam maisu zem duguna. „Ēd nu ēd!“

Jānis izbolīja baltas acis.

„Siev!“ viņš teica, — „tu labāk baksti savu degunu. Tu nevīžo maisu aizlāpīt. Vai es zināju, ka viņam abi gali vienādi? — Man jau bodes zellis teica: Tas maiss neturēs. Sak, turi tikai tu to, ko tas maiss, tad būs labi. — Un vai man ir cimdi? Nagus būtu nosaldējis, ja milti nebūtu iztecējuši un rokas nebūtu dabūjis sabāzt piedurknēs.“

Viņš pūta saužās, sildīdams pirkstus, kuŗi patiesi bija nosaluši zilisarkani.

Jānis izvilka no mēteļa otras kabatas pudeli degvīna. Tad atsedza vienu stērbeli un izvilka no iekšas kabatas vēl vienu pudeli. Tās bija aizlakotas, pilnas dzirkstoša, skaidra šķidrums. Abas pudeles viņš nolika uz galda, bet mēteļi nosvieda istabas vidū zemē un uzmeta cepuri virsū.

Kad Aija gribēja drēbes pacelt un pakārt, viņš uzkliedza:

„Neaiztiec! Lai guļ mana bagātība. Meklē labāk uzkožamo.“

Viņš izvilka no svārku kabatas vēl trešo pudeli. Tā bija pusē, pavisam valā, jo kurķis bija ieogrūzts iekšā. Tas devoja viegli pa degvīna virsu, pudeli pa gaisu vīcinot.

„Ar šo es visu ceļu sildījos. Nu mēs par abiem viņu piebeigsim un tad iesim gulēt. Prozīt!“

Viņš ieņēma lielu malku un sniedza pudeli Aijai. Aija to paķēra un noglabāja gultas galā.

„Kad negribi, es neuzspiežu. Nē, es nekad neuzbāžos ar savu laipnību. Bet šitām divām, kam tās cepures vēl galvā, tu liec svētu mieru. Tās ir pirktas talkai. Saproti, man tās lazdas jādancina mājā, un to var tikai ar šo pudeli palīdzību. Man viņi prasa: kur tu, Galder, — he, Galders es esmu! — liksi tik daudz šņapsta? Talkai, es saku. Un viņi piedāvājās turpat uz līdzenas vietas. Man tikai jāpasvilpj un lazdas būs mājā. — Bet skuķi, ko jūs tur guliet, kā murmuļi? Še šokolade!“

Viņš atkal cīnījās ap kabatu, līdz izvilka prāvu dzeltena papīra vīkstoli, pilnu čaukstošu konfekšu un pasvieda gulošiem bērniem.

Meitenes pamodās un, aptvērušas situāciju, sāka naigi zīst, kost un šņakstināt, tā kā visu kaktu pārņēma jautra noskaņa.

„To jūs godīgi esat nopelnījušas,“ Jānis, ar labpatiku bērnos raudzīdamies, teica. „Ja jūs vēl kādreiz to melnbārdaino čigānu redziet, tad tikai pasakiet man. Mēs viņam ieliksīm sprudzeni astē. Un jūs dabūsiēt vēl labākas lietas ko ēst. He, he, — par viņa paša naudu...“

Aija nezināja ko iesākt. Rāties viņa neiedrošinājās, jo no visas vīra izturēšanās nojauta, ka viņa valda kūsošas dusmas, kas izlauzušās varētu nest nelaimi. Viņa iekrita gultā un raudāja.

„He, he,“ — Jānis smējās. „Paklausies tikai, — ari viņa māc raudāt.“

XXX.

Kad Jānis pamodās, smagu, sāpošu galvu, pirmās skaņas, ko viņa ausis uztvēra, bij Aijas raudas.

„Tu sāc ar raudāšanu nodarboties,“ viņš zobgalīgi teica.

Viņš juta lielu gandarījumu. Viņam šķita, kā ar Aijai nodarītām sirdssāpēm viņš būs mikstinājis viņas izturēšanos pret sevi un piespiedīs laboties. Varbūt drīz viņa nāks, kritīs viņam ap kaklu un solīsies būt cits cilvēks. Ja ne citādi, varbūt bads viņu piespiedīs apsvērt savu stāvokli un dzīvot citādi. Patiesībā visu vakarvakara nelaimi viņš vairāk bija inscenējis, nekā dzēruma neapziņā izdarījis. Tā kā Aija bija iedevusi cauru maisu, viņš miltiem bij ļāvis mierīgi izbirt, ar ļaunu prieku domādams, ko gan viņa iesāks, kad nebūs maizes mājā un viņš negādās. Drusku iereibušu viņu bija sagražis ļauns spītēt-prieks un viņš vēl šorīt nebij no tā gluži svabads.

„Smejies tikai,“ Aija gaudīgā balsī, asaras rīdama, gandrīz kļiedza. „Mētā savu naudu par blēņām, ar ko bērņus vilināt uz nedarbiem. Redzēs, redzēs, ko tu tagad ēdīsi. — Aizej uz stalli un paskaties, kas tur ir noticis, kamēr tu dzer un ligsmojies. Ak mans Dievs, — vajadzēja tev man pievest tādu nevēgu vīrieti par vīru. It kā man būtu trūcis krietnu lauku celvēku, kuri kaut ko saprot visās lietās un nestāvētu tev kā vagāri aiz muguras, uzraudzīdami tavu tikumu.“

„Vai griesti iekrituši?“ Jānis vienaldzīgi jautāja un piemetināja: „To viņiem sen jau vajadzēja darīt.“

„Ja, to viņiem sen jau vajadzēja darīt. Tev būtu bijis liels prieks, jo griesti būtu iegāzušies un mani nosituši. Es jau tev esmu līdz kaklam.“

„Aija,“ Jānis pacēlies teica un berzēja pieri, kā no sāpēm atsvabināties gribēdams, „kāpēc tu runā

tādas lietas, kam pati netici? Varbūt, tu to vēlētos, jo tev uz to ir savi iemesli. Nebaidies, Aija. Es tevis neapgrūtināšu. Vēl es dzīvoju un ceru. Bet kad luga būs izspēlēta līdz galam, es nozudišu tikpat klusi, kā ierados pie tevis. Ne vispār sieviete, vienīgi tavš seno dienu tēls ir mani augšup cēlis līdz šai dienai. Mān nav vajadzīga sieviete, bet sieva.“

„Es nemāku tā runāt un nevaru izlikt savu sirdi kā uz delnas. Es tikai redzu, ka mums nav laimes. Viens solis uz priekšu, divi atpakaļ. Tu pelni sīkumus, tu urbies un kārtu un riko, bet pie lielākiem darbiem ķerties tev aprūkst spēka un gribas. Tu izcērt lazdas, bet negādā par viņu atvešanu. Tu grebi kartotes, bet sniegs tevis dēļ lai ielauž juntu, skurstenis lai aizaug kvēpiem. Tu nesi skuķiem saldumus, bet neiedomā, kā mājā nav maizes garozas. Tu guli piedzēries un nezini, ka stallī govs pagalam.“

„Ko tu runā!« Jānis iesaucās.

Viņš paķēra svārkus un, iekāpis tupelēs, skriešus devās laukā. Aija viņam sekoja.

Stallī bija savāda, aizgrābjoša aina. Brūnāļa gulēja uz vieniem sāniem, saplakusi, galvu atmetusi, miglainu aci stīvi griestos raudzīdamās. Viņai apkārt, plaši kājas ieplētusi, drebēdama un klaupādama, gāja brūna gotiņa. Viņa gāja, lika purnu pie mātes un katrreiz strauji atrāvās, kā satrūkusies no aukstā ķermeņa. Beidzot viņa sataustīja brūnāļas auss galu un sāka to zīst.

„Es nevaru skatīties!“

Jānis saķēra galvu un atstāja kūtiņu.

„Dod nazi!“ Aija sauca viņam pakal

Viņš izņēma nazi no kabatas un, uz to pusi neskatīdamies, roku atpakaļ pastiepis, iedeva Aijai.

„Kam nav pasaulē vietas, lai labāk mirst,“ Aija, istabā ienākusi, nazi riklupatā slaucīdama, teica.

Bet tad viņu pārņēma žēlabas un viņa sāka raudāt. Raudādama un šņukstēdama viņa runāja vienā runāšanā.

„Lai veca bija, tomēr savu piena lāsi deva, kad atnesās. Kas nu mums par barību, kas par stalli, kur

visi vēji cauri skrēja, tomēr bērniem bija aizdars. Ko mēs tagad darīsim? — Es jau vakar rītā redzēju, ka viņa tāda nemierīga. Bet kad vakarā devu ēst, tad gulēja. Lai gul, es nodomāju, — smags lops, un vājš, nav jau tā celšanās tik viegla. — Vajadzēja tev aizšķēteties uz to bodi. Vakars vispārīgi diena nebija no labajām, un vakars un nakts bija tādi, aiz kuŗiem varēja aizmirst daudz ko.“

Viņa pacēla savas asaru pilnās acis. Viņu skati sastapās un Jānim kļuva Aijas bezgala žēl. Šais acis bija tik daudz ciešanu, tik daudz tīri dzīvnieciskas padēvības liktenim, ka viņa rokas pašas no sevis stiepās, lai viņu apkamptu un mierinātu. Bet Aija, to neievērojusi, griezās tieši pie viņa:

„Tu varēji purā vai ellē aizmesties. Ko tu te iegagies manā dzīvē kā slepkava. Kur vien tu piedurries, tur iznāk kaut kas ļauns. Tu saki vārdu un tas kaut kur ieduras kā skabarga un apaug un sāk pūžņāt. Kur manas acis bija, kā to agrāk neredzēju? Kas manu prātu bija apstulbinājis, ka es to nakti, kad tu gribēji iet, tevi turēju? Vai tas bija tā sauktais cilvēka liktenis, no kuŗa neviens nevar izbēgt?“

„To pašu es varu sacīt ar vēl lielāku pārliecību,“ Jānis pārsteigts teica. „Es tevi vienmēr esmu ņēmis vārīgi, kā olu, bet tu vienmēr esi raudzījusi velties un atsisties pret kaut ko cietu, lai sadauzītos un teiktu manu vainu. Ja, patiešām, kāpēc tu teici man tai liktenīgā naktī, kur tu labi zināji, ka man līdzās stāvēs kāds cits vīrietis, kuŗš tev daudz mīļāks par mani un kuŗam tu jau sen bijī piederējusi?“

„Ko nu mīļāks,“ Aija kā taisnodamās teica. „Bet viņam kaut kas bija. Būtu tev bijusi nauda, nebūtu uz to mežu aizdauzījies, — viss būtu labi. Vai viņš nāca, kad tu mājā bijī? Pats redzēji, ka turējās pa lielu gabalu. Bet izdevība rada zagļus. Viņš man tik daudz laba darījis, kad visi cilvēki mani bija atstājuši, ka es nevarēju viņam aizliegties. Un vai es nelūdzu piedošanas un nezvērēju, ka savā mūžā vairs ar viņu netikšos ne ceļā? Bet tu par viņu runā un viņu daudzini, lai būtu tikai man ko pārnest. Vai

es pēc tam, kad mēs nopietni izrunājāties, vairs esmu pieminējusi tavas brūtes, uz ko man būtu vairāk iemesla? Vai tu mani esi aiz rokas notvēris laulības pārkāpšanā? Bet tev raksta tādas vēstules, labi zinādamas, ka tu jau esi vīrs.“

„Tu man varētu pārņemt tikai to, kas iziet no manis. Bet tāda pārņemšana es neesmu pelnījusi. Es sievietes aizvien esmu turējusi kā jaunlaiku gleznu, kurai no tālienes apskatāmas. Tu bijī vienīgā, kurai es pieliku pirkstu un sataustīju asus krāsu traipus. Iesim, Aija, katrs savu ceļu un nesāpināsim savas sirdis, kurās nespēj sakust par vienu.“

„Nu tu to saki, kad ir par vēlu. Tu esi mani iedzinis badā, — nu tu runā par šķiršanos. Tev, pasaules klaidonim, ir viegli. Tu aiziesi kā nācis. Bet kur es palikšu, pamesta sieva? Vai es drikstēšu vairs precēties?“

Jānis par to nebija domājis. Aijas vārdi par precēšanos viņu notrieca. Ne par ko viņš negribēja viņu zināt pie kāda cita. Kā vanags viņš viņu sagrauba stiprās rokās, žņaudza viņu un kā neprātā čukstēja:

„Nē, nē, — nevienam es tevi nedošu. Tu esi mana sirds, mana dvēsele, mana pasaule. Es dzīvoju vienīgi caur tevi. Bez tevis manai dzīvei nav nozīmes.“

„Tad labi,“ Aija viņa skūpstiem ļaudamās teica. „Nu es esmu mierīga. Tad iesim, nodirāsim to teļu.“

Jānis vilcinājās un Aija turpināja:

„Tā teic, ka muižās visus teļus vienu dienu vecus pārdodot. Ēd tādu gaļu vēl labāki cilvēki, nekā mēs. — Un govi būs jāšacērt gabalos, jāizved un jāizgāž uz ledus. Kur lai viņu tagad ierok? Pavasarī upe aiznesīs.“

Jānis domāja, kā iemesls govs nonīkšanai katrā ziņā meklējams dzirdīt dzišanā uz upi, kamēr viņš strādāja mežā; tomēr par to Aijai neminēja neviena vārda. Viņš runāja vienīgi par to, ko varētu vēl glābt. Varbūt viņa mēģinātu ziepes vārit?

Nē. Aija to nekad nebija darijusi un — tas bija saistīts ar izdevumiem, bet naudas viņiem nebija.

Viņi abi iegāja dzīves prozā un iegrīma viņas sīkumos tā, kā Jāņa garam pietrūka lidojuma. Viņš skaidri juta sava garīgā cilvēka krišanu, grimšanu un miršanu. Palika tikai tīri miesiskā daļa, kuŗa kapāja maitas, plēsa ādu nost tikko dzimušam kustonim. Viņa žoklis cēlās un krita, mēle kustējās: viņš runāja.

Aija bija ar viņu un viņi sapratās labāk kā jebkad.

XXXI.

Divas dienas un divas nakts trakoja nepiere-dzēts putenis. Biezi sniega mākoņi cēlās, uznāca un gaŗšļaukus nolaizdamies, brāzās pāri pakalnei, kuŗa it kā vairījās pieņemt tik daudz sniega. Bija brīži, kad spīdēja bāla marta saule, bet ari šajos brīžos gaiss bija pilns sniega, jo vējš mēza zemi ar tādu niknumu, kā jau nokritušās pārslas uzvijās augstu gaisā, kļū-damas par jauniem mākoņiem. Bija tāds laiks, par kuŗu mēdz sacīt, ka tādā labs saimnieks savu suni nedzen laukā.

Jānis sēdēja istabā bez kāda darba. Viņš bija nodomājis šais dienās taisīt talku, bet nebij iespēja nekur tikt. Vispirms vajadzēja pagādāt maizi, kuŗas pašiem nebij. Nu jau viņi cita nekā neēda, kā kartu-peļus ar teļa gaļu, un virsū uzstrēba tēju, pie kam bērni katrai reizei dabūja cukura graudu, zirņa lie-lumā, bet lielie dzēra silto ūdeni tāpat bez cukura.

„Tiklīdz laiks mazliet aprims,“ Jānis teica, „es iešu pie Pakalna un lūgšu palīdzības. Viņš aizdos kādu sieku miltu un ari kaut ko no aizdara. Es zvē-ru, ka rudenī to visu varēsīm atdot.“

„Tikai miltus. Vairāk mums nekā nevajag. Vai talkai teļa gaļa slikta? Es uzvārišu ar putraimiem tādu zupu, kā nenoēsties. Patiesībā to govš gaļu mēs tādām gadījumam ari būtu varējuši lietot.“

Jānis atmēta ar roku.

Viņš gāja no viena loga pie otra, vērodams, vai putenis nestājas. Bet vējš gaudoja, un sniegs jopro-jām dejoja ap mājiņu, griezdamies stallā priekšā gaŗā, slaidi izliektā kupenā, kuŗa jau sniedzās tepat līdz jumtam. Izskatījās, it kā tur nebūtu visū ziemu staigāts, it kā stallim ar istabu nebūtu nekāda sa-kara.

„Taisnību sakot,“ Aija iesāka, „mums vajadzētu abus tos sivēnus nokaut, tad mēs būtu ar aizdaru ap-

gādāti uz ilgu laiku. Kāpēc tur viņu dēļ vien laiku tērēt un mest soli uz stalli? Kad nav lopu, lai nav. Es jau tūlit domāju, sak neies ar lopiem labi. Kad sniegs iekrīt naktī, tad jau tai ziemā kustoņi nīkst. To teica mana nelaiķe māte un to es pati esmu piedzīvojuši. Ak kungs, — es pavisam nevaru saskaitīt, cik man pa šiem gadiem lopu dzīvību gājis bojā. Un kas zina, kā var iziet ar tām cūkām. Kas tagad vairs to kūtiņu sildīs, kad nav vairs neviena liellopa dzīvības.“

Jānis piekrītoši māja ar galvu. Viņam bija puslīdz vienalga, vai tur stallī bija kāda dzīvība vai nē. Ar to viņu saimniecība nebij paceļama. Tur vajadzēja kaut ka vairāk.

To iedomājoties Jānim rokas nolaidās gar sāniem, un viņš nosēdēja pie viena loga ilgu laiku. Viņam šķita, kā no lazdu vešanas tomēr nekas neiznāks. Viņam bija kauns aicināt ļaudis talkā, kad nevarēja viņus godam uzņemt. Viņam likās, ka neviens nebrauks, ka visa pasaule ziņa, kādu mielastu Aija talciniekiem taisa. Viņa gatavoja labus ļaudis, kuri viņiem nāk palīgā uzsākt dzīvi, ēdināt ar tikko dziņušu telu, ja, pat ar sprāgušas govus gaļu...

Jānis nodrebinajās un sadūga uz sola kā pilnīgi notriekts.

„Ko tu bēdājies,“ Aija viņā noraudzījusies, teica, „it kā pasaulē mums vieniem būtu bēdas. Ir cilvēki, kuriem iet vēl daudz sliktāk.“

„Bet lielākai daļai tomēr iet daudz labāk. Un kāpēc mēs neesam starp tiem?“

„Mums nav laimes.“

„Tā mēdz gan teikt, ka dažam vairāk laimes nekā saprašanas; bet man šķiet, ka mums tomēr trūkst pēdējās. Mēs nesaprotam paši sevis, mēs nesaprotam viens otra, mēs neprotam arī dzīvot. Viena nesaprašana atbalsta otru un tā mēs ejam postam pretīm. Aiz personīgām nepatīkšanām es esmu zaudējis patiku uz savu darbu, kuram vajadzēja mūs izvilkt no trūkuma. Tiklīdz man šķiet, ka tu mani nemīli, es zaudēju prieku dzīvot, es zaudēju visus pa-

vedienus, kas mani saista pie darba un pienākumiem. Es to apzinos, saprotu un gaiši redzu, ka tā mēs ie-
grimsim aizvien dziļākā trūkumā. Bet es tur nekā
nevaru darīt.“

„Tai ziņā tu laikam gudrāks netiksi, kamēr
sprāgsi. Bet ko tur raizēties. Ar to govs nonikšanu
ir arī savi labumi. Vispirms man atkrīt lielas rūpes.
Bez tam, tu zini, — šogad vispār liels barības trū-
kums. Siens uz pavasaru būs maizes cenā. Un mēs
varēsim pārdot sienu, kā arī salmus. Ja mēs vēl no-
kausim sivēnus, tad atliks arī pāris maisu pelavu ko
pārdot.“

Jānis iesmējās.

„Tu esi tikpat liels bērns, kā es, tikai piedevām
vēl dumjāks par mani. Rīgā ir tādi studenti, kuŗi
dzīvo no savām grāmatām. Vai mēs neesam tādi pat
nelgas?“

Aija neatbildēja. Kāda daļa viņai bija par tik
augstām lietām. Vienu tikai viņa zināja: nevajadzēja
nolaist garu. Nevarēja jau pasaulē visiem iet labi,
un neba bagātie ik reizes bija tie laimīgākie.

— Trešās dienas rītā vējš kļuva slābāks un mīk-
stāks. Dejojošo pārslu vietā tagad spriestēdami
bira sīki krusas graudi, pēc kam sāka līt silts lietus.
Divu dienu snigums neilgā laikā izšķīda kā putra.
Upē uz ledus parādījās ūdens. Tur, vienā likumā,
bij saredzami melni plankumi un vārnas, ar žagatām
kārkdamas, nēmās tiem apkārt. Arī suņi tur bij sa-
radušies no visas piekalnes, vairāki vāji, izkārmējuši
suņi.

Tā kā bija sestdiena, tad Aija katrā ziņā gribēja
tikt galā ar cūkām. Jānis, kuŗš agrāk nevarēja dzir-
dēt kaujamu cūku kviekšanu, tagad pats ķēra sivēnu
aiz kājas, un nenovērsās, kad Aija tam iedūra tuteni
kaklā.

„To gan vajadzēja darīt tev, kā vīrietim,“ viņa
dunci saros slaucīdama, teica.

„To es arī darišu. Man šķiet, ka es to protu pat
jau tagad. Tas taču darbs, kā visi citi darbi. O, tu

redzēsi, kā es neilgā laikā darišu visu, kas vien būs vajadzīgs.“

Pirms cūku kaušanas viņi, uz Aijas vēlēšanos, bija iedzēruši katrs pāri šņabju no viņā vakarā noglabātās pudeles, tāpēc valodas vijās kuplāk nekā parasti.

Mazliet iesilis, Jānis gribēja vēl stiprināties uz svilināšanu, un Aija taisīja vaļā vienu no talkas pudelēm.

Piedzirdīt mēs viņus varam ar divām pudelēm tikpat maz kā ar vienu,“ Jānis itkā aizbildinājās.

Aija piekrita un nepalika vīram pakal.

Vēlāk, kad no katla jau varēja celt laukā aknas, kurū smarža pildīja nevien istabu, bet pat sētsvidu, viņi sāka pamatīgi iedzert.

„Redzi,“ Aija teica un smējās, spīdošām acīm, „tā dzīvo bagātnieki. Vai mēs, nabagi, arī savā laikā nevienam papriecāties? Kā mums tagad trūkst? — Tikai maizes. Mums ir cūkas gaļa, mums ir teļa gaļa, mums ir galvas, kājas mēles, zupa, cepešis, receklis, viss, ko vien sirds var vēlēties. Uz pirmdienu es vēl sadēšu desas, putraimu un gaļas desas. — Škuķi, pameklējiet tikai radziņu. Paskatāties, vai nav uz laktiņas tai kastītē. Pakāp, Māre, un noņem.“

Bērni steigšus kāpa uz sola un, paņēmuši kastīti, sakrita ap to, lai atkal pēc ilgiem laikiem pārcilātu raibos, nekam nederīgos niekus.

Nederīgos?

Tur taču bija asais kurpnieka duncītis, kurš ne par matu nebij citāds kļuvis, kā vecā gada vakarā. Tur bija arī Galdara pipe. Arī desu dējāmais radziņš tur bija.

Ieraudzījusi pīpi, Aija to paņēma un sniedza Jānim.

„Nu tu taču viņu pieņemi?“

Jānis vairījās.

„Lai paliek, Aija, lai paliek.“

„Nē, nē, — vismaz iekosties tev vajāg. Es gribu redzēt, kāds tu izskaties ar pīpi.“

Viņa apķēra Jāņa galvu ar kreiso roku un ar labo sprauda zobos liko, tropaino pīpes spici.

Viņš padevās.

Aija atgāja gabaliņu nostāk, galvu pašķiebusi brīdi skatījās, tad teica:

„Cik brīnišķīgi, ka tāda pīpe cilvēkus dara vienādus. Viņa aizsedz zodu un pa daļai muti. Paliiek tikai pīerei, acis un vaigu virsdaļa, kas nav pie izskata tas galvenais. Tev trūkst tikai dziļo rievu ap acīm. Un mati tev nav sirmi. Citādi es tevi patumsā varētu noturēt par Galdari.“

Jānis nolika pīpi kastītē atpakaļ un izlaida veselu guldzienu siekalu, kā muti izskalodams.

„Kāds kungs,“ Aija pārmetoši smējās. „Redzēs gan, cik ilgi tu to naudu mētāsi ar tiem papīrosiem. Nelaikis, jāsap, labi pelnīja, un tomēr nekaunējās no pīpes.“

„Pagaidi vien, gan arī es pelnīšu. Lai tikai es norīkojos un iesāku. Pagaidi vien.“

„Redzēs, kā tu tagad tiks vairs pēc tām lazdām, kad tu tās stīpas sadrāzīsi, kad aizsūtīsi un kad dabūsi naudu. Paskaties, jau uzkalniņi kaili. Kas tad tev vairs brauks, kad ceļš sāks šķīst?“

„Tev taisnība,“ Jānis kā atjēdzies iesaucās. „Man jāsteidzās uz Pakalniem. Rītu ir svētdiena. Rītu var saziņot talciniekus un pirmdien viss būs mājā.“

Viņš saģērbās un tūlīt gāja, kaut gan bija vakars un Aija teica, ka rītu no rīta to varēsot izdarīt pie vienas reizas. Tagad šai griboties amizēties.

„Bet tikai nenāc mājā bez miltiem,“ viņa sauca pakal, kad Jānis tomēr gāja.

XXXII.

No Pakalņiem Jānis atgriezās pilnīgi saguris. Aijai tai vakarā neizdevās neko izzināt, kāpēc viņš nav atnesis miltus un ko Pakalns sacījis par talku. Kad viņa uzstāja, lai atbild, viņš negribīgi noteica, ka rītu pateiks, un gulēja, aizmigdams tikai uz rīta pusi.

Bet arī svētdienas rītā viņš vairāk nekā nevarēja pateikt, kā vienīgi:

„Nekas neiznāca.“

Aiju šī noslēpumainība kairināja un kaitināja. Viņa solījās pati iet turpu un izzināt, kas tur bijis, kas viņu darijis gluži mēmu.

Viņš neteica, lai neiet. Tur jau nebija nekā ko slēpt. Viņš tikai nevarēja atrast veidu, kādā to visu izteikt.

Ar vārdu sakot — Pakalns viņam vairs neticēja. Viņš teicās domājis Jāni daudz stingrāku, bet izrādījies, ka viņš nav daudz labāks par Aiju. Tikai viņa ceļš gāja citā virzienā, citādi viņš dzīvei bija tikpat nederīgs. Par talku Pakalns bija teicis, ka tās iespējāmība tagad neesot vairs domājama. Nu, kur ceļš slīd nost, neviens vairs savu zirgu nedzīs četrdesmit verstes dienā. Vismaz viņš, Pakalns, ne par kādu naudu to nedarītu. — Kad Jānis aizbīdināja savu pasivitāti ar nesaskaņām starp sevi un Aiju, tad Pakalniete bija smējusies un nosaukusi viņu ne visai labā vārdā. Tikai zaķupastalu varot sieva traucēt viņa darbos un nodomos, ne vīru. Un kurš vīrs sūdzoties, ka sieva velkot viņu atpakaļ un neatbalstot viņu viņa centienos, tas vēl mazāk varot sasniegt bez šīs sievas. Esot jau patīkami visas vainas novelt uz citiem, bet ne ikreiz dibināti. Cik spējuši, viņi jau līdzējuši. Arī viņiem nekas nekrītot no gaisa. Viss pašiem jāiegūstot saviem desmit pirkstiem, grūtā, sūrā darbā. Ar to dziļu ziemu āboji

palikuši neaizvesti uz pilsētu. Šis un tas gājis bojā, no ka vēl cerēti šai gadā ienākumi. Ja vēl būtu manāms, ka viņu dzīve ietu augšup, būtu gandarījums palīdzēt vienā otrā vietā. Kā varot iedomāties saimniecību bez zirga un bez govīm? Bet viņiem taču neesot ne visticīnas...

Ko viņš no visa tā varēja Aijai sacīt un ko noklusēt? Vai to lai teiktu, ka pēc šādas sarunas viņš miltus nemaz neiedrošinājās prasīt. Tas būtu viņai devis iemeslu tikai rāties un gānīties, kā viņa to jau diezgan darīja bez tam.

Aija uz Pakalniem negāja. Viņa nojauta, ka Jānim tur nav labi gājis. Un ja viņam, tik lielam draugam, tur negāja labi, tad viņa, gandrīz ienaidniece, pat zināt nedabūs, kas noticis. Nu viņa savu nemieru pilnā mērā lika izbaudīt vīram, kurš nosēdēja visu svētdienu savā vietā pie galda, rokā atspiedies, itkā ar varu izdomāt gribēdams, ko darīt un ko iesākt.

Tāpat viņš sēdēja darba dienās.

Aija sprāga vai no ādas laukā viņa slinkošanas dēļ; bet viņš tikai reizām paskatījās caur pieri, uzlaida dūmus gaisā un neatbildēja neviena vārda.

Pa tam laukā jau šalca pavasars. Ziema slēpās vēl tikai pakrastēs un mežos. Grāvji dienas trīs bij gulējuši pilni slapja, dzeltenīga sniega un, lietum vēl joprojām listot, tie sāka tecēt. Upe uzplūda. Ledus vidū saslējās ar kalnu un pa lielajām plaisām mutuļoja ūdens, gan gāzdamies plaisā iekšā, gan plūzdams laukā.

Sestdienā, ap pusdienas laiku, Aija ienākusi teica:

„Skuķi, ejiet skatīties, kā ledus iet.“

Kad skuķi izskrēja, Aija uzrunāja Jāni:

„Un tu, miron, neiesi skatīties?“

Viņš papurināja galvu un nopūtās:

„Iet jau ledus.“

Tad viņš atkal ieģrima sevī un nerunāja ne vārda.

— Naktī bija uznācis sniegs un svētdienas rītā

saulē zeme izskatījās tik balta un tīra, ka Jānis iesila priekā un cerībā. Nu bija atkal ziema. Varbūt viņš varēja vēl panākt nokavēto. Vajadzēja viņam dabūt divus zirgus, kaut no tā paša Aizupja, un lazdas būtu mājā. Taču bij vēl tikko marta beigas.

Viņš uzlika cepuri un pirmo reizi septiņu dienu laikā izgāja ārā kā cilvēks, kuŗš aptver pasauli.

Saule manāmi sildīja. Gaiss bija dziļš un dzidrs, kā pati bezgalība, un tomēr tik silts, ka sniegs zem kājām gurkšēja kā vate.

Kas tas bij par svilpienu?

Jānis pacēla galvu.

Tur, krasta vītola galotnē tupēja divi strazdi. Vēl viens svilpiens, un strazdi aizlaidās pāri upei.

Jānim kļuva smagi ap sirdi. Kāds viņš bija slikts saimnieks. Viņš nebij vīzojīs ne strazdiņam būriti uztaisīt...

Salicis, rokas uz muguras sakrampējīs, viņš lēnām vilkās gar upes malu uz augšu.

Upe līgodamās nesa retus ledus gabalus pāri ličiem, trieca tos kokos, ledi lūza, lauza, brāza un brakšķēja. No visas lejas nāca dobja dūkoņa, kā tāls pērkons. Jānis raudzījās lejā un domāja, cik skaisti tagad, varbūt jau pēc dienām trim, varētu lejup līgot viņa stīpu plosts.

Viņš pacēlās vienā pakalnā. Tad viņam gribējās vēl augstāk. Un viņš uzkāpa pašā kalna galā, kur vēl nekad savā mūžā nebij bijis.

Viņš aplaida acis visapkārt. — Visūr balts, apzīlbinoši gaišs klajums, izraibots māju grupām, birzēm, atsevišķiem kokiem, un tālumā bālgani meži salēja kopā debesis ar zemi. Upe, kā zili-melna lenta aizstiepās pa kalna malu gandrīz taisnā līnijā, jo daudzie sīkie likumi nu bija zuduši.

Kur tad bija viņa būda?

Tur jau viņa stāvēja. Tā izskatījās itkā sēdētu uz krasta un raudzītos ledus iešanā. Viņš novērsās un iegrīma domās.

Te nu viņš bija, dažas pēdas tuvāk saulei. Un tomēr tas bij kalna gals, augstākā vieta plašā ap-

kārtņē. Tāpat viņš šobrīd atradās sava mūža kaln-
galā. Ari viņa dzīve jau bij situsi augstāko vilni.
Viņš bija iemantojis to, pēc kā ilgojās visu sava mūža
otro ceturksni. Bet vai viņa sirdij ar to pietika?
Ja un nē. Tūkstošreiz nē. Šis ieguvums neatsvēra
ne tukstošās daļas no cerējuma. Nabaga sirds un
nabaga prāts. Vai viņi vēl kā gaidīja, ka ķērās tik
cieši pie šīs dzīves, pie šīs dieva aizmirstās būdas
un pie Aijas, kurai viņš bij mazāk vajadzīgs, nekā
kaut kurš cits cilvēks, kuram tikai bija iespējams
ziedot drusku naudas, visnepieciešamākām vaja-
dzībām. Ja, patiesi mazāk vajadzīgs, jo viņam taču
nebija itin ne nieka. Kamdēļ vēl ilgāk vilkt šo jūgu?
Kamdēļ nenolaisties lejup kalna otrā pusē un nenozust
plašajā pasaulē, kurā iznīcina un noslēpj dzīves
piekusušus cilvēkus labāk par ūdeni un par uguni.

Tomēr — Aiju viņš nevarēja pamest.

Vēl reizi vērsis acis uz tālēm, viņš atgriezās
mājā.

„Īsts lielskungs: ēd, guļ, sēd un iziet pastaigā-
ties. Ja Galdars būtu tā rikojies, tad mēs sen jau
būtu badā nosprāguši, tad nebūtu šīs dienas sagai-
dījuši.“

Jānis stīvi raudzījās Aijā, kā nesaprazdams viņas
vienkāršo vārdu nozīmes. Tad viņš sausi iesmējās
un teica:

„Lieskungs grib dzert.“

Kad Aija viņam uzgrieza muguru, viņš piegāja
pie gultas gala un izvilka pēdējo degvīna pudeli.
Steigšus izsitis korķi, viņš paķēra no plauktiņa tējas
glāzi, pielēja to līdz malām un izdzēra vienā paņē-
mienā. Tad viņš piepildīja glāzi no jauna un sniedza
Aijai, aizsmakušā balsī uzsaukdams:

„Šķīstīsim savas dvēseles!“

Kad Aija atteicās dzert, viņš iztukšoja arī otru
glāzi līdz pat dibenam.

Aija nobāla. Drebošu balsi viņa sauca meitenes
laukā:

„Iesim, bērni. Nu viņš sāks trakot. Un pēc
tam atkal snaudis visu nedēļu.“

Viņa bīdīja bērņus sev pa priekšu. Visas četras, tupelēm klabot, viņas izgāja laukā, kur no istabiņas gala, saulītē sildoties, varēja noraudzīties ledus iešanā.

„Ja, nu gan viņš sāks trakot,“ Jānis sauca izgājējām pakal. „Un snaudīs vēl ilgāk nekā nedēļu.“

Viņš pasniecās un noņēma no laktiņas pazīstamo kastīti. — Sameklējis plāno kurpnieka duncīti, viņš visu citu kārtīgi salika atpakaļ un kastīti novietoja uz laktiņas. Visa rīcība bij tik droša un apzinīga, ka izlikās, itkā alkohols nebūtu uz viņa smadzenēm darījis nekāda iespaida. Viņš bija tikai ārkārtīgi bāls, citādi tik mierīgs, itkā ar duncīti gribētu tikai apgriezt nagus.

Bet viņam priekšā stāvēja daudz nopietnāka operacija.

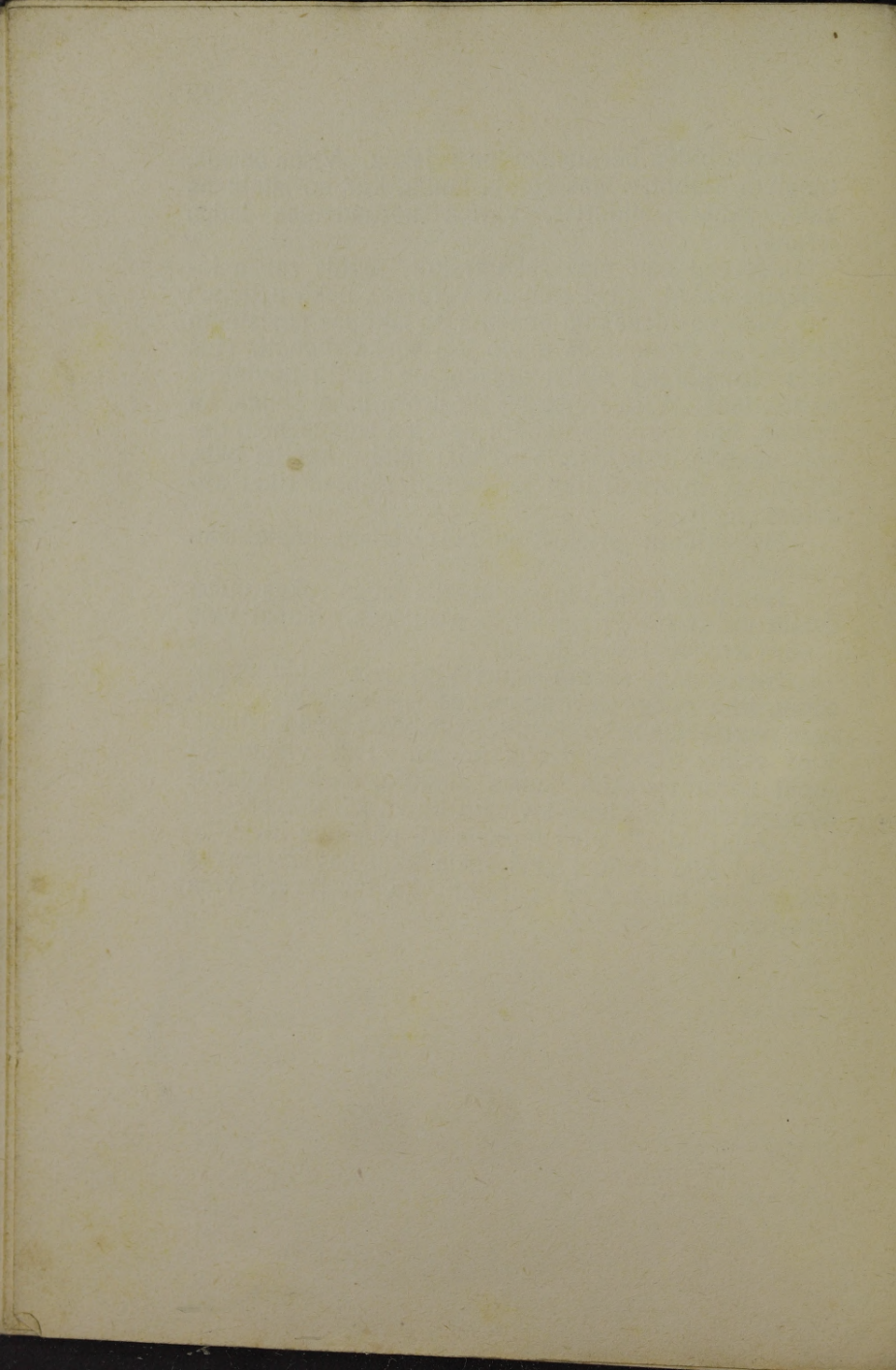
Nogulies gultā viņš sataustīja labās rokas pulsa dzīslu un ar īsu griezienu to pārgrieza. Tāpat viņš atvēra kreisās rokas dzīslu.

Niecīgajām sāpēm cauri viņš juta saldu nogurumu, itkā miegs darītu smagus visus locekļus. Viņam negribējās neko domāt, negribējās mēli kustināt. Viņš grima aizvien dziļāk miegā. Tad viņam kā sapnī parādījās Aija, jauna, ziedoša, sarkanu laktiņu galvā. Un piepeši viņam kļuva žēl dzīves.

„Aija! Aija!“ viņš ierēcās kā pāršauts lācis.

Kad Aija ienāca, viņš spēja tikai pavērst savas delnas uz augšu, lai parādītu, ka tur izverd viņa dzīvība.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057829

353

